

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГОСПІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

10

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає

Українська Видавнича Спілка

A REFEREED

LIBERATION PATH

Ukrainian Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

ISSN: 0042-9422

No. 10 (463), October, 1986, Vol. XXXIX

Відповідальний Редактор — Ілля Дмитрів

Заступник Відповідального Редактора — М. В. Поврозник

Члени Редакційної Колегії:

проф. д-р Г. Васюкович, проф. д-р С. Галамай, Ю. Заблоцький.

проф. д-р М. Кушнір, інж. В. Олеськів, ред. Л. Полтава,

проф. Б. Романенчук, д-р Б. Стебельський, проф. П. Цимбалістий

Літературно-мистецький консультант — Святослав Караванський

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1986 РІК

К р а ї н а	Річна передплата	Піврічна передплата	Чвертьрічна передплата	Окреме число
Австралія	55 дол.	30 дол.	17 дол.	5 дол.
Австрія	700 шіл.	400 шіл.	250 шіл.	65 шіл.
Аргентина (амер. дол.)	40 дол.	20 дол.	10 дол.	4 дол.
Бельгія	2000 б.фр.	1100 б.фр.	600 б.фр.	200 б.фр.
В. Британія	25 ф.	13 ф.	7 ф.	2,50 ф.
Канада	55 дол.	30 дол.	17 дол.	5 дол.
США	50 дол.	27 дол.	15 дол.	5 дол.
Німеччина	110 н.м.	60 н.м.	35 н.м.	12 н.м.
Франція	250 фр.	130 фр.	70 фр.	25 фр.
Швеція	250 кор.	130 кор.	70 кор.	25 кор.

В усіх інших країнах — рівновартість американських доларів.

Передплату просимо вносити наперед, безпосередньо на адресу Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам вигідніше — на адресу нашого Заступника у Вашій країні, яку знайдете на сторінці 3-ій обкладинки.

Чеки виставляти на: Ukrainian Publishers Ltd.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кв. 10 (463)

ЖОВТЕНЬ, 1986

Річник XXXIX

Зміст X-ої книжки

У 27-ліття з дня смерті

сл. п. Провідника С. Бандери

Богдан Нижанківський (вірш): ТИ ПОЛЯГ, ЩОБ НЕ ЗГОРЯЮЧИ, ГОРИТИ	1155
Павло Савчук: СОНЕТ	1156
Петро Кізко: НАД МОГИЛОЮ ПРОВІДНИКА	1156

У присвяті Ярославів Стецькові

Голові УДП і Провідникові ОУН

ВИСЛОВИ СПІВЧУТТЯ ВЛАДИК І ДУХОВЕНСТВА	1157
СПІВЧУТТЯ ДЕРЖАВНИХ МУЖІВ І ПОЛІТИКІВ	1164
СПІВЧУТТЯ РЕЧНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО СВІТУ	1171
Ярослав Деремenda: З ДОЗЕМНИМ ПОКЛОНОМ	1179
Мар-Ка (поезія): ПРОВІДНИКОВІ (У 40-ий день смерті Я. Стецька)	1184
Дарія Ризницька: ЖУРАВЛИНА ПІСНЯ (В останню дорогу Великому Провідникові)	1185
ВИСЛОВИ СПІВЧУТТЯ ВІД ГРОМАДСЬКИХ УСТАНОВ	1187
ФРАГМЕНТИ З ПОХОРОНІВ Я. СТЕЦЬКА	1186

Проблеми національного визволення

о. д-р Степан Гарванко: ТРІОМФ ЧИ САМООБМАН ЗАГАРБНИКА	1202
Василь Литвин: МЕСІЯНИЗМ МОСКВИ	1212
— ТЕЛЕГРАМА БЛАЖ МИТРОПОЛИТА МСТИСЛАВА ДО ПРЕЗИДЕНТА ІЗРАЇЛЮ	1217
— ТРАГЕДІЯ В ЧОРНОБИЛІ	1219

Поезії

Юрій Липа: БОГ І НЕПРИМИРИМІСТЬ — 1221, ТРИЗУБ — 1221; Марта Гай: НЕ ЗДОБУТИ НАМ ВОЛИ ЧУЖИМИ — 1222; Богдан Бора: ВІРНИСТЬ — 1223; Богдан Стефанишин: У ВИРІ ЖОРСТОКИХ РОКІВ (Командир УПА сл. п. Я. Грицай) — 1224; Дмитро Мор: БАЛЯДА ПРО МЕДВЕДЯ — 1229; Петро Кізко: ЗА ҐРАТАМИ — 1230; Алла Коссовська (поезії): ЗВ'ЯЗКОВІЙ УПА — 1265, ХОВАЮТЬ ВОЯКА — 1266, ВИДАЙМО ШАНУ — 1267, ПАМ'ЯТІ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ — 1267, ПРАПОРЕЦЬ НАД МОГИЛОЮ — 1268.

Наука, дослідження

Павлина Андрієнко-Данчук: НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ДРАМАТИЧНІЙ ПОЕМІ «БОЯРИНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ (Продовження, 2)	1231
Святослав Караванський: ЩО ПЕРЕДАМО НАШАДКАМ?	1245

Повісті, спогади

Софія Наумович: ОСТАННІ РОКИ ЛЬВОВА (Повість-хроніка, продовження, 6)	1252
---	------

Огляди, рецензії

Д-р Марко Павлишин: СВОЄРІДНИЙ ДОКУМЕНТ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	1260
— ПОЕТЕСІ АЛЛИ КОССОВСЬКІЙ 80 РОКІВ	1264
Михайло Лоза: ЛАРИСА МУРОВИЧ: ДЕРЕВО РІДНОГО РОДУ (Збірка поезій)	1269
Арсен Турцевич: ЧЕРГОВА НАПАСТЬ МОСКВИ НА УАПЦ	1276

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА»
ЛОНДОН

*** 1.1.1909 — СТЕПАН БАНДЕРА — † 15.10.1959**

У 27-ліття з дня смерти

сл. п. Провідника Степана Бандери

Богдан НИЖАНКІВСЬКИЙ

ТИ ПОЛЯГ, ЩОБ НЕ ЗГОРЯЮЧИ, ГОРІТИ

Не лист осінній наше слово.
Ми прапор на труну Твою
Схиляєм і підносим знову
У незакінченім бою.

Не подолає смерть розп'яте
Безсмертя нашої землі!
Ти все віддав, умів віддати —
Всю кров за кров Її.

Зів'януть і вінки, і квіти.
Нехай зів'януть! Ти поляг
Щоб, не згоряючи, горіти!
Ти — символ,
Стяг!

Не втихне біль. І ран Вітчизни
Не згоять туга, ні роки.
Ще ворог смертно кров'ю бризне
Від нашої руки!

Великий Друже!
Овид сірий
Розколеться — і полетить
Тобі назустріч рідний вирій —
Вітчизни нашої блакить.

Павло САВЧУК

СОНЕТ

Ти був незрівняний як провідник і друг,
Тому зазнав і ворогів великих, —
Та ще й від «друзів» зависти, гірких наруг,
Часами гірших, як від орди диких.

Підступно вбитий; мучеників провідник,
Бо вів до волі гноблені народи, —
В ідейнім змагу Ти був лицар-бойовик,
За те дістав безсмертя в нагороду.

Твій дух незламний — символом усіх країн,
Які в ярмі безбожницького ката, —
Де цінності віків ганьблять до сліз, руїн,
Кривавими убивцями розп'яті. . .
Твої ідеї вже створили гимни, —
Летять по світу променем нестримним!

17-го жовтня 1959 р.

Петро КІЗКО

НАД МОГИЛОЮ ПРОВІДНИКА

Дерева в снігу, наче свічі,
Сніжинки — мов сльози мої.
Та хрест твій, Провіднику, кличе
Наслідувать кроки твої:
В годину найбільшого болю
Усмішкою сльози пекти
І далі за волю і долю
Залізно-суворими йти.
Твоїми слідами. . . Слідами,
Яких не стирає і смерть,
Живими ділами й чинами,
Життям твоїм сповнені вщерть, —
Ми йтимем у хугу, завію,
У сонці мечів, прапорів,
Аж поки не визволим Київ
І кров'ю освячений Львів!
Дерева в снігу, наче свічі,
Сніжинки — мов сльози мої.
Та хрест твій, Провіднику, кличе
Наслідувать кроки твої.

12.1.1960

У присвяті Ярославі Стецькові,
Голові УДП і Провідникові ОУН

ВИСЛОВИ СПІВЧУТТЯ ВЛАДИК І ДУХОВЕНСТВА

Високоповажна Пані Стецько!

З приводу упокоєння Вашого мужа бл. п. Достойного Ярослава Стецька пересилаю Вам моє глибоке і щире співчуття.

У неділю, 6 липня, під час Служби Божої молився за спокій Його душі. Нехай Милосердний Господь упокоїть Його душу в Своїх оселях, де всі праведні спочивають!

Вічна пам'ять спочилому!
З любов'ю у Христі

† *Анатолій, Архiepископ*

* * *

Високоповажна і
Дорога Пані Стецько!

З великим болем ми прийняли вістку пізно минулої суботи, що Ваш Дорогий Муж і Великий Син українського Народу був покликаний з волі Всевишнього до вічного небесного стану! Прохаємо прийняти вислови глибокого співчуття, з приводу відходу у вічність Вашого Дорогого Мужа і Великого Сина нашого Народу. . .

6-го липня ми спільно з епархіяльним духовенством та нашими вірними — представниками церковних і громадських організацій — молилися, щоб Предобрий Господь оселив Покійного у Небесному Єрусалимі за всі його почини та труди для українського Народу. Завтра, 12 липня, відслужимо поминальну архиерейську Св. Літургію, з участю духовенства та вірних, у церкві Св. Покрова в Торонті, за упокій душі покійного Вашого Мужа.

У парафіях Епархії усі наші вірні будуть молитися за упокій душі Покійного, а водночас, щоб Добрий Господь кріпив Вас і благословляв усіма Своїми Дарами.

Бажаючи Вам усяких дібр і незмірних благодатей Господніх, щиро здоровимо Вас у Христі Господі, з архиерейським благословенням,

† *Ізидор Борецький*
Єпископ

* * *

Слава Ісусу Христу!

Дорога Пані Славо!

Прошу прийняти від мене найщиріші вислови співчуття у болючу хвилину *дочасної* втрати свого незабутнього чоловіка, ревного патріота, вельми заслуженого Сина України, Героя у змаганнях за свободу і незалежність нашої батьківщини, як також і мого приятеля — Ярослава.

Кілька тижнів тому пан Богдан Федорак телефонічно повідомив був мене, що Покійний має піддатися операції і я щиро благав Небесного Лікаря Христа Спасителя, щоб Він залишив нам Дорогого Пацієнта на цій землі, але інші були дороги Божого Провидіння: Пан Ярослав відійшов у вічність, де вже насолоджується контемпляцією безконечної і вічної Божої Краси в небесному Єрусалимі.

Покійний увійшов уже в анали нашої історії як той, що довгі роки трудився, терпів і змагався за визволення нашого народу. Його світла пам'ять залишиться в нашому народі на довгі літа. В одній політичній тюрмі в Польщі зболілий в'язень виписав був на стіні незабутні слова: «Про батьківщину легко говорити, тяжче працювати, ще тяжче терпіти, а найтяжче вмирати». Наш Покійний Ярослав не тільки говорив, але терпів тюрму і знуцання, і готов був віддати своє життя. Це наш національний ісповідник, вождь і герой.

Молю Всевишнього, щоб хрест розлуки з улюбленим чоловіком був легкий. Вічна Йому пам'ять між святими!

Ваш у Господі слуга,

† *Інокентій ЧСВВ*
Єпарх Чикагський

* * *

До хвального Проводу ОУН

З приводу упокоєння св. п. Достойного Ярослава Стецька, голови Українського Державного Правління, Голови Проводу Організації Українських Націоналістів і Президента Антибільшевицького Бльоку Народів, пересилаю Вам мое глибоке і щире співчуття.

Нехай Милосердний Господь упокоїть Його душу в Своїх Оселях, де всі праведні спочивають!

Вічна Пам'ять Спочилому!

З християнським привітом

† *Анатолій*
Архiepиcкoп УАПЦ
Західня Європа

* * *

Слава Ісусу Христу!

ВПоважана Пані і Дорога
в Христі Сестро!

Прошу прийняти вияви співчуття по втраті доброго мужа і визначного українського борця, який ціле своє життя, всі свої сили посвятив для добра українського Народу і для здобуття самостійної української держави. Праця Його не пішла намарне, але Його праця, Його ідейність, Його відвага знайшли послідовників між молодими.

Ми відправили тут Панахиди, я відправив св. Літургію за спокій душі св. п. Ярослава і завжди буду пам'ятати про нього.

Щиро Вас здоровлю і, бажаючи Вам всього доброго, благословляю з цілого серця,

† Іван
еп. Мельб. св. Петра і Павла
7.VII. 1986 р.Б.
Епархія в Австралії і Океанії

* * *

Високодостойна Пані Магістер!

З приводу невіджалуваного відходу Найдорожчої Вам людини — Чоловіка Ярослава, складаю Вам мої найглибші, щирі співчуття. В Особі Покійного Вашого Чоловіка Україна втратила Великого свого Сина. Його відхід є заразом і великим ударом для нашої еміграції.

Вільна Україна ніколи про нього не забуде й напевно його тлінні останки перенесе на рідну Вільну Землю.

Вічна й незабутня хай буде йому Пам'ять!

11-го липня відслужив Сл. Божу у своїй домовій каплиці.

Вас щиро здоров'ю, хай Милосердний Господь має Вас у Своїй опіці й дасть силу перенести цей великий удар.

о. Архимандрит Павло

* *

Дорога Пані Слава!

Прошу прийняти мої найглибші співчуття та молитви з приводу відходу у вічність сл. п. Ярослава. Молитви священиків і вірних нашої епархії є з Вами в цей час Вашої великої втрати — втрати також і для всіх українців вільного світу, втрата великого державного мужа і громадського провідника.

Вічна Йому Пам'ять!

† Єпископ Роберт Москаль
Парма, Огайо

* * *

7 липня, 1986 р.

Високоповажана і горем
опечалена Пані Славо!

У хвилині болючої втрати для української національної еміграції і українського визвольного руху, а особливо Вашої особистої втрати в особі Вашого найдорожчого Мужа, я висловлюю Вам свої глибокі співчуття, як невсипущій Дружині Покійного Голови Проводу ОУН, сл. п. Ярослава Стецька.

В особі сл. п. Ярослава Стецька українська еміграція і визвольний рух втратили Великого Провідника, який з ранніх літ боровся за волю українського народу з-під чужої тиранії і неодноразово карався по ворожих в'язницях. Його високий інтелект, далекогозора політична думка зуміла в Його житті — Чині і Творчості — поєднати візію національного визволення з візією християнського визвольного націоналістичного руху. Його незламна постава в обороні Акту 30 червня 1941 року, яким відновлено державність українського народу у Львові всупереч волі гітлерівських окупантів, ясно показує чим жив і горів в своєму цінному житті Дост. Ярослав Стецько, Прем'єр України в 1941 році.

Як Голова Проводу ОУН, як Голова АБН і ЕРС сл. п. Ярослав Стецько зумів широко поставити українську визвольну справу на світовому антикомуністичному форумі, а навіть в Білому Домі. Він був у житті скромного характеру, але доконав чини, якими може гордитися не тільки ОУН, але й уся свідомо українська еміграція й поневолений нарід в Україні.

Ми втратили державного мужа. Мужа, який жив глибокою візією християнської України. Ми глибоко віримо, що навіть як Дост. Ярослава не стало між нами, що Його ідеї і Чин житимуть далі в грядучих поколіннях.

Ще раз складаю свої глибокі співчуття опечаленій Дружині Покійного пані Славі Стецько та всьому осиротілому українському націоналістичному рухові. Всім учасникам похоронних відправ уділяю своє Архиєрейське благословення.

Чужа, гостинна земля най буде Йому пір'ям!

Вічна Йому пам'ять!

† Василь Лостен
Епарх Стемфордський, США

* * *

Дорога Пані Славо,

З приводу смерті дорогого Вашій пам'яті Ярослава, засилаю від Василянського Чину кондоленції і молитви.

Протоархимандрит Ізидор Патрило, ЧСВВ

* * *

Високоповажана Пані!

Прийміть мої найсердечніші вислови співчуття враз з молитвами у зв'язку з великою втратою — Вашою особистою і нашою загально-українською — відходом у вічність св. п. п. Ярослава.

Я особисто згадуватиму Його з окремим теплим почуванням бо в моїх особистих взаєминах з Ним одержав я від Нього завжди стільки добрих слів, а в Його зразковій персональності міг я бачити стільки великих прикмет політичного мужа, провідника і характерної людини на відповідальному становищі. Нехай з Богом спочиває і пам'ять Його нехай з вдячністю остане серед українського народу

Остаюсь з почуваннями співчуття,
Ваш в Христі,

*о. митрат Іван Музичка,
Рим, Італія.*

* * *

Слава Ісусу Христу!

Рим, 10 липня 1986

Високоповажана Пані!

Ярослава Стецько

Мюнхен — Західня Німеччина

З приводу невіджалуваного відходу у вічність бл. п. Вашого Достойного Мужа Ярослава, прийміть найщиріші співчуття враз із запевненням про молитви за упокій його душі.

Покійний був визначною постаттю в історії Українського Народу в цьому столітті, любив свою Церкву і Нарід безмірно, бажав їм волі й пошани основних людських прав.

Не можна поминути великого прив'язання і відданости Покійного до Слуги Божого Митрополита Андрея, св. п. Патріярха Йосифа Ісповідника і до Блаженнішого Мирослава-Івана, а головнo до ідеї-візії Патріярхату і Помісности Української Церкви, яка напевно воплотиться і процвіте у вільній Україні на світанку нашого другого християнського тисячоліття. Вам, Опечалена Пані, бажаю благодаті й сили у дальшому несенні хреста на своїй дорозі життя.

Вічна Йому Пам'ять!

Відданий в Христі Господі

о. д-р Іван Дацько

* * *

Славу Ісусу Христу!

Ошава, 7 липня 1986

Вповажана і горем пририта Пані Славо!

У цей празничний день Св. Івана Хрестителя, звертаю до Вас це кондоленційне письмо з канадійського міста — Ошава, де тепер перебуваю на потрібній відпустці.

Коли минулої суботи рознеслася тут пресумна вістка, що нашого Провідника Ярослава Стецька вже немає між живими, то сейчас виринули в мені спогади про цю світлу промову, виголошену ним, над домовиною бл. п. Патріярха Отця Йосифа, у Храмі нашої Святої Софії в Римі, в час його незабутніх похоронів. Всі ми тоді були дуже одушевлені цим потішним фактом, що Провідник наших сучасних Визвольних Змагань, віддав тоді нашому героїчному Ісповідникові Св. Віри, такий зворушаючий і глибоко-змістовний поклін Любови, Віри і Надії.

Вже вчора, у празничну неділю Пресв. Євхаристії, відправилася тут, у місцевому Храмі Св. Юра, поминальна Панахида із дедикаційним словом Отця Пароха, Крил. Р. Набережного. А сам я коли вернуся додому радо буду повторяти ці Панахида по всіх наших Громадах у Вед. Британії, де в найближчих тижнях буду відправляти Св. Літургії.

Зі щирого серця бажаю, Вам опечалена і дорога Пані Славо, щоб Мати Божа, наш Святий Покров мала Вас, відтепер, під Її особливую опікою і ввєднувала обильної Божої помочі та Дарів Св. Духа для успішного продовжування Вашого відданого служіння у визвольній боротьбі нашого поневоленого, але нездоланного Народу.

З особливою молитовною пам'яттю —

Вам щиро-зичливий в Христі,

о. Митр. М. Матичак

* * *

Новий Ульм, дня 7 липня 1986

Вповажана Пані

Мгр Слава Стецько

Мюнхен

Високоповажана Пані магістер!

Прошу прийняти вислів глибокого співчуття з приводу смерті Вашого Мужа, який був для мене ідейним приміром борця за волю України. Нехай милосердний Господь потішить Вас в днях Вашого горя, і заспокоїть Вас своєю Всемогучою Ласкою. Вічна Покійному Пам'ять!

Остаюся з глибокою до Вас пошаною.

о. В. Турковид

* * *

7 липня 1986 р.

Хвальному Проводові ОУН-Револуціонерів,
і Шановній Подрузі Славі Стецько
в Мюнхені, Західня Німеччина.

Дорогі мої Друзі і Подруго:

Зворушений до глибини душі цією дуже сумною вісткою, про так передчасну смерть Провідника сл. п. Ярослава Стецька, заслуженого чільного Провідника ОУН, висловлюю оцим письмом на Ваші руки для Хвального Проводу ОУН мої щирі співчуття болю і смутку з приводу такої великої і тяжкої для Револуційної ОУН втрати.

Рівночасно висловлюю мое співчуття для Вельмишанованої Подруги Слави Стецько і запевняю її і всіх Вас, що у моїх скромних молитвах буду повсякчасно благати Милостивого Бога за спокій душі нашого Друга Покійника і за вічну нагороду для нього в небесному царстві, за його гарячу любов до Бога і до нашої любної страждаючої Батьківщини України!

Від щирого серця прийміть мое скромне благословення всіх Друзів на ще більшу посвяту, витривалість і жертвенність наслідувати Новопредставленого в його жертвенності, посвяті і любові до України.

Відданий у Христі Ісусі Ваш Брат і слуга:

о. Володимир Яворський

* * *

Дня 7 липня 1986 року

Дорога моя Пані Славо Стецько!

Вістка про смерть Вашого Мужа, славної пам'яті Достойного Ярослава Стецька, Голови Українського Державного Правління 1941 року у Львові, викликала глибоку жалобу в моему серці та в серцях моїх співпрацівників — пасторів Української Баптистської Церкви. Його смерть — це велика втрата для Визвольного Руху та всього українського народу.

Прийміть, прошу, Дорога пані, вислови наших глибоких співчуттів у Вашій жалобі. Ваш Муж, славної пам'яті Достойний Ярослав Стецько, жив великим життям самопосвяти й залишив невмирущу ідею боротьби за волю України. Його дух, Його самопосвята — невмирущі, так як невмирущий Дух змагань за Самостійну Соборну Вільну Українську Державу.

Нехай Сам Бог ласкою Своєю потішить Вас у Вашому смутку.

У жалобі з Вами і з глибокою пошаною до Вас, Дорога Пані, остаюся — Широ Ваш у Христі,

Пастор Олекса Гарбузюк
голова ВСББ-Української Баптистської Церкви

* * *

Дорога Пані Славо,

Прийміть найглибші співчуття та молитви з приводу смерті видатного українського Провідника Ярослава Стецька

від Його приятелів
о. Мелетій Войнар, ЧСВВ

СПІВЧУТТЯ ДЕРЖАВНИХ МУЖІВ І ПОЛІТИКІВ

Р. РЕГАН, ПРЕЗИДЕНТ США, ВШАНУВАВ ПАМ'ЯТЬ
ГОЛОВИ УДП, Я. СТЕЦЬКА

Білий Дім,
Вашінгтон

Дорога Пані Стецько!

Мене глибоко засмутила вістка про смерть Вашого чоловіка Ярослава. Він ціле життя горів гарячою любов'ю до свободи в епоху, яку затьмарювала тоталітарна тиранія. Протягом 74 років свого життя він разом із своїми земляками, зберіг вірність сміливій боротьбі за права людини і національну незалежність України проти двох схожих тираній — нацизму та комунізму.

У триваючому протиборстві проти комунізму за серця й уми людей мужність та відданість Вашого чоловіка ідеалам свободи будуть постійним джерелом надхнення для всіх, які прагнуть до волі й самовизначення, тривалим нагадуванням про вічне змагання людства розірвати кайдани неволі.

Нехай Бог Вас поблагословить!
Відданий Вам,

Рональд Реган

22 липня, 1986

* * *

ЛИСТ ВІД ЕВЕЛІНИ СМІТТ, ДОЧКИ ГУТО ФАЛКОНЕРА, БРИТАНСЬКОГО
ГЕРОЯ, ІМЕНЕМ ЯКОГО БУЛА НАЗВАНА ЛЕТУНСЬКА БРИГАДА.

СЛ. П. Я. СТЕЦЬКО ПРОВІВ З Г. ФАЛКОНЕРОМ ДЕКІЛЬКА РОКІВ В
КОНЦЕНТРАЦІЙНОМУ ТАБОРІ В БУНКРІ У СУСІДНІХ ПООДИНОЧНИХ
КЕЛЛЯХ В САКСЕНГАЗЕНІ

Моя дорога Славо!

Припадково я раптом 5 липня 1986 почала підспівувати собі український національний гімн, якого Ви і Ярослав навчили мене перед багатьма роками коли я була у Вас в Мюнхені літом 1959 р. Я вже довго його не співала. . . І я отримала вістку про смерть Ярослава щойно 14 липня.

Якже це влучно, що я якраз співала Ваш національний гімн в цей час коли один з найбільших і найбільш улюблених синів України покидав цей світ. З певністю пам'ять про нього буде вічною.

Чи Ви пригадуєте, як він і я говорили разом по-італійському і він кли-

кав мене «Сіньоріна Евенінг» (Панна Вечір)? — що звучало дуже близько до Евелін, як я думаю, і це був гарний жарт. Він любив жартувати, так як мій батько.

Яка я горда, що мала змогу запізнати Вас обох. Я із всіх людей, що я запізнала, уважаю Ярослава за найхоробрішого, а я знала і мала величезний привілей бачити їх багато. В час коли він міг схилити свою голову і прийняти смерть або потрапити в розпуку, він ніколи не піддавався ані під тортурами в тюрмі, ані протягом довгих років коли він так завзято пробував переконати Захід, щоб опам'ятався (став на правильний шлях) і підтримав своїх найсильніших союзників за Залізною Заслоною.

Як Вам мусить бути важко по цій втраті. Єдиною полегшою може бути вияв великої любови і вдячності всіх нас, українців чи не-українців, які вірили в його ідеали, які подивлялися його, які йшли за ним, — делікатною, але дуже хороброю людиною — протягом його цілого життя.

Евеліна Сміт

* * *

ПРОЩАЛЬНЕ СЛОВО ПРЕДСТАВНИКА ВІД УРЯДУ БАВАРІЇ

Жалобна громадо!

Баварське міністерство праці і соціального порядку — тісно пов'язане з екзилними групами із Східної Європи через культурне піклування ними. Це стосується також української еміграції. Ми мали змогу пересвідчитися в тому, скільки втрата Ярослава Стецька для Вас означає. З ним відійшла не лише одна символічна постать, що нею Він був як колишній прем'єр-міністер України. Ми прощаємо в цю мить також представника українського визвольного руху.

Ярослав Стецько належав до кола тих людей, які також на чужині не втомно відстоювали право на волю для всіх гноблених. Як активний діяч і як жертва, він пережив грікі хвилини європейської історії і був змушений взяти на себе тягар вигнання, але він це подолав своєю місією, любов'ю до України і перебування у колі своїх вірних земляків.

Ярослав Стецько обрав для еміграції країну, в якій прагнення до вільного самовизначення народів і народностей на нашому континенті, до визнання і реалізації права на Батьківщину, до історичної правди і справедливості як і життя у свободі та гідності належить до політичних переконань. Нехай це полегшить Його останній відпочинок на чужині під німецькою, під баварською землею.

Прийміть щирі співчуття від Баварського міністерства праці і соціального порядку.

Д-р Реснер-Кравс

* * *

Дорога Пані Славо!

З великим сумом і жалем я дізнався про смерть Вашого чоловіка Ярослава. Прошу дозволити мені висловити Вам найглибше співчуття з приводу Вашої великої втрати.

Ярослав Стецько був одним із рідкісних людей. Він був сміливий і ставлений патріот, який плекав свободу для своїх співгромадян українців та всіх народів повсюди.

Присвятившись справі самостійності української нації, Ярослав Стецько стоїть як велетень в шляхетній боротьбі проти советського тоталітаризму.

Його смілива і надхнення візія дає свідоцтво тому духові, що його жодна система і ніякий уряд не може сподіватись знищити.

Хоч ми оплакуємо Ярослава Стецька, то ми кріпимося думкою, що він житиме назавжди в серцях і умах всіх, кому дорога свобода, що є незнищеним правом кожної людини.

Пані Стецько, я знаю, що Ви будете продовжувати діло Вашого чоловіка, так само і ми скріплюватимемо наші зобов'язання проти темних діл большевизму з новою силою та новим завзяттям.

З глибоким співчуттям,

Альфонс М. Д'Амато, сенатор США

* * *

Вельмишановна Пані Стецько!

З глибоким зворушенням одержав я саме вістку про смерть Вашого чоловіка. З цілого серця висловлюю Вам моє найглибше співчуття.

Президент Стецько був все своє життя прикладним українським патріотом, який дуже багато зробив для своєї батьківщини. Якщо йому не був призначений остаточний успіх, то я переконаний, що його діяльність не була даремною. Він посіяв зерно, яке дасть плоди.

Нехай ця думка буде для Вас, хоч і слабою, розрадою у Вашому важкому стражданні.

Нехай Господь нагородить його щедро у Своїй вічності.

З відданістю

Отто фон Габсбург

* * *

Вельмишановна Пані Славо!

Я саме тепер довідався, з глибоким жалем, що достойний Ярослав Стецько помер. Прошу прийняти мої найглибші співчуття.

Кіркпатрік и Гонзалез Норієра

* * *

Дорога Пані Стецько!

Ударом для нас є трагічна вістка про смерть Ярослава Стецька. Його смерть є великою втратою для людських прав повсюди. Ми відчуваємо втрату його. Його відвага нехай стане прикладом для майбутніх поколінь. Жалію, що не зможу взяти участі в похороні. Матиму промову про Тиждень Поневолевих Націй у Тайвані.

Мої найглибші співчуття.

З пошаною,

Ген. Майор Джон К. Сінглярб

* * *

Вельмишановна Пані Стецько!

Я щойно дізнався, з глибоким смутком, що дост. Ярослав Стецько відійшов у вічність.

Прошу прийняти мої найщиріші вислови співчуття.

Мануель Фрага

*Член еспанського парламенту
та голова партії «Народнього Фронту»*

* * *

Вельмишановна Президіє!

Із збентеженням прийняв я вістку, що Ваш український патріот Ярослав Стецько помер 5 липня 1986 р.

Я пересилаю Вам сердешні співчуття і прошу Вас передати мій смуток Вашим землякам і соратникам.

Ярослав Стецько боровся вірцево усіми своїми силами за права і свободу не лише свого народу, але всіх народів під комуністичним пануванням.

Йому належить назавжди вдячність і глибока пошана від нас усіх.

З тихим привітом, Ваш

Д-р Герберт Гупка

Член німецького Бундестагу

* * *

Вельмишановна Пані Слава Стецько,

З великим жалем і сердешним сумом ми вшановуємо смерть дорогого і улюбленого приятеля Ярослава Стецька. Це був провідник українського

народу, який ніколи не персставав і не вагався борстися упродовж цілого свого життя за свободу, демократію, незалежність і справедливість для свого народу, і за звільнення України від російського імперіалізму.

Я переконаний, що українці в його улюбленій Батьківщині і українці по всьому вільному світі, як також безчисленні світові провідники і багато людей, які знали колишнього прем'єр-міністра України, і його особливо шанували за його безперервну і рішучу боротьбу за волю, віддадуть почесьт Ярославові Стецькові, так як це роблю я, і молитимуться за його бажання, щоб його 50 мільйонна країна стала вільною.

Хай Бог дасть сили пані Славі Стецько.

Ми відаємо честь і прощаємо нашого дорогого сина України зі співом «Ще не вмерла Україна».

Степан Терлецький,

Член британського парламенту, Лондон

* * *

Високоповажана Пані Стецько!

Прошу прийняти глибокі вислови співчуття з приводу трагічної смерти Вашого мужа Ярослава Стецька, великого українського патріота, від мене особисто, від моєї родини, як також від всіх моїх колег в Онтарійському Парляменті. Його провідницька постать і Його життя символізували рішучу, героїчну, і непохитну боротьбу українського народу за свободу і справедливість для всіх у великій сім'ї народів, які цінять і дорожать цією метою.

Як голова вільного, незалежного уряду, проголошеного українським народом 30 червня 1941 року, він був уосібленням хоробрости у ставленні чола наступові нацистів, у часах коли мало провідників і народів відважилися на такі кроки, ризикуючи при тому своїм власним життям і жертвою мільйонів співборців. Продовжуючи ту геройську боротьбу продовж цілого свого життя, почавши від нацистських концтаборів почерез своє становище Президента АБН, провідника боротьби поневолених націй, Голови Організації Українських Націоналістів, Почесного Голови Європейської Ради Свободи, і члена Екзекутиви Світової Антикомуністичної Ліги, він помер дійсно героєм.

Ярослав Стецько увійшов у Пантеон Героїв Української Нації, таких як Петлюра, Коновалець, Шухевич, Бандера та інших, як провідний семафор і пориваючий приклад для нової генерації українців, які нестимуть смолоскип свободи, незалежности й справедливости для свого поневоленого, переслідуваного, але нескореного народу.

Вічна Йому пам'ять!

Хай живе вільна Україна!
Хай живуть Українські Герої!
З глибокою пошаною,

Юрій Шимко
Посол Онтарійського Парляменту Торонто, Канада

* * *

Дорога Пані Стецько!

Пересилаю Вам щирі співчуття з приводу смерти Вашого чоловіка, президента Ярослава Стецька, визначного оборонця свободи і противника комуністичної тиранії.

Георг Ромбу
Голова Європейської Ради за Світову Свободу

* * *

ФУНДАЦІЯ СПАДКОВОСТІ (HERITAGE)

Моя дорога Пані Стецько!

Сьогодні я дістав телеграму про смерть Вашого високоповажаного чоловіка, єдиного справжнього прем'єра України.

Очевидно я є дуже засмучений та в мені переважає почуття вдячності: особисто за те, що я мав змогу зустріти й провести хочби й короткий час в його присутності, а більше загально, вдячність за його безперервну діяльність за свободу й волю і за його відвагу, яка ніколи не меншала. Направду був то великий муж і добра людина.

Думаю про Вас. Я переконаний, що Гам буде певною полегшею і дасть Вам сил і відваги ця свідомість, що Ваш чоловік залишив такий незатертий знак у нашій добі та на всі наші часи, як довго любов до волі триватиме в усіх частинах світу.

З гарячими побажаннями і завжди з глибокою пошаною

Карльо М. Ліхенштайн, старший член

* * *

Дорога Пані Стецько!

З потрясенням і сумом прийняв я вістку, що 5 липня відійшов у вічність дост. Ярослав Стецько. Це удар для АБН, ЕРС і для визвольної боротьби поневолених народів під советсько-російською тиранією і уярмленням.

Найглибші мої співчуття для пані Слави Стецько за втрату її дорогого мужа. Усі скандинавські приятелі вільної і незалежної України поділяють її біль. Прошу дати мені знати, якщо я можу чимсь допомогти.

Бертіль Гегман

Дорога Пані Славо!

Я був страшенно пригнічений, коли дізнався з Вашого листа, що Ваш чоловік помер і цим самим хочу висловити найглибше співчуття з приводу втрати Вашого дорогого Друга.

Не зважаючи на те, думаю, що в тих днях Вашого смутку Ваш біль буде злагіднюватись в цій свідомості, що його життя було не тільки довге, але також дуже плодове. Цілком певно він був обдарований повагою й любов'ю всіми в нашій організації, які знали його. Їм трудно мислити про антикомунізм без нього.

Всі працівники японського Відділу ВАКЛ лучаться зі мною у висловах глибокого співчуття.

Хай Бог береже Вас в тяжкій годині терпіння.

Ваш

Осамі Кубокі

Президент японського Відділу ВАКЛ

* * *

До Проводу ОУН

Вельмишановні Панове!

Зболені сумною вісткою про смерть великого українця сл. п. Ярослава Стецька — Голови Проводу ОУН, реалізатора Акту 30 червня 1941 року у Львові, визначного політичного діяча, який вивів українську справу на світову арену. Управа і членство Товариства «Просвіта» в Аргентині пересилає Вам та родині Покійного наше глибоке співчуття.

За Управу Т-ва Просвіта в Аргентині:

Д-р Ярема Тауридзький
Голова

Євген Маркович
Секретар

* * *

Вельмишановна Пані С. Стецько,

Українсько-Шведська Культурна Спілка Міста Мальме, Швеція, висловлює глибоке співчуття і жаль з приводу смерті Вашого Дорогого чоловіка, вірцевого провідника ОУН і АБН та Великого Патріота нашої поневоленої, але нескореної Батьківщини України.

Вічна Слава Провідникові ОУН і АБН Ярославові Стецькові!

Хай чужа земля буде Йому легка!

За Управу Українсько-Шведської Культурної Спілки
м. Мальме, Швеція:

Горин Григорій
Голова

Сем'янів Микола
Писар

СПІВЧУТТЯ РЕЧНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО СВІТУ

До Хвального Проводу
Організації Українських Націоналістів

Високоповажані Панове,

З нагоди невіджалуваної смерти великого українського патріота, державного Мужа, творця Акту 30 червня в 1941 році і Провідника Вашої Організації прошу прийняти вислови глибокого співчуття і правдивого суму від імени Державного Центру й Уряду Української Народної Республіки в екзилі та від мене особисто. Високі заслуги Покійного в боротьбі за волю і незалежність України і українського народу залишаться у вдячній пам'яті наступних поколінь українців.

Вічна пам'ять і вічна слава Небіжчикові.

*Микола Лівцицький
Президент Української Народної
Республіки в екзилі*

* * *

Високоповажана і
Дорога Пані Славо!

З приводу невіджалуваної смерти Вашого Мужа й українського Державного Мужа, сл. п. Ярослава Стецька, складаю Вам сповнені правдивого суму щирі співчуття. Роблю це від імени Державного Центру й Уряду Української Народної Республіки і від мене особисто.

Розумію, що Ви переживаєте подвійне горе: втрату вірного Друга Вашого особистого життя і втрату Провідника, під керівництвом якого Ви виконували високопатріотичну працю для України і її народу. Відчуваю це тим гостріше, що від довших літ часто зустрічався і з Покійним, і з Вами і можу навіть вважати, що був з Вами обома в приятельських відносинах.

Вічна пам'ять і вічна слава великому Небіжчикові.

Одночасно висилаю мої співчуття до Проводу Організації Українських Націоналістів.

З глибокою і правдивою пошаною

*Микола Лівцицький
Президент Української Народної
Республіки в екзилі*

* * *

Високоповажана Пані Славо!

В імені Уряду УНРеспубліки й особисто висловлюю Вам щире співчуття з приводу втрати Вашого Чоловіка, св. п. Ярослава Стецька — незламного борця за волю й добро нашої поневоленої Батьківщини. Хай добра пам'ять про Його добрі діла довго буде з нами, а Його ім'я записане в аналах новітньої історії України.

Вічна Йому пам'ять!

*Д-р Яр. Рудницький
Голова Уряду УНР*

* * *

Лондон 8-го липня 1986 р.

До Високостойної Вдови

Голови Проводу ОУН та Голови АБН
св. п. Ярослава Стецька,

Пані Славі Стецько,
В Мюнхені

Цим висловлюємо наше найщиріше співчуття з приводу болючої втрати Вашого Мужа і державного діяча, який був довголітнім провідником революційної Організації Українських Націоналістів та творцем АБН, що об'єднує поневолені народи в боротьбі з московським імперіалізмом.

Сподіваємося, що довголітня праця Покійного Вашого Мужа буде продовжуватися аж до здійснення бажань Покійного, визволення нашої Батьківщини та інших поневолених народів з підмосковського комуністичного ярма.

Вічна Йому пам'ять!

М. Сидоренко
Голова Представництва
УНРади на В. Британію

О. Бондарівський
Секретар

* * *

До Проводу
Організації Українських Націоналістів

Вельмишановані Пані і Панове!

Просимо Вас прийняти наші найщиріші вислови співчуття з приводу смерті голови Проводу Організації Українських Націоналістів, голови Українського Державного Правління у 1941 році, ініціатора і голови Антибільшевицького Бльоку Народів, політичного в'язня і польських і німецьких в'язниць і концтаборів, Ярослава Стецька, одного з найвидатні-

ших діячів, співтворців і керівників українського організованого націоналістичного руху.

Смерть Ярослава Стецька є важким ударом не тільки по ОУН, але й по всьому українському національно-визвольному русі, це втрата, яку відчують українці у всьому світі, а також діячі визвольних рухів інших поневолених Москвою народів.

Покійний присвятив усе своє життя службі своєму народові, а правду, про свій нарід він поніс у широкі кола інших народів світу. Він послідовно йшов вибраним шляхом, він твердо вірив в остаточну перемогу справедливої боротьби українського народу за державну незалежність, цю віру він передавав послідовникам і вона була рушійною силою його дій до останніх днів його життя.

Як політичний діяч, революціонер і провідник, Ярослав Стецько віддав великі послуги своєму народові і здобув собі тривале почесне місце в його історії.

З правдивою пошаною,

Мирослав Прокоп
Голова ЗП УГВР

Микола Лебедь
Генеральний секретар
закордонних справ УГВР

* * *

Мюнхен, 8.7.1986

До Проводу
Організації Українських Націоналістів,
Мюнхен.

Вельмишановні Пані і Панове!

З приводу смерти Голови Проводу Організації Українських Націоналістів бл. п. Ярослава Стецька висловлюємо наше щире співчуття після втрати невтомного діяча ОУН та інших політичних формацій; довголітнього авторитетного Керівника кадрами Вашого середовища в діаспорі; завжди відданого Україні патріота.

Слова співчуття для Дружини Покійного, ВШ. Пані Славі Стецько пересилаємо окремо на цю саму адресу і дуже просимо доручити їй той лист.

Залишаємося з пошаною,

За Політичну Раду ОУНз:

Дарія Ребет
Голова

Ірина Козак
Секретар

* * *

Нью-Йорк, 8 липня 1986 р.

До Хвального Проводу
Організації Українських Націоналістів (р),
Мюнхен, Німеччина

Вельмишановні Панове!

Від імені всього членства й Управи Гетьманського Руху (самостійників) прошу прийняти щиросердечні вислови співчуття з приводу відходу у Вічність св. п. Ярослава Стецька, Голови Державного Правління з 1941 р., Голови Проводу Організації Українських Націоналістів та члена багатьох визвольних організацій, а також Президента Антибольшевицького Блоку Народів.

Ми, гетьманці-самостійники, переконані і віримо, що ідеали, за здійснення яких послідовно і віддано все своє життя боровся св. п. Ярослав Стецько, великий український Патріот і Державний Муж, будуть і далі гідним до наслідування прикладом для всього українського загалу, а, зокрема, для української молоді.

Достойній Пані мгр Славі Стецько, Дружині Покійного, висловлюємо наш щирий жаль і співчуття в її великому смутку і горю.

За Управу Гетьманського Руху (с):

мгр Ярослав Савка,
голова

* * *

До Достойної Пані Слави Стецько,
Достойній Сестрі
і всім Членам Родини
Покійного Ярослава Стецька,
як рівночасно Проводові рев. ОУН,
Центральному Комітетові АБН

З великим жалем схиляємо голови і засилаємо щиросердечне співчуття з приводу важкої втрати, Вашого Мужа і державного Діяча бл. п. Достойного Ярослава Стецька.

Через відсутність Керманича Гетьманського Руху Її Світлости Ясно-вельможної Пані Гетьманівни Олени Отт-Скоропадської, Крайова Управа має честь і шану з доручення Її Світлости висловити глибоке співчуття з приводу смерті Достойного Ярослава Стецька.

Остаємось з правдивою пошаною до Вас.

За Крайову Управу СГД:

Майор Іван Горобець
Крайовий Начальник

Поруч. Євген Луців
Секретар Кр. Управи

* * *

10 липня, 1986 р.

До Проводу

Організації Українських Націоналістів-революціонерів,
Мюнхен, Німеччина.

Вельмишановні Панове!

Центральний Комітет Української Революційно-Демократичної Партії висловлює глибоке співчуття Родині, Проводові й Членству Організації Українських Націоналістів-революціонерів з приводу передчасної смерти довголітнього Голови Проводу ОУНР Ярослава Стецька — заслуженого підпільника передвоєнних часів, багаторічного в'язня німецьких концтраційних таборів, провідного публіциста, стійкого й безкомпромісного борця за державну незалежність України.

Висловлюючи наше глибоке співчуття, ЦК УРДП підкреслює, що безперервний наступ ворожих сил проти українського народу і його передових визвольних сил, що особливо посилився останніми роками, зобов'язує всіх борців за українську державну незалежність до максимальної солідарності між українцями і їхніми політичними й громадськими організаціями.

ЦК УРДП також висловлює певність, що Організація Українських Націоналістів-революціонерів знайде в собі нові творчі провідні сили, що поведуть цю заслужену організацію шляхами всенародної єдності й солідарності всіх українських політичних сил на демократично-плюралістичних засадах для успішної боротьби за визволення і державну незалежність України.

Із співчуттям і глибокою пошаною,

*Михайло Воскобийник**Голова УРДП**Олексій Коновал**Ген. Секретар*

* * *

9.7.1986

До Проводу

Організації Українських Націоналістів

Висловлюємо Вам глибоке співчуття з приводу смерти Голови Проводу ОУН Ярослава Стецька.

Він є прикладом людини, яка в найтяжчі часи України повністю поділяла долю українського народу й цілковито віддавала себе його визволенню.

За Центральний Комітет Союзу Земель Соборної України —
Селянської Партії

*Ю. Семенко,**Голова**В. Огородник**Секретар*

* * *

До Проводу
Організації Українських Націоналістів,
в місці перебування

Високодостоїнні Пані і Панове,
Дорогі Друзі!

Доля не щадить Вам ударів. А оце останній, смерть Голови Проводу ОУН, Ярослава Стецька — один з найважчих.

З приводу смерти Його, мого Друга Карбовича, висловлюю Вам, гронові Його найближчих товаришів зброї і співробітників, якнайглибше, дружнє співчуття.

ОУН, яку ведеде Ви, пройшла бурхливу і найважчу дорогу. І хоч удари по ній були, не раз здавалося понад людські сили, вона переможно відби-
ла, чи перетривала їх і далі безперерійно веде свою діяльність. Стається це завдяки двом найвищим вартостям, що їх має український визвольний Рух-ОУН. Ними є: людина українського визвольного руху і ідея визво-
лення українського народу.

Завдяки цьому в ній, в Організації Українських Націоналістів, ми ба-
чимо гаранта продовжування визвольної боротьби українського народу і
його остаточного успіху. Український нарід уже не раз у своїй історії, а
особливо в часі Другої світової війни показав, що він дозрів до своєї дер-
жавности і вміє за неї боротися. Власне Ярослав Стецько своїми писання-
ми і своїм життєвим трудом вложив у це свій великий і незнищений
вклад.

Вічна слава Йому за це!

А Вам, Дорогі Друзі, бажаю тверді й незламности, тих прикмет, що зав-
жди були невід'ємною частиною в житті і праці ОУН. Бо перемагають
тільки ті, що навіть у найгірших умовах продовжують свої цілеспрямовані
зусилля, не жалюючи ні трудів, ні коштів, ні себе самих. Саме це забез-
печить Вам перемогу.

Слава Україні!

Ярослав Гайвас

* * *

Мюнхен, 8.7.1986

Вельмишановна і Дорога Пані Славо!

Не зважаючи на нашу коротку зустріч з нагоди Панахиди скоро після
смерти Вашого Чоловіка, хочу мої слова співчуття доповнити запевнен-
ням, що я дуже відчуваю і розумію Вашу трагедію, яка є, зрештою, не-
віддільна від Вашої політичної діяльності. Утрата Друга Життя і довго-
літнього товариша спільної праці — не може не залишити за собою
глибокого болю і осамітнення.

І я щиро бажаю Вам знайти силу для подолання цієї гіркої прогалини у Вашому житті та заспокоєння у праці, яка Вам відповідає.

Залишаюся з пошаною і дружнім привітом,

Дарія Ребет

* * *

До Хвального Проводу
Організації Українських Націоналістів (ОУН)

Вельмишановні панове!

Смерть сл. п. Ярослава Стецька, голови Проводу ОУН, кол. члена Крайової Екзекутиви ОУН в Україні, кол. голови Державного Правління у Львові та творця й голови АБН є болючою втратою не тільки для Вашої Організації, а й для української визвольної політики в цілому.

Особисто я втратив у Його особі приятеля, з яким я ділив важкі переживання майже 4-річного ув'язнення у німецьких тюрмах і в концетраційному таборі.

Я високо цінив Його непохитність у боротьбі за визволення українського народу та Його готовість на найвищі особисті жертви в ім'я здійснення державницького ідеалу, якому Він присвятив все своє життя.

Прийміть, Вельмишановні Панове, мої щиро відчуті й глибоко пережиті співчуття.

Щиро Ваш,

Роман Ільницький

Нью-Йорк, 10 липня, 1986

* * *

У ПОКЛОНІ ГОЛОВІ УДП

Непотішні у Вашому горі Достойна Пані Славо, Дорогі Друзі Українські Націоналісти, однодумці й співробітники Покійного Голови ОУН, Достойного Ярослава Стецька і Вельмишановні й особливо Дорогі нам Приятелі України з Організації АБН та інших антибольшевицьких організацій!

Великий Покійник, що Його сьогодні прощаємо на дорозі до іншого життя, життя вічного, дуже вчасно вийшов був на провідні пости організованого українського визвольного-революційного руху. Коли в 1941 році на полях України зустрілися були досюгочасні союзники: гітлерівська Німеччина й сталінська Москва, Покійний Ярослав Стецько, на 29 році свого життя, мужньо започаткував був двофронтову війну проти обох Актом 30 червня 1941 року.

Вийшовши з гітлерівського кацету в Саксенгаузені, до якого його запероторили тому, що відмовився був відкликати Акт 30 червня, Достойний Ярослав Стецько став у проводі боротьби за волю всіх уярмлених. Для

нього, як для теоретика національної революції стало ясно, що ідея національної свободи підкреслює потребу побудови світу на принципі самовизначення націй, отже що для української нації в стані поневолення потреба української самостійної й соборної держави — це початковий постулат, але цей постулат стоїть теж за визволення всіх поневолених Москвою народів. Створення української самостійної й соборної держави можливе лише через постійну боротьбу за визволення, при чому союзниками в цій боротьбі вважаються всі народи, що є проти Москви.

Очевидно, що здійснювання великих планів боротьби за визволення вимагає гуртової організаційної праці і цю працю, як ніхто інший, умів організувати Покійний Ярослав Стецько зі своєю Дружиною Славою. Вона проводилася під прапором покликаної до життя в Мюнхені в 1946 році організації під назвою Антибольшевицького Бльоку Народів (АБН) і його багатьох союзників у різного типу антикомуністичних організацій на всіх континентах, а теж у Світовій Антикомуністичній Лізі, в якій АБН відіграє одну з провідних ролей. Достойний Ярослав Стецько був провідним політичним діячем, одним із тих, що їх так потребує українська національно-визвольна боротьба в наші дні. Ярослав Стецько мав дуже багато прикмет, потрібних політичним провідникам у час гострої й важкої боротьби за визволення поневоленого народу. Надзвичайна чуйність і постійна готовність до чину, до дії, ціхувала Покійного Голову ОУН, Достойного Ярослава Стецька, а за ними йшли невгнута послідовність і твердота характеру впарі з суворого вірністю ідеї й справі визволення українського народу. З глибокої релігійності черпав Покійний свою велику духову силу. Віра в Бога й християнська мораль були критерієм його поступування в публічному і приватному житті, джерелом його українського патріотизму, поєднувала його інтегральний націоналізм з християнством. Покійний Голова ОУН, Ярослав Стецько вірний послідовник Патріярха Йосифа І й ідеї патріярхату, свято вірив, що Україна тільки тоді сповнить своє історичне післанництво в Східній Європі, коли проти воюючого безбожництва Москви переможно в усій своїй силі стане воюючий християнський Київ!

Прощаючи Покійного Голову ОУН, Голову Державного Правління України (УДП) і Президента АБН уповаю на Господа й вірю, що Він зустрине душу Спочилого слуги Божого Ярослава словами Одкровення (3,8) «Я знаю діла твої; я відчинив перед тобою двері, і ніхто не спроможний зачинити їх. . . бо зберіг ти моє слово й не зрікся імени мого».

Вічна Тобі пам'ять, Провіднику боротьби за визволення українського народу. Діло, за яке Ти боровся повний надій і завзяття майже всеньке Твоє життя, переможе!

*Лев Шанковський
кол. Голова Ініціативного Комітету
для створення УГВР*

Ярослав ДЕРЕМЕНДА

З ДОЗЕМНИМ ПОКЛОНОМ

(У сороковий день смерти сл. п. Я. Стецька)

Вечір в суботу 5-го липня був сповитий тишиною, хоч день був гомінкий і повен святочного настрою, як це буває щороку під час Крайового Здвигу СУМ в Лестері, Велика Британія. Зокрема цього року Здвиг випав надзвичайно величаво, сповнюючи учасників багатством милих вражінь. Він пригадав старшим учасникам про горді дні, дні величі і слави з заіснуванням Української Держави, яку волею українського народу, з почину Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери, проголосив Ярослав Стецько у Львові 30-го червня 1941 року. Здвиг якраз відзначав 45-ліття цього державницького акту і його організатори мали велику шану одержати від Голови Українського Державного Правління, прем'єра Ярослава Стецька привіт, який зачитано під час офіційної частини і прийнято учасниками гучними оплесками на знак любови й відданости Голові Української Державности. Знаючи, що Голова УДП і Голова Проводу ОУН є хворий і перебуває в шпиталі, комендант Здвигу запропонував в імені Крайової Управи СУМ вислати від учасників Здвигу побажання скорого видужання і повороту до нормальної праці, що присутні одобрили гучними оплесками. Конкурсво-концертowa частина Здвигу була справді високого рівня, а після неї молодь і старші розважали себе танцями під такт і мелодії музики, а доволі багато учасників після концерту виїхали домів в радісному настрою і з багатством приємних вражінь.

Несподівано вечірню тишу зірвав дзвінок телефону. Була вже 9-та година. Погасав день, налягав сумерк. Прийшла гостра як вістря меча печальна вістка — Голова помер біля 6-ої години вечером. Свідомість намагалася вперто заперечити той пригноблюючий факт, важко і вельми боляче було годитися з ним, що померкла провідна зоря, що помер Титан Духа, нескорений і непідвладний життєвим труднощам, одержимий найвищим ідеалом Нації, її державного буття, Голова Проводу ОУН, Ярослав Стецько.

Ще цього самого вечора поплила жалобна вість струмом телефонічного зв'язку до всіх країн, де живе український нарід, який з невимовним болем усвідомив собі втрату геніяльної людини на українському політичному горизонті, як був на церковно-релігійному полі Патріярх Йосиф І. Обидва державного масштабу мужі і

достойники були втіленням героїчної епохи України, що є гордістю сучасного покоління українського народу. Як два роки тому в дні 7-го вересня, коли помер Патріярх, так і пізно вечером в дні 5-го липня запанувала в українському світі жалоба, урвався сміх, замовкли веселі пісні, припинилися розвагові імпрези, замовкла музика у залі в Лестері, де відбувалася сумівська забава, остовпіли танцюючі пари, коли дійшла небажана вістка про смерть Того, якого чин віднови Української Державности в 1941 році декілька годин раніше вшановувано під час офіційної частини на площі, при участі кількох тисяч українців, які прибули на Здвиг з усіх сторін Великої Британії. Заряджено однохвилинну мовчанку. Виструнчені юнаки і дівчата і посталі з місць старші громадяни, мов вражені громом, заніміли у трансі вияву пошани і респекту Людині, яка не один раз звеличувала своєю присутністю сумівські Здвиги у Великій Британії, здобуваючи серця української організованої молоді. Вдячна сумівська молодь одна із перших вшанувала світлу пам'ять Голови Проводу хвилиною мовчанкою і припинила забаву на знак жалоби, яка заіснувала в українському світі. Сумним гомоном неслись звуки дзвонів, заповнялися церкви вірними під час архиерейських і парохіяльних заупокійних Богослужень і під час Панахид в українських церквах, які слали моління до Всевишнього, щоб прийняв у своє Царство Небесне Праведника Ярослава, який ціле своє життя був зразковим християнином, людиною найвищих релігійних чеснот, був Провідником, який бачив успіх у визвольній боротьбі українського народу і силу в майбутній Українській Державі у тісному поєднанні релігійного й національного елементів. Сотні кондоленційних листів і телеграм були однозвучні в тому, що відхід у вічність Голови Проводу ОУН — це велика втрата для України, для ОУН, для поневолених народів і цілого вільного світу; що відійшов Великий Син України, Титан героїчної епохи України, натхненних двофронтової війни України проти нацистської Німеччини і большевицької Росії. Український нарід оплакував і уболівав передчасну і несподівану смерть покійного Ярослава Стецька.

Так, це була несподівана смерть. Бо ще так недавно, 16-го квітня, я перебував майже цілий день з Головою, який хотів обговорити цілий ряд важливих біжучих справ до виконання, бо в дні 17-го квітня я повертався до Англії, а д. Голова мав явитися того ж дня о год. 8-ій рано в шпиталі на докладні бадання. Шановний д. Голова завжди тривожився на згадку потреби побуту йому в шпиталі на баданнях, не зносив шпитальної атмосфери. Він тільки один раз за цілу нашу розмову порушив справу свого здоров'я, кажучи: «Ярослав, я думаю, що це вже запізно йти на лікування», що я заперечив, бо крім болів, які час від часу відчував д. Голова, його вигляд був нормальний, і не викликавав підозрінь якогось

небезпечного стану. Але й не проминуло 3 місяці, як невблаганна смерть увірвала нитку Його дорожнього життя. Тоді мені й на думку не прийшло, що прощаючись до виїзду, я востаннє прощав шановного Друга Голову і що вже більше не побачу Його живим.

Зближався день туземного розстання з Покійником — похорони Голови Проводу ОУН Ярослава Стецька. З'їжджались до Мюнхену з різних країн чолові діячі ОУН, репрезентанти організацій УВФ і сотні приватних осіб, які відчували потребу бути на місці туземної розлуки з Особистістю, щоб засвідчити Їй свою досмертну відданість. Серед прибулих найбільше молоді, між якою відзначилась місцева українська молодь, яка не шкодувала ні зусиль, ані труду, щоб похорони відбулися величаво, зразково, подержавницькому, бо хоронено державного мужа, згідно з плянами Ділового Комітету, який діяв під керівництвом д. Івана Кашуби з участю Активу німецького терену.

Прибуваючих на похорони зустрічав зливний дощ і кожному на серце лягла турбота за суботу, з думкою, щоб не падав дощ під час похоронного церемоніялу, який дбайливо укладено для вияву найсердечніших почуттів і глибинного респекту похоронної жалобної громади сл. п. Голові Проводу Ярославові Стецькові.

Прийшла субота, 12-го липня. Настав теплий соняшний день. Вранці зібрався жалобний люд до катедрального храму на Заупокійну Службу Божу, яку відправив єп. Платон Корниляк. Йому співслужили 9-ох отців. Співав церковний хор. У першому ряді крісел засіла Родина Покійного з печаттю горя на їх обличчях. Між ними скорбна вдова, подр. Слава і сестра Оксана. Виповнена по береги катедра не вміщувала всіх учасників жалобної громади, багато стояло на сходах перед катедрою і на подвір'ї. Півколом уставлені прапори закривали Іконостас. Були це національний і революційний прапори, прапори ОБВУ, СУМ і жіночих організацій. Почесну стійку тримало уніформоване вояцтво ОБВУ з Великої Британії. В катедрі панував сумний, але урочисто-шанувальний настрій.

Понад 1200 людей зібралися перед першою годиною по полудні на новій ділянці цвинтаря Вальдфрідгоф. Соняшна погода тривала, Бог милував учасників похоронів своєю ласкою, яку без сумніву заслужив тяж своїм непорочним життям Покійний.

У притворі каплиці у відкритій домовині на підвищенні з хрестом у возголів'ї, в оточенні вінків і квітів від Проводу, подр. Слави і Родини лежало тіло Покійного з відбитком болю на його вихудлому обличчі. Невелика простором каплиця могла помістити тільки незначну частину жалобної громади: членів родини, прапорносців з прапорами, почесний відділ ОБВУ в уніформах, членів Проводів — Головного і Теренових, і репрезентантів різних установ та організацій.

О першій годині по полудні траурний гомін «Реквієм», переданий через голосники в каплиці розтривожив почування присутніх і в той час обслуга похоронного заведення увела перед престіл повіз з домовиною покійного Голови Проводу, вкриту синьо-жовтим прапором. Мелодія «Реквієм» вражала своєю жалобною експресією і здавалося, що вона передає увесь біль присутніх, їх жаль і скорботу в їхньому останньому подвизі з поклоном дорогій їм людині, з печальним «прощай»!, коли мовчки, прискішеним темпом клекотить серце, а в мислях довгою і безперервною лентою снується одне за другим «прощай», навіки прощай! Таке відчуття не покидає ні на мить під час Панахиди, а завершується, коли нестримана сльоза паде на підлогу, біля ніг, як останній акорд Панахиди підхоплюють всі учасники і співають «Вічная пам'ять». Тоді на команду Почесна стійка віддає салют, донизу хорунжі схиляють прапори, а на обличчях присутніх видно сліди зворушення.

Надворі простора площа перед каплицею вкрита понад сотнею вінків, більшість з яких з квітів національних кольорів — синьо-жовтих, і з таких же кольорів лентами. Між вінками вирізняються від подр. Слави, від Родини і від Головного Проводу, якого ленти є червоно-чорні. Зформований похід був довжиною від могили аж до каплиці, мав кольоритний вигляд. Спереду йшли вінки, далі хоругви і прапори, за ними Владика і священники та хор, далі на повозі домовина, за нею Родина, члени Головного Проводу і Теренових Проводів та репрезентанти центральних і крайових установ та організацій, а за ними довжелезна колона молоді і старшого громадянства. Обабіч домовини йшов почот членів УПА і ОбВУ в уніформах. Це була величава маніфестація глибокої пошани і відданості покійному Голові Держави широкою репрезентацією українського національного зорганізованого життя, яка зібралася і взяла участь у похоронах в дні 12-го липня ц.р.

Обабіч могили, на високих стовпах з відповідними пристроями запалено вогні, коли домовину опускано вниз. Чорний параван у возголів'ї могили велів, не розсіваючись у далині, зосереджувати увагу на все, що діялось у півколі могили, перед домовиною, де обабіч покладено вінки й оточено прапорами. Тут відправлено Панахиду. Промовляли: Владика Кир Платон і Архипротопресвітер Паладій Дубицький, промовляли провідні діячі ОУН, представники теренів, чужинців і молоді. Вони з чуттям прощали Покійного як заслуженого Сина України. Зворушливою зокрема була промова представника української молоді, повна пієтизму до покійного Провідника з заявою чесно здійснювати Його заповіді... І вкінці: «Видиш брате мій». Сумні акорди поплили з тисячних уст. Горіли вогники обабіч свіжої могили, горіли й тоді, коли люди розходилися домів, пригадуючи всім, щоб вічно горів і ніколи не

погас у нас вогонь пам'яті про нашого Провідника-Велетня, що ще за свого життя був для нас горіючим смолоскипом на шляхах нашого національного життя і боротьби, присвічував нам путь до мети — здобуття Української Самостійної і Соборної Держави.

Ще мерехтіли вогнями факели, дудніла домовина від ударів грудок, киданих в могилу людьми, які підступали до неї за чергою, як велить звичай. Ряди жалобної громади прорідли, люди відходили на тризну. Гора квітів значила свіжу могилу чудовим килимом, а під ними тлінні останки Героя української національної революції, який засів в Пантеоні слави поруч Коновальця, Чупринки і Бандери. І хоч обезлюднився цвинтар, відійшли від могили люди жалобної громади, то, однак, могила не осамітнена. Біля неї, біля тлінних останків улюбленого Провідника ОУН житиме вічна пам'ять про Нього усіх, які мали шану знати Його, співпрацювати з Ним, які мали нагоду діяти під Його проводом і для яких покійний Ярослав Стецько буде завжди Символом і Дороговказом у їхньому житті на шляху, по якому невідступно прямував Він з візією Української Незалежної Держави.

Під час тризни промовляли представники українських установ і організацій, акцентуючи різні аспекти з багатого духового життя покійного Голови Проводу, вшановуючи Його світлу пам'ять. Глибоко зворушуючим було слово опечаленої жалобою сестри Покійного п-ні Оксани Романишин, яка говорила в імені усієї родини, яка при живих прощала Покійного з болем у серці, згадавши в цій жалобній хвилині, що більшість їхньої родини в Україні вимордували московсько-большевицькі окупанти, що важко переживав брат Ярослав.

Важко пережитий день 12-го липня добіг до кінця. Ми мовчки повертались на нічліг, думали думи про зустрічі, дію, подорожі, в центрі яких був наш Дорогий Голова, про Його почини і величні пляни, про Його ініціативи і успіхи, про Його жертвне аж до самозаперечення життя, про Його трудолюбимість, яка не знала втоми, про Його надзвичайну ощадність і почуття совісної відповідальності перед народом. Все це проходило в пам'яті наче фільмова стрічка, зображуючи чітко покійного Голову Проводу ОУН і Голову Української Держави Духовим Титаном, Велетнем української героїчної епохи, який золотими буквами записував сторінки історії України.

З доземним поклоном у сороковий день Його смерті.

Вічна пам'ять, честь і слава покійному Голові Проводу Ярославіві Стецькові!

МАР-КА

ПРОВІДНИКОВІ

(Присвячено у 40-вий День Смерти сл. п. Я. Стецькові)

І знову у Мюнхені — свіжа могила,
І знов, Україно, Ти в смутку, в журбі. . .
Бо втратила свого Найкращого Сина,
Що жив і трудивсь, і віддав все Тобі.

Схилились троянди — пахучії квіти,
Що рясним килимом лягли на труну.
Туга не втихає, і важко згоїти
Душевний наш біль в цю хвилину сумну.

Та час лікуватиме рани зболілі,
На крилах туга полетить у вирій.
Зов пісні свободи і локлики смілі
Синам Твоїм скажуть готовитись в бій.

А дух Твій і віра тверда в перемогу
Свічадом буде їм, освітить мету.
Ідеї Твої — це ладан на дорогу, —
Це поклик до змагу за Правду Святу.

В жалобі сьогодні наш прапор похилий,
Та ми піднесемо його на щоглах.
І підемо Друже, Провіднику милий,
В ім'я України — до волі, звияг!

Дарія РИХТИЦЬКА

ЖУРАВЛИНА ПІСНЯ

*В останню дорогу
Великому Провідникові присвячую*

Блискуча зоря із небес
Скотилась у провалля,
У карпатських горах
Трембіта ридала.

Липнєве сонце промінням смутку
Покрило місто чужини,
Відлунням болю і молитви
Летіла вістка в Україну
Про смерть Провідника ОУН.

Чайкою туги голосила
На дніпрових водах,
Червоним квітом калини розцвітала
На безкраїх степах
Голубіла незабудьками на тернопільських полях,
Багряніла маками повстань
У поліських очеретах,
Здригалась тривогою печалі
На волинських землях,
Зеленіла барвінком любови й пошани
У лемківських садах,
Чорним птахом смерти
Вдаряла об тюремні ґрати друзів,
Лягаючи тінню розлуки на їхніх душах.

Святоюрські дзвони
Мовчанкою тиші
Плакали по втраті
Великого Сина.

Стиглим літом жаху
Сіріли поля батьківщини,
А в далекому Мюнхені
Батька й Лицаря
В чужу землю хоронили.

Скромністю й відвагою
Його життя було назначене.
Віра в Бога і свій нарід
Душу Його наповняли.
Прем'єром став,
Хоч почетеї і слави не бажав,
За те відсидів у тюрмі
Роки, роки страшні і довгі.

Усіх він знав і поважав,
З народами до волі все змагав,
Своєї думки нікому не накидав,
Лиш компромісу з ворогом
Ніколи він не узнавав.

Політиком, ідеологом
Він добрим був,
Із книги мудрости
Силу черпав нам.

Боротися, вірити,
Терпіти, перемагати —
Віддати усе життя своє
Для щастя України!
Це були не пусті слова —
А заповіт навіки,
Залишений для нас!

Дітройт, 10 липня 1986 р.

ВИСЛОВИ СПІВЧУТТЯ ВІД ГРОМАДСЬКИХ УСТАНОВ

СЛОВО П-НИ МАРІЇ ШКАМБАРИ НАД МОГИЛОЮ

СЛ. П. ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА

12 ЛИПНЯ 1986 Р. ВІД УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЦТВА УВФ

Ще один вінок, ще одна нова могила, ще одного вірного сина втратила Мати-Україна.

Горем прибита Достойна Пані Славо, горем опечалена Родино!

В імені жінок Українського Визвольного Фронту складаю найглибші співчуття і кондоленції по втраті Вашого Мужа і Великого Сина українського Народу.

Смерть сл. п. Ярослава Стецька — це втрата не лише для Українського Визвольного Фронту, але цілого українського народу. Українська громада в діаспорі втратила визначну Людину, видатного Патріота, одного з духових провідників і невгнутаго Борця за найвищі ідеали свого народу — за вільну і незалежну Україну.

Сл. п. Ярослав Стецько служив українській визвольній справі щиро і віддано ціле своє життя. Хоч сл. п. Ярослав Стецько відійшов у вічність то Його дух, Його ідеї залишаться з нами навіки. Дух Голови Проводу Організації Українських Націоналістів покликає нас зосередити всі наші сили і далі продовжувати нашу визвольну боротьбу, аж поки ми не досягнемо нашої мети — Самостійної Соборної Української Держави.

Нехай буде вічна пам'ять Покійному, а чужа земля хай буде Йому легкою!

* * *

Нью-Йорк, 6 липня, 1986

До Проводу Організації
Українських Націоналістів

Дорогі Подруги й Друзі!

Дійшла до нас сумна вістка, що передчасно відійшов від нас Голова Державного Правління, Голова Проводу Організації Українських Націоналістів-революціонерів, Голова Антибольшевицького Б'юку Народів, Член Президії Європейської Ради Свободи, співорганізатор і Член Президії Світової Антикommуністичної Ліги, сл. п. Ярослав Стецько.

Незламний Революціонер, Провідник, Ідеолог Організації Українських Націоналістів.

Важким є шлях революціонерів за права народу. Таким повним неймовірних трудів найбільших зусиль і небезпек, найвищої жертвості і

посвяти в ім'я великої справи був шлях сл. п. Державного Мужа Ярослава Стецька.

З приводу невіджалуваної втрати просимо прийняти вислови співчуття, а пам'ять про великого сина українського народу залишиться між нами, вояками УПА, та цілим українським народом.

З вояцьким привітом,
Слава Україні! Героям Слава!

За Президію Світового Братства Вояків УПА,

Лев Футала, Голова

Мирослав Климко, Секретар

* * *

До Проводу
Організації Українських Націоналістів
у місці Постою.

Вельмишановні Члени Проводу ОУН,
Дорогі Друзі!

Від Головної Управи Товариства колишніх Вояків Української Повстанської Армії в Канаді, всіх його відділів і членства, просимо прийняти вислови найглибшого співчуття невимовного жалю і болю з приводу невіджалуваної втрати Провідника, славної пам'яті Ярослава Стецька.

Уважаємо, що від чорних днів загибелі, в ході боротьби, Головного Командира УПА сл. п. Романа Шухевича в 1950 році та Провідника ОУН сл. п. Степана Бандери в 1959 році, ми переживаємо тепер найбільшу втрату не тільки для членів ОУН та всього УВФронту, але й для цілого українського народу на теперішньому етапі нашої грізної доби.

Покійний Провідник Ярослав був найбільш гідним пересемником славних традицій і найкращих прикмет своїх Великих попередників, був творцем Акту відновлення Української Державности, хоч доля судила Йому найдовше працювати поза територією України.

Йому має український народ до завдячення найбільше освідомлення західного світу про велику, може й вирішальну, роль України та других поневолених Москвою народів у неминучому генеральному зударі з московською імперією за дальшу долю всього людства.

Ми, колишні вояки Української Повстанської Армії, які зі зброєю в руках боролися за повне здійснення Акту 30 червня 1941 року, завжди втішалися великою прихильністю й увагою Покійного Провідника і відповідали такою ж вояцькою любов'ю, здисциплінованою співпрацею та готовістю виконати кожний Його наказ. Таким нашим духовним Провідником Він остане для нас усіх і надалі, назавжди.

В ці сумні хвилини ми прирікаємо, що збережемо про Нього тривалу світлу і славу пам'ять та будемо гідно діяти, працювати і боротися за повне здійснення найвищих ідеалів української Нації, яких він був найкращим виразником і реалізатором.

Заявляємо, що в тому ж дусі будемо достойно підпорядкуватися і співдіяти з наслідниками й послідовниками Покійного Провідника ОУН — славної пам'яті Ярослава Стецька.

СЛАВА УКРАЇНІ!

У глибокій пошані

За Головну Управу Товариства кол. Вояків УПА в Канаді

Віктор Новак

Іван Р. Юрко

Голова

Секретар

Микола Кулик

Володимир Макар

Заступник

Прес. референт

* * *

Чикаго, 7 липня, 1986.

Високоповажана Пані

Слава Стецько!

Відділ Товариства колишніх Вояків УПА в Чикаго пересилає Вам щирі співчуття по втраті Вашого мужа сл. п. Ярослава Стецька.

В особі Ярослава Стецька ми втратили людину, що в останній двофронтній війні давала напрямні дії для визволення України. За Актом 30 червня 1941 року став цілий український народ, Церкви, а згодом ідеї Державности обороняли Воїни УПА.

Після важкого кацету пішла дальше праця по лінії АБН та притягнення до співпраці поневолених й вільних народів на всіх континентах. Основна ціль: «Свобода народам! — Свобода Людині!».

Із глибокою вдячністю згадуємо Його віддану працю, велику посвяту, вказування правильної мети та прямування до наміченої цілі — Вільної України.

Остаємось з глибокою пошаною,

За Управу Відділу Т-ва кол. Вояків УПА в Чикаго,

інж. Степан Голяш

Осип Левунь

(Голова)

(Секретар)

* * *

До Управи Світового Українського
Визвольного Фронту в Детройті.

Високоповажані Пані й Панове!

З приводу відходу у вічність світлої пам'яті Ярослава Стецька, Голови Проводу Державного Правління у Львові в 1941 році, Голови Проводу

Організації Українських Націоналістів і Голови Центрального Комітету Антибольшевицького Бльоку Народів, складаємо співчуття Достойній Родині, Друзям, Співпрацівникам і українській громаді по втраті дорогої і провідної Людини, яка ціле своє життя присвятила праці для України й українського народу.

Про таких писав Іван Франко: «Все що мав у життю, він віддав для одної ідеї, і яснів і горів і страждав і трудився для неї».

Остаємо із жалем та належною пошаною,

За Президію Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців:

Мирон Барабаш
Генеральний Секретар

* * *

Нью-Йорк, 7.7.1986.

ЩИРЕ СПІВЧУТТЯ ПРОВОДОВІ ОУН І РОДИНИ

У зв'язку з відходом у Вічність великого сина України — Прем'єра Українського Уряду з 1941 року, Президента АБН, Провідника ОУН, пробоевого публіциста і полум'яного Патріота бл. п. Ярослава Стецька, Головна Управа Асоціації Діячів Української Культури у США пересилає щире співчуття Проводові ОУН з приводу великої втрати і таке ж співчуття Дорогій Пані Славі та всій Родині.

Великі — не вмирають: ми живем у них і вони — живуть у нас.

За Головну Управу Асоціації Діячів Української Культури, (АДУК)

Л. Полтава
Голова

Мтр Осип Рожка
Секретар

* * *

6 липня, 1986

Славному Проводові
Організації Українських Націоналістів (ОУН)
на чужині

Дорогі Панове-Друзі!

Від імени Головної Управи, членів і прихильників Спілки Визволення України (СВУ) в діаспорі уклінно схиляємо голови перед маєстатом Великого Патріота — Ярослава Стецька, Голови підпільного революційного визвольного руху ОУН, Голови АБН, та Голови Державного Правління в 1941 р.

Не лише революційна ОУН, але вся поневолена московським окупантом Україна зазнали чергову болючу втрату з відходом в потойбічний

Світ Ярослава Стецька, безкомпромісового Провідника революційних бойових сил України. Вічна Йому Слава!

Висловлюємо наше співчуття Проводові ОУНр, Достойній Пані Славі Стецько, Дружині спільного життя в боротьбі за УССД.

В Єднані Сила! В соборності Перемога!

З Богом за Україну!

Головна Управа Співки Визволення
України (СВУ)

* * *

10 липня, 1986.

Проводові Організації Українських Націоналістів

Вельмишановні Панове!

Висловлюю моє глибоке співчуття з приводу невимірно тяжкої втрати, — відходу в позатойбічний світ Голови Проводу ОУН, Голови Державного Правління України, Президента АБН, провідного Діяча численних інших українських і світових антикомуністичних організацій, видатного Політика, невтомного Публіциста, відданого безкомпромісового Борця на міжнародньому і внутрішньо-українському фронті за Українську Самостійність і Державність, що цій боротьбі присвятив він діяльність цілого свого плодотворчого життя, і всі свої до загину духові і фізичні сили — Світлої пам'яті Ярослава Стецька.

Хай чужа земля буде йому легкою, доки тлінні останки Його зможуть бути перенесені у вже звільнену (в що я твердо вірю!), в Рідну Українську Землю, щоб знайти там свій вічний остаточний спочинок.

Складаю також моє найщиріше спочування вірній Подрузі Його життя і праці, Високостойній Пані Славі Стецько, всім Його горем прибитих Родичам і близьким, соратникам і однодумцям.

З Богом за Україну!

Наталя Павлушкова

* * *

Слава Ісусу Христу!

Мюнхен, 9 липня, 1986.

Високоповажана Пані
Ярослава Стецько.
Мюнхен

Високоповажана Пані Добродійко!

Просимо прийняти від Головної Управи Української Медично-Харита-

тивної Служби, колишнього Українського Червоного Хреста на чужині найглибші співчуття з приводу відходу у вічність Вашого Дорогого Мужа бл. п. Ярослава, великого українського патріота, голови Проводу Організації Українських Націоналістів, Голови Антибольшевицького Бльоку Народів, бувшого Прем'єра проголошеної Української Державности в 1941 році, великого Сина Української землі, незламного борця за визволення Українського Народу.

Просимо Всевишнього, щоб Він допоміг Вам це тяжке горе перенести, та щоб прийняв Душу Покійного під свою опіку.

З глибокою пошаною,

За Головну Управу УМХС,

Инж. Г. Комаринський
Секретар

Д-р мед. Володимир Мляковський
Голова

* * *

У ВІЧНІСТЬ ВЕЛИКОМУ СИНОВІ УКРАЇНИ

*Прощальне слово Президента УККА на похороні
св. п. Ярослава Стецька*

Високопреподобні Отці,
Горем сповита Дружино і Родино,
Жалобна українська громадо!

У житті спільноти бувають моменти, коли важко окреслити словами велич якоїсь події чи значення втрати великої людини, коли важко осмислити майбутнє, в перспективі затьмареної сучасності.

У таких моментах збірна свідомість перемагає індивідуальні тенденції в аналізі й оцінці даних подій чи постатей, віддзеркалюючи їх вагу і значення в аспекті історичного буття народу. Повний образ великої людини набирає узмістовлених форм лише в перспективі часу, коли у висліді об'єктивної оцінки її духових прикмет, творчих зусиль і досягнень у боротьбі за національні ідеали, виразними стають ідейні спонуки, ціль і мета життєвого шляху людини.

До таких великих постатей, які на грані утверджували національно-державницькі основи буття української нації і творили нові ідейні вартості, постатей, оцінку яким може дати тільки історія, належав світлої пам'яті Ярослав Стецько, Голова Українського Державного Правління у Львові 1941 року, Голова Проводу Організації Українських Націоналістів та Президент Антибольшевицького Бльоку Народів.

Філософія життя людини кристалізується в осмисленні великих Божих і національних правд та ідей, в яких людина знаходить відповідь на першопричини вічного й сучасного буття та які формують її світогляд і активне відношення до життя і своєї нації. Філософію свого життя визначив Ярослав Стецько елементами віри в Бога і віри в українську націю, присвячуючи усі свої зусилля боротьбі за здійснення в Україні Богом даних її прав. Ці права він вбачав у симбіозі національних і релігійних

ідеалів, тому з такою непохитною послідовністю боровся за державну незалежність України та захищав ідею українського Патріярхату в символі суверенного буття нації.

Великі постаті живуть, діють і проминають, як проминає усе на землі, однак не проминають втілені ними у чин ідеї, вони живуть у пам'яті народу і творять візію майбутнього, що її здійснюють нові поклонники цих ідей. Таку візію національно-державного відродження України і величчя княжого християнського Києва, як символу боротьби проти безбожної загарбницької Москви, залишив українському народові св. пам. Ярослав Стецько.

На своєму життєвому шляху, Ярослав Стецько визначився прикметами хрустальної ідейності, сили духу і волі, настановою всеціло й віддано служити українській визвольній справі. В революційній дійсності визвольної боротьби українського народу, Ярослав Стецько формував українську націоналістичну думку та українську визвольну політику. Ідеологія і політика, це два основні фактори, які визначали життєвий шлях Ярослава Стецька як ідеолога українського націоналізму і державного мужа-політика. Це була синтеза життя Ярослава Стецька. Він був людиною національної ідеї і революційного чину, який проблему визволення України розумів і здійснював в перспективі інтересу усієї нації, змагаючи до концентрації усіх самостійницьких сил у боротьбі за владу нації, а не тієї чи іншої політичної групи чи партії. Через те він був політиком і державним мужем, який в обличчі грозової ситуації у час другої Світової війни, закликав до державного будівництва, як Голова Українського Державного Правління, усіх українських самостійників різних українських політичних течій. Це був вияв справжнього державницького народовладдя.

В обставинах буття поза межами України, Ярослав Стецько утверджував ім'я України і її незаперечне право на суверенну державність, у міжнародних колах, організуючи поневолені Московою народи до спільної визвольної боротьби в системі Антибольшевицького Бльоку Народів. Він теж стає співтворцем Світової Протикомуністичної Ліги, на форумі якої діє до останніх днів свого життя, приєднуючи українській визвольній справі визнання і прихильність у вільному світі.

Як ідеолог українського визвольного націоналізму, Ярослав Стецько наголошував примат національної ідеї, ідеалістичні вартості життя, вічні Божі справи, героїчний гуманізм, повний суверенітет і незалежність нації, та революційні методи визвольної боротьби. Для Ярослава Стецька Україна була візією і дійсністю. Для неї він жив, боровся і присвятив усе своє життя. Він був людиною глибокої віри. Коли при останній зустрічі з Ярославом Стецьком на американській землі, я, принагідно запитав його: «Що держить Вас при житті, друже Голово, і дає Вам силу витривалості в боротьбі?» — він вдумливо відповів: «Віра!»

Лише люди глибокої непохитної віри у Божі і національні правди, формують успішно життя нації і творять історію.

Такою людиною був св. пам. Ярослав Стецько і таким він залишиться у пам'яті українського народу, в пантеоні великих його попередників, —

Петлюри, Коновальця, Шухевича, Бандери — символізуючи своїм життям і боротьбою незнищенність українського духу і нації.

Таким його оцінить і запише в аналах української нації історія!

Прощаючи у вічність Великого Сина України, св. пам. Ярослава Стецька, пам'ятаймо, що слова можуть бути призабуті, але ніколи не будуть забутими його визвольні ідеї, його боротьба і одержима віра у світле майбутнє української нації.

Ярослав Стецько залишив українському народові візію волі і національно-державного суверенітету нації, і в тій візії він житиме вічно!

Хай буде Йому славна пам'ять!

Сповитий горем Вельмишановній Дружині і Родині Український Конгресовий Комітет Америки висловлює щиросердечне співчуття.

*Ігнат М. Білинський,
Президент УККА*

* * *

8 липня 1986

Вельмидостойна і Дорога Подруго Славо!

Вістка про відхід Вашого Незабутнього Дорогого Мужа, сл. п. Ярослава із цього світу потрясла нашим членством до глибин душі. Ви втратили вірного Друга, а ми нашого невіджалуваного Голову — Провідника — нашого Духового Батька, якого пам'ять як вірні діти задержимо на ціле наше життя. Це невіджалувана втрата не лише для нас, але для цілої Воюючої України, для якої сл. п. Ярослав був символом борця і будівника Держави.

Ми віримо, що Боже провидіння покликало Його до себе на те, щоб в ті жажливі для нашого народу часи, там перед Всевишнім міг Він приспівити день Воскресіння нашому поневолоному, але нескореному народові.

Молити будемо Всевишнього, щоб дарував Йому прощення усіх гріхів та увів Його у щасливе життя Вічного Царства, а Вас, Дорога Подруго Славо, щоб наділив спокоєм душі та додав багато сил перенести цей важкий хрест.

Хай Боже благословення й надалі спочиває над Вашим домом, а Всевишній Господь нехай береже Вас у Своїй опіці, та обдаровує Своїми обильними ласками.

Вічна Йому Пам'ять!

За Управу Відділу УККА в полуднево-східньому Мічігені:

д-р Богдан Крук
Голова

Антін Кобилянський
Екз. заст. Голови

Мирослав Кальба
Секретар

* * *

8 липня, 1986

До Проводу
Організації Українських Націоналістів,

Вельмишановні Пані й Панове —
Подруги й Друзі,

З приводу нашої загальної великої втрати в особі сл. п. Голови Проводу ОУН, Голови АБН, Голови Державного Правління відновленої 30 червня 1941 року Української Держави — Українська Радіопрограма під керівництвом Василя Шарвана і співпрацівники тієї Радіопрограми — Надія Пікас, Ірина Чмола, Олена Глібович, Марія Шарван, проф. Зенон Саган, Ігор Чмола, д-р Михайло Лоза — складають якнайщиріші вислови співчуття Вам особисто, всім Членам ОУН, всім Прихильникам Визвольного Руху, як також Дружині Покійного Пані Славі Стецько.

Вічна Йому Пам'ять!

За Радіопрограму,
Василь Шарван

Пані Слава Стецько, сестра Оксана, муж Оксани і члени Родини Покійного під час Заупокійної Архиерейської Служби Божої в Катедрі ПУКЦ в Мюнхені.

Д-р М. Климишин всипує до гробу землю з України і вливає воду з Чорного моря.

*Дир. Юліян Заблоцький промовляє над гробом від імени Українського
Державного Правління.*

*Промовляє над гробом інж. Василь Олеськів від Подруг і Друзів
у Великій Британії.*

Пані Слава Стецько прощається з Покійним Мужем в останній час при відкритій могилі.

Ред. Степан Мудрик прощає Покійного від Активу Західньої Німеччини, КОУГЦУ і ЦПУЕН.

Останнє прощання сестри Покійного Оксани.

Президент УНР Микола Лівицький промовляє на Тризні.

Учасники Похоронів прощаються востаннє з Головою УДП і Провідником ОУН.

Остання Почесть Покійному над гробом.

Владика Платон промовляє біля відкритого гробу прикрашеного вінками Пані Слави і Проводу ОУН.

До проблем національного визволення

о. д-р Степан ГАРВАНКО

ТРІУМФ ЧИ САМООБМАН ЗАГАРБНИКА...

Стаття, яку в порозумінні з Автором містимо для уваги читачів нашого журналу, була вже друкована в Богословському кварталнику «ЛОГОС» ч. 3., липень-вересень 1975. За цих одинадцять років, що ділять нас від першої появи тієї статті, вона не тільки не втратила нічого на своїй важності й актуальності, але на цьому ще більше зискала. На прохання Автора слово «ерархія» вживаємо так, як Автор ужив його в первісній статті.

Редакція «В.Ш.»

В дні 11-го квітня ц.р. сповнилось 30 років від трагічного моменту в історії Української Церкви — ув'язнення і депортування нашої ерархії в Галичині з митрополитом Кир Йосифом Сліпим на чолі. З цієї нагоди в неділю 13-го квітня «дивним дивом» звільнений і оцілілий (хоч і з порушеним від каторжного трактування здоров'ям) цей же Первоєрарх Кир Йосиф відслужив благодарно-благодійну св. Літургію у здвигненому ним пам'ятнику-храмі Св. Софії в Римі, та виголосив відповідну до хвилини проповідь.

З цього приводу і нам насувається кілька рефлексій, що в якійсь мірі можуть причинитись до сколихання приспаного сумління теперішнього «вільного світу», до скинення з очей примари створеної роззухваленим ворогом, та до вдарення на сполох і підприйняття засобів, які усуватимуть розпутане зло.

В 5-7 (255-257) числі «Вістей з Риму» (з 26 березня 1975) автор дуже розумної і актуальної застанови над «Різницею думок і почувань за тридцять років» так закінчує її: «доведеться сказати, що ми є слабкий нарід в постійності думання і дії». І дійсно, — годі йому заперечити слушність, тому й замість дискусії, яку б дехто пробував розвинути, доповнім це краще ще кількома заввагами, які могли б нам допомогти цю «постійність думання і дії» виробити в собі або вдержати на відповідному рівні, коли б її проважили.

Нашу силу і постійність скріпимо тільки: 1) вірою, 2) певністю і скорістю в рішенні, 3) готовістю до жертв і 4) отверезінням з ма-

теріялістичного зачадження. Без цих чотирьох елементів не тільки ми, але й ціле сучасне людство ніяк не зможе стати на дорогу відродження і переможення зла.

Людина, що не вірить у свої сили, не зможе перемогти. Нарід, що не вірить у себе та в своє майбутнє — не здобуде його. Так само і в надприродному порядку св. Об'явлення запевняє, що «все можливе тому, хто вірує» (Мк. 9, 23), а «без віри не можливо подобатися Богу» (Євр. 11, 6), себто *немає спасення (рятунку) без віри*. Слова Господні до потопуючого Петра: «Маловіре, чого засумнівався» (Мт. 14, 31) — відносяться і до потопуючого в сьогоднішнім хаосі людства, яке засумнівалось у вартість вічних речей. Коли б люди не псували справи своїми сумнівами й упередженнями, то навіть такою маленькою дозою *щирої віри*, як «зерно гірчиці» — могли б гори зрушувати (Мт. 17, 20) чи дерева з корінням виривати (Лк. 17, 6).

Наслідки й овочі цього кукілю (Мт. 13, 25-28) недовірства ми бачимо. Бачимо цю страшну дійсність сьогодні: зустрічі й зудару та постійного конфлікту двох противних собі, — як вогонь і вода як світло і темрява, — ідеологій. А від страшної дійсності ще страшніший парадокс, що плитша і без ніяких тривкіших ідеалів ідеологія наразі й до якогось часу перемагає цю, що має солідніші основи і має всі дані до остаточної перемоги. Може коротенько проаналізуємо це явище. Тут і там вистрибуючі джерела матеріялістичного світосприймання в історії людського мислення, під впливом німецьких (і почасти жидівських) філософів минулого століття, сформувалась остаточно в цілу філософську систему т. зв. *діалектичного матеріалізму*. Ба щобільше: використовуючи негативні моменти капіталістичної і феодалної систем та нарослі протягом століть соціальні й економічні надужиття, два переємники Фаєрбаха — Маркс і Енгельс, зуміли примінити розроблені ними погляди і до історичних явищ («історичний матеріалізм») та до суспільних і політичних рухів, що починались також у другій половині минулого століття («з весною народів» — після знесення кріпацтва, а виводили свій корінь ще з французької революції!). Вкінці їхній ученик Ленін примінив марксизм до обставин московської імперії, роблячи його теоретичним і «науковим» підкладом большевицької революції та базою для програм комуністичної партії. *Питання лєнінізму* (зн. марксизму у московському виданні!) стали для визнавців п'ятираменної червоної зорі, чи серпа й молота, чимось таким, як Євангелія для визнавців хреста (або Коран для визнавців пів-місяця). З того часу почався трагічний похід комунізму (так себе назвав цей рух), який із силою розпутаної стихії, не перебираючи в засобах, намагається заллати цілу землю та підчинити під своє володіння народи. Ситуація

створилась тим загрозливішою, що до послуг цій системі станули найновіші здобутки техніки й озброєння, а з другого боку сприяючи їй квалітет і розперезаність західного чи радше вільного світу.

Саме цю глупоту Заходу тяжко здоровим розсудком збагнути. Самі противники звуть її «гнилою демократією» (і не без слушності!). І в такій аномалії марксистська система може хіба мати місце в Божих плянах, як *кара за зло*, а тоді «зло злом побіждається». Бо подумаймо: мати перед собою небезпечного ворога, який чигає на твій кінець, копає під тобою вовчі пастки, обмотує тебе сіттю своїх інтриг, дискредитує тебе і понижує твоє ім'я на кожному кроці, обчорнює тебе, де може — викрадає твої пляни та й загалом рад би тебе в ложці води втопити, — а ти кадиш і славословиш йому, уступаєш йому на кожному кроці, рятуєш його коли він ослаблений, замикаєш очі на його лиходійства, братаєшся з ним і коштом мільйонних жертв хочеш із ним ділитись ще рештою світу. . . чи це розумне? І чи чесне воно є? . . Правда, що Святе Письмо не каже злом за зло платити, ба навіть ворогів каже любити, *але* — це не в тому значенні, щоб злу потурияти як злу. Бо в цьому ж самому Святому Письмі є більше наказів — зло оминати, зло усувати й викорінювати, його поборювати і його ненавидіти. А ворога любити, як свого ближнього, з заінтересуванням в його спасенні, а не як шкідника — ще й на міжнародньому форумі.

Якраз завдяки наївності і якійсь дивній апатії вільного світу, большевизм і комунізм має успіхи в світі і сіє анархії¹. Світова й наша преса подавали рецензії добре написаних досвідченими авторами наукових праць про відношення в Советському Союзі, про російське шпигунство, про злочини советської поліції (КГБ), та практично ці твори за кілька років стануть тільки архівними

1. Александр Солженицин у промові до американських синдикатів AFL-CIO, виголошеній 1-го липня 1975 (у присутності міністра оборони Джеймса Шлезінгера, амбасадора США до ООН Патрика Майндгена, міністра праці Джона Дюлома і б. секретаря держави Вільяма Роджерса) сказав: «Майже незрозумілою для людського духа є фантастична жажда, що її проявляє Захід для зисків і зарібків. Ця захланність переходить межі всякого здорового розсудку, всякої міри та всякого сумління. І на цю слабкість числив Ленін, який завжди говорив: «західні капіталісти завжди створюватимуть можливість підпомагати советську економію. Вони будуть взаємно поборювати один одного, щоб предложити нам сприятливішу ціну і чимскоріше доставити нам те, чого потребуємо; таким чином даватимуть нам змогу вибирати між ними».

На одному партійному мітингу в Москві, щоб заохотити товаришів, він сказав: «Товариші, не бійтесь що все виглядає звертатись проти нас. Коли справи стануть досить тяжкі, дамо мотузок буржуазії і вона повіситься». Карло Радек . . . спитав його: «Владімір Ільїч, де знайдемо досить шнура, щоб видушити всю буржуазію?» Відповідь Леніна була готова: «Вона сама (зн. буржуазія — С.Г.) доставить його!».

А Нікіта Хрущов, коли приїхав до вас, сказав вам: «Ми вас утримимо» (цю промову А. Солженицина цитую з італійського тижневика «Il Borghese» — Milano, 27 luglio 1975 (an. XXV — n. 30), p. 1127: «Occidente, sveglia!» — «Заходе, пробудись»).

документами й прикрасами бібліотечних полиць (якщо «невідома рука» не знищить їх!). Самий російський письменник Солженіцин, як ніхто дотепер, з найдрібнішою точністю й об'єктивністю описав жахиття в московських каральних таборах і тюрмах та злочини й беззаконня чи то советських судів чи «сторожів безпеки» по тих же каральних місцях, — але ми певні, що Солженіцина (і інших авторів, особливо т. зв. «саміздату») за кілька літ проголосять психічно хворим і «ненормальним фантастом», а лихо далі безкарно тріюмфуватиме. Американці й англійці захопили по німцях тисячі-тисячі документів і фотоплівок помордованих відступаючими в 1941-42 роках більшовиками невинних жертв цивільного населення, особливо на українських землях, — але все це московська пропаганда зуміла звалити на німецьких нацистів і фашистів. Самі вояки західних альянтів були свідками розпучливих сцен і грубих кримінальних дій при вивозі «на родину» депортованого німцями, або рятуючого себе втечею перед більшовиками населення. Вислухали і сотні тисяч свідків з-поміж тих же втікачів чи погорджуваних «Ді-пі», але все те або відразу вкинено в кіш, або «стане матеріалом для майбутнього історика». І так далі — і так далі. . . не стає місця на множення цих аргументів.

А тим часом у західно-європейських і заокеанських університетах сидять або прямо червоні, або щойно надрожевлені професори-«прогресисти», які — користуючись університетською неторкальністю і доброю платнею — безсердечно викривлюють молоді характери юнаків, що піддані їх «виховній праці», і в страху перед обниженням оцінок (або й з цікавістю до виводів ельоквентного професора!) звикають за якийсь час до отруї, яку нечесна людина з університетської катедри влила в їхню душу. Та й, очевидно, вони й собі в свою чергу повторяють цю «науку» серед населення та відповідно до неї уладжують своє життя. Уряд тут «безрадий»: він має лиш платити (і то солідно!), але вглянути в дисципліну університету, то вже не має права. Чи можливе таке явище в якому советському університеті — для найменшого навіть голошення «буржуазної ідеології?». . . Та ж в ім'я «демократії» це повинно бути дозволене, і демократія обабіч повинна обов'язувати. Чому на це ніхто не зверне уваги?

Та коли якийсь дарвініст чи еволюціоніст хоче чванитись своїм родоводом від мавпи, або хоче свої теорії заслонювати псевдонауковістю про «мільйони літ» (які на ніякім кістяку ще не були зазначені детально!), — то через це розумні люди не повинні ще так легко викреслювати із своєї мозківниці ім'я Творця, якого сліди прецінь на кожному кроці обсервують. Це по університетах. А що діється по середніх чи навіть елементарних школах такої напри-

клад Англії, Америки чи Канади? . . Якою порнографією заповнені не лиш кіоски т. зв. популярних видань, але і полиці публічних бібліотек? . . Тут слова «пекло» чи «вавилон» за-слабі до окреслення.

І тепер, гейби іронією на таку, вибачайте за слово, «демократичну ідеологію» — виступає досить здержлива і більш здисциплінована ідеологія марксистського світу. Річ ясна, що вона мусить викінчити тамту гнилу, не демократичну, але прямо проститутську лихоманію (знов не «ідеологію»!) і щойно на руїнах їх обох зможе вирости чудовий світ здорової і творчої науки та плянувань за Богом (а не балакучими людьми) визначеними плянами.

Так! Захід чи загалом вільний світ не вміє (бо звироднівся!) використати своїх величезних засобів вищости й переваги над загрожуючою йому марксистською системою, і це дало б йому блискучу перемогу та здержало б ніким не спинюваний похід зла.

Бо яку ж перевагу може мати марксистська ідеологія поза її нахабністю, насиллям і забріханістю? . . Це ж таке наглядне, що ця ідеологія не може принести «поступу, яким чваниться і нахабно присвоює собі ролю носія чи творця того поступу. Адже ж у т. зв. (по їхньому!) «капіталістичній» системі економічний і матеріальний поступ видніє на кожному кроці, і він бере свій початок від загально-людських винаходів чи уліпшень техніки, а не від якихсь догматизмів чи наказних рішень комуністичних партій. Ми щодня є свідками того, як марксистський світ, чи прямо чи під плащиком різних «культурних вимін», жебрає від зненавидженого ним «капіталізму» овочів і надбань цього ж поступу; і в себе щойно розвивають те, чого пляни викрали на Заході. Тим більше не може бути й бесіди про *духовий поступ* у марксистів, бо ж духовість виключена з марксистської філософії, а це — з чим вони хотіли б претендувати на духовість, не є духовістю.

Мимо всіх сповидних поводжень і «перемог» марксистсько-комуністична система по своїй природі не спосібна встоятись на дальшу мету, бо є чимось протиприродним. Вона насамперед радикально блудить у тому, що двигнулась проти Бога — Творця всього, що є у вселенній. Не можливо заперечити цього Бога хочби тільки ізза чудної доцільности та причиновости, яку на кожному кроці бачимо й дотикаємо. І цей Бог мабуть допустив цю жахливу та нечувагу дотепер аномалію в світі (яка з'явилась в зображенні апокаліптичного «червоного змія», що хоче пожерти Жінку — Христову Церкву: гл. Одкр. 12, 3-6, 11-12 і 17), щоб прочистити людство з його беззаконня. А поза тим і саму цю систему чекає не інша судьба, як і всіх тих, що проти свого Творця піднімались.

Другий радикальний блуд марксистсько-большевицької системи

в тому, що заперечує і пробує докорінно вивернути весь порядок, що протягом тисячоліть вироблявся на основі природних законів розвитку. Отже по-їхньому мала б зникнути приватна власність, релігійний сантимент, право на свободний вислів своєї думки та взагалі гідність людської особи. Єдино правильним (після них) має бути лиш це, що диктує догматизм партії, а людська особа має лиш остільки вартість, оскільки вона корисна й придатна до державного тоталітарного механізму. Правдою в них є лиш це, що відповідає їхньому прагматизмові і їхній оцінці речей; правда ж, базована на згідності з дійсністю речей, є грубо перекручувана і жорстоко переслідувана, коли б розминалась з їхнім світосприйманням. При тому всему допускається тільки одна партія з диктаторським автократизмом, як формою правління².

В практичній поступуванні марксистська система воює підступом, безоглядною ненавистю до свого противника, нахабністю в ставленні домагань і тероризуванням тих, що не хочуть піддатись, а по зломанні опору — якоюсь дикою і стихійною пімстою на своїй жертві. Є це якраз ознаки страху і вузькоглядности (походячих із звихненого сумління!) та непевности за свій успіх чи здобуту позицію. В підкоренім або ошуканім населенню залишає глибоку рану відрази, недовір'я й огірчення; а все те ніяк не може бути запорукою перемоги, хочби й як себе самообманювали.

Найбільше успіху ця облудна система має ще в цьому, що неначе яка гангрена — жирує на ферменті й невдоволенні бідноти, якої ніколи не бракне отже й марксизмові не бракне претекстів та аргументів для прикривання своїх махінацій. Тут з місця треба зазначити, що то «біднота бідноті не рівна». Є бідні, що їм з природи якомсь доля не сприяє, і не через їхню вину завжди їм «кінці не в'яжуться»; і таким абсолютно треба помагати в ім'я любови ближнього та в ім'я загально-людського почуття милосердя і справедливости. АЛЕ є бідний, що ніхто йому не завинив у його біді, тільки його власна розперезаність і пристрасть. Він нічого не буде робити поза шуканням нагод до різних самовдоволень, і тільки заглядає, де б що вкрати, зрабувати або бодай знищити, щоб і другий не мав. В його уроєнні цей що мучиться, «сушить собі голову» й ощадности заробляє, — є багатчем і мусить такому «бідному» все дати. Таку «бідноту» треба абсолютно поборювати,

2. В підрозділі цієї самої статті-промови про вибори в Советському Союзі ("non elezioni ma farse") Солженіцин так продовжує: «Це система, що не має законодавчого тіла, чи органів законодавчих, ні вільної преси, чи судейської незалежности. Це система, в якій народ не може мати ніякого впливу на політичні висліди — внутрішні чи зовнішні; в якій кожна думка інша від державної, здушається... Це система, в якій кати-мордівники мільйонів одиниць (як Молотов і інші) ніколи не були суджені і відійшли на пенсію з аномально високими сумами. Це система, в якій конституція ні на один день не була застосована, а в якій усі рішення видає... тільки одна мала група» — зн. ЦК партії (ibid., pg. 1132).

це нездоровий елемент і фермент у суспільності; а якраз тому, що вільний світ цього не робить (в ім'я «демократії») — то большевизм це використовує, як успішну зброю проти «капіталізму». Ось тут трагедія! Такий, що не навчився ніколи нічого пошанувати, вічно буде руйнувати і рити (бо йому на нічому не залежить: він до страчання нічого не має, а «зискати» все ж щось може!), і большевизм тут дуже хитро виступає «на оборону» такого пролетаріату. Він навіть дуже скрито літами перед тим докладає зусиль, щоб таку пастку між народами витворити. Він при допомозі таких пролетарів створює анархію і хаос у державі чи суспільстві, на яку прицілювся (бо ж *рити і руйнувати завжди є легше, як будувати!*) і в такій «каламутній воді ловить свою рибу». Зловивши цю рибу, цебто опанувавши ситуацію, большевизм уже скоро дає собі раду з легкодушною і необережною суспільністю. При допомозі брутальної сили і з нечуваною жорстокістю «перечислює» такий пролетаріат, щось собі з них ще вибере для своєї цілі, частиною контролює і «тримає за уста» решту зтероризованого населення (нагнавши такому простацтву до голови дурмана, що «трудящі виконують владу»), а решту з усіма прочими «неблагонадійними» і «психічно уломними» елементами чимскоріше викинчує — чи нищенням їх на місці, чи депортаціями до «трудових та ісправительних лагерей». Значить з обіцяних «золотих грушок на вербі» для вчорашніх легковірів лиш пригноблення і переляк лишився. «Усе мовчить і благоденствує», усі проблеми «блискучо» розв'язані, марксиста своїх «визволених» лиш паперовими параграфами найдемократичнішої в світі «конституції» і «найрозумнішими» указами партії потішають. Тут якраз унагляднюються два лиця комунізму: перед агресією (чи по їхньому перед «визволенням») — дуже замасковане, невинне та миролюбне лице прихованого й дуже притишеного хижака; а після завоювання — правдива, роз'юшена й палаюча пімстою паща пекольної потвори, що з ревом ковтає свою жертву і відітхнула подихом «миру», бо вже не стало ніякого на заваді так, що «мир» самий прийшов. Річ ясна, що така система ніколи не може мати виглядів на перемогу. Не може їй ні атомова сила, бо *Божа сила* є незрівняно сильніша: вона діє поволіше, але певніше, і на атом у слушному часі знайде проти-атом.

В такому крутіжі подій і наруг над правдою знайшлася й наша Українська Католицька Церква в останніх десятиріччях. Тут марксистська брехня ще й у сполучі з московською колоніальною захланністю в дуже безличний спосіб себе унагляднила. Над правдою вчинили чи не найбрутальніше насилля в історії людства. Великий Папа Пій XII у своїй безсмертній енцикліці «*Orientalis Ocnus*» підніс голос перестороги, пишучи: «Та під цю пору

бачимо з найбільшим затривоженням у душі, що наступає нова й дуже грізна буря на цю Церкву. Вісті, що до нас доходять, хоча скупі, однак вистачальні, щоб збільшити нашу журбу та наповнити тривогою. Саме роковий день, в якому 350 літ тому ця вельми стара християнська суспільність з радісними надіями злучилася з своїм Найвищим Пастирем і Наслідником Блаженного Петра; і цей якраз день стався нам «днем журби і тісноти, днем горя і нужди, днем тьми і безпросвітку, днем мряки і бурі» (Соф. 1, 15). Та цей голос перестороги здушила і московська брутальність і кволість та наївність західного світу. Папа це завважив у дальших словах: «А ці утиски тим більше нас прибивають, Достойні Брати, що майже всі народи світу на урочистих зібраннях своїх висланників ще тоді, як шаліла великанська війна, між іншим заявили, що ніколи не має бути підприємте переслідування релігії. І це саме зродило в нас надію, що Католицькій Церкві буде даний мир і належна свобода. . . Але випадки, на жаль, яких ми торкнулися в попередніх рядках, так дуже й так гірко ослабили і майже відібрали цю надію, і це наше довір'я, коли йде про український нарід» (виїмок з енцикліки гл. у «Вістях з Риму» з 26 березня 1975).

Московське хамство іронізує над прагненням народу «жити своїм життям». «Прогрес націй і скріплення їх суверенности» мовою советської компартії полягає в їх «постепеннім зближенні» — злитті (*“il graduale avvicinamento”*) в один «саветскій народ»³. І коли переїздити скрізь по світі, то по всіх-усюдах завсіди стрінеш у кожній країні розговорну і вживану по урядах та школах мову даної країни (наші сусіди — поляки, румуни, включно з москалями — у своїм шовінізмі навіть не хочуть чути іншої мови на своїй території!), а тільки нашому нещасному гречкосієві московські марксистки вже встигли наклепати в голову, що краще посилати українську дитину до російської школи, бо там «досконало опанує» російську мову, без якої немає вступу до вищих шкіл чи на державні посади. ДЕ? . . В УКРАЇНІ? . . Ох, лишенько! . . А наш незрячий сваток з вільного світу прослежується і дістає «патріотичні дрозці» з того, що побачив шаравари і почув «гарну укра-

3. Alexander Zevelev, *La questione nazionale nell'URSS*, Mosca (пік видання не поданий — інформаційна брошура італійською мовою для наївних на Заході. В ній на стор. 73 написано: «В СССР тратять значення колишні границі між союзними республіками, бо всі нації мають однакові права» (?). І далі на стор. 75: «комуністична партія Сов. Союзу причиниться до їх (зн. народів СССР — перекл.) дальшого взаємного збагачування та зближення, до скріплення їх *інтернаціональної бази* (підкресл. перекл.), а далі до створення одної майбутньої культури комуністичної спільноти — під проводом московського «іберменша», очевидно та й на «общепанятном».

Гл. ще т. зв. «Постанови ЦК КПСС. Ради Міністрів СССР. Президії Верх. Ради СССР» (навіть не УССР) — «Про 300-річчя возз'єднання України з Росією». . . Sapienti sat!

їнську мову» в харківському театрі. Брате дорогий! А чи ти подумав, що ти на туристичну поїздку в *Україні* мусів виповнити стоси формулярів «на русском», і дістаєш пошту з України також «только з русском» оштемплюванням та ще й сотки доларів пхаєш у їхні кишені при кожній поїзді.

І точнісінько то саме з українською Церквою. Тут навіть хам не закриває брехні, хіба ще колотить назвами яких уже самий не вживає зрештою: московське «русский» — це по-українськи «російський», а не «руський». Бо «руський» — це історична назва «український» (Русь-Україна). Отже кому і пощо замилювати очі? . . . Возз'єднав наїздник і колонізатор «волею народу» (котрого? . . .) нашу Церкву з «русскою матірною церквою» і, після ліквідації законної ерархії, чимскоріше і з членами т. зв. «ініціативної групи» розправився та показав «дулю» нашим ренегатам. Та ще й з кпинами сьогодні «звеличує» по-єхидному «тих, хто віддав свої сили, а дехто і життя за церковну єдність. Це найперше протопресвітер Гавриїл Костельник» (гл. *Православний Вісник*: Видання Екзарха всієї України, Митрополита Київського і Галицького, Но. 7 — липень 1971, стор. 12). Бож відоме, що о. Г. Костельника вбили енкаведисти в перебранні українських підпільників і на них хотіли вину скинути, та люди-очевидці переказали вияснення на Захід. Дуже трагі-комічно виглядає ця рептилька «*Журнала Московской Патриархии*» — згаданий «*Православний Вісник*», що його наше ренегатство змушене видавати. З поміщуваних там «слів і проповідей» на неділі й церковні празники, з натягання євангельської науки до різних «миротворних» афішувань і реклям та взагалі з прикривання плащиком християнства марксистської облуди («Яка бо спільність праведности з беззаконням? Або що спільного між світлом і темрявою? . . . Яка згода між Христом і Веліялом?» (2 Кор. 6, 14-15; Сир. 13, 17) — ціла ця афера московського політрукства виглядає чисто на іронічний маневр Лиса Микити (в творі Івана Франка), що в рясі «покутника» прийшов когута «сповідати». От тобі й «духовний корм»! . . . А до того всего ще й московський агент у рясі та з титулом «екзарха України» має лише заявляти перед вільним світом, що «українці не хочуть мати своєї Церкви» . . . Папа Пій XII у згаданій енцикліці заявив: «всіх єпископів і багатьох з їхніх священників ув'язнено та рівночасно заборонено комунібудь прийматися заряду української Церкви».

Не знати, яких би слів ще тут ужити для зрушення сумління вільного світу і нашої також дещо приспаної чуйности. Більш вияснювати і дрібничкувати справу не треба, бо хіба б приходилось цілий том писати, а томів у цих питаннях є вже досить (і на світових мовах!). Пригадаймо хіба ще ці норми, що їх ми собі зга-

дали на початку наших завваг. Хто присипляє сумління світу й ослаблює віру народів та приготує ґрунт для комунізму? Різні лжепророки, «прогресисти», збанкутовані духово баламути й «теоретики» та згадані вже дарвіністи й порожевілі професори на університетських катедрах чи й учителі по середніх школах. Це порода людей, про яку згадує Апостол в листі до свого ученика — 2 Тим. 3, 1-8 і 13 та 4, 3-4. Це якраз (попри самих марксистів) «п'ята колона», що готує ґрунт для описаних сумних явищ. Сам Ісус Христос передсказав це ось як: «Чимало лжепророків повстане і зведуть багато людей. І через розріст беззаконня любов багатьох охолоне» (Мт. 24, 11-12). Якщо брати наш народ у цілості, і з тим що на Рідних Землях, то і в нас є перевертні, що за словами Шевченка «помагають із матері полатану сорочку здимати». Зрештою: скільки то «коритників» і в нашій діаспорі, що за ситим жолобком уже забули «хто ми — чиї ми діти»?.. Як наприклад виглядає наша любов до своєї Церкви, коли ми не годні забезпечити її майбутності, бо діти наші лиш за краще платними кар'єрами розглядаються, а ряди духовенства маліють?

Апостол згадує старо-завітних мужів, що «вірою царства підбивали, чинили справедливість, одержували обітниці, загороджували пащі левам, силу вогню гасили — ставали сильні, на війні проявили мужність, наскоки чужинців відбивали» (Євр. 11, 33-34). Ідеологія однак сама чуда не зробить; її треба видвигати і просувати вперед, нею треба жити і в неї вірити. Апостол Іван Святим Духом запевнив нас: «Бо все, що народжується від Бога, перемагає світ. І оце перемога, що світ перемогла: *віра ваша*. А хто перемагає світ, як не той хто вірує?» (Ів. 5, 4-54). Це великі слова. Віру свою люди скріплять та покажуть, що «родились від Бога» (гл. ще й Ів. 1, 12-13) лиш тоді, коли виявлять *певність і скорість у рішенні та готовість до жертв* і коли обтрясуть із себе матеріялістичний осад. Бо тільки «веселого дателя любить Бог» (2 Кор. 9, 7). Лиш цим вільний світ (і ми українці!) здобуде силу — побідити марксистську облуду. І лиш у такому світлі набирають актуальності слова Папи з енцикліки «*Оренталес Омнес*»: «Ось тому в цім дуже важкім нещасті, коли людські сили видаються заслабі, нічого більше не лишається, Достойні Брати, як сильно благодати премилосердного Бога, щоб «учинив справедливість бідному і пімстив кривду вбогих» (Пс. 139, 13)».

Василь ЛИТВИН

МЕСІЯНІЗМ МОСКВИ

Заледве два і пів року ділять нас від величної дати в нашій історії — 1000-ліття хрещення України. Багато написано на ту тему в нашій пресі, створено Світовий Комітет і Крайові Комітети, ідуть приготування церковних і світських організацій для гідного відзначення тієї світлої події в нашій історії. То була велика духова революція, яка докорінно змінила психічно-духове обличчя наших предків. Як довідуємося, УККА запланував поставлення пам'ятника нашому хрестителеві Володимирові Великому у Вашингтоні, а в Лондоні, Англія, такі заходи поробив Крайовий Громадський Комітет Тисячоліття Хрещення України.

Другим пам'ятником повинні бути документальні праці в англійській мові про наше мілленіум. Концерти, бенкети і т.п., скоро забудуться і не оставлять тривалого сліду, а ті пам'ятники будуть «триваліші від криці», як писав Горацій. Вони постійно будуть нагадувати світові нашу правду і заперечуватимуть московську брехню про вкрадене від нас тисячоліття хрещення України.

Чи є ще десь на світі нарід, що дорівняв би російському в брехні, ощущів і загарбництві? Були в історії різні імперії, але ані римська, британська чи інші не крали в підкорених народів їхньої історії, культури та їхніх духових надбань. Вони задовольнялися економічною експлуатацією їхніх природних багатств, але взамін давали теж їм дещо — будували дороги, школи, шпиталі і т.п. А Москва дала Україні штучний голод, яким знищила 7 мільйонів людей, тюрми, концтабори, а останньо Чорнобильську трагедію.

В плянах Москви завоювання світу Кремль висунув нову духову зброю — московську православну церкву. Рідко хто в Європі свідомий ролі, яку мала б відграти та церква в плянах Москви. У французькій журналі «Екрі де Парі» появилася була свого часу цікава стаття П. С. Берже про історію сталінської російської церкви. В 1943 році Сталін підписав з Ватиканом конкордат. То був час найвищого напруження у війні з Гітлером. Сталін видобував усі козири — царів, царських генералів, відклик до російської історії, патріотизму москалів; треба було запрягти до того воза і московське православ'я, щоб заохотити московський нарід до максимального воєнного зусилля. Коли Гітлер був анте портас

Москви, тоді релігія не була вже опіумом для народу. Той мезальянс большевизму з московським православ'ям існує до цих днів.

Московський месіанізм

Месіанізм Москви прибирав різні форми, залежно від обставин і часу. Після упадку Візантії Москва — це був III-ій Рим, потім прийшов панславизм — «всі слов'янські ріки повинні влитися в руське море», — писав Пушкін. На чергу прийшло гасло — «пролетарі всіх країн єднайтеся». А коли це гасло вивітрило, прийшов новий клич — «православні всіх країн єднайтеся», все очевидно під проводом Москви.

Згідно з конкордатом, советський уряд визнав за Грузією право мати свого патріярха, підлеглого, очевидно, московському патріярхові. Два роки пізніше таке саме право признано вірменській Церкві. Що ж до української Церкви, на шість віків старшої від московської, то комуністична влада, як давніше царська, не тільки заперечила її стародавнє першенство, але просто скасувала її автономію. Комуністична влада визнає всі православні спільноти, крім української Церкви, яка в очах Москви є нероздільною частиною російської церкви.

Для соціальної революції москалям був потрібний Маркс, а для проводу в православнім світі потрібний є Київ. Звідси привлащування собі нашої історії, культури і нашого мілленіум, щоб прикрити своє духове убожество. В матеріяльній ділянці москалі живуть грабунком чужих земель, а в області духовій — грабунком чужих ідей. Москалі, що не можуть вкрати, грабувати, то нищать. Знищили собор св. Михаїла, Печерську Лавру, спалили бібліотеку УАН в 1946 р. і т.д. «Москалі мусять це робити», — пише Юрій Липа а «Призначенні України». Це є щось більше, як нахил орди руйнувати все що гарне і шляхетне. З цих соборів, монастирів і пам'ятників глядить на Москву з презирством 1000-літня історія і культура України. Суздальський князь Андрій зруйнував і сплюндрував Київ в 1169 р. гірше монголів і вкрав чудотворну ікону Матері Божої Вишгородської. Чи чуване в історії, щоб якийсь володар руйнував власну столицю? Це є найкращий доказ проти тверджень російських псевдоісториків, що Київ то мати «русских городов».

Московський патріярхат

Московські митрополити не були в молитовній єдності з жодною Церквою, ні Сходу ні Заходу, тому ніхто не визнавав їх митрополитами. Після упадку Візантії 1453 р. в Москві зродилася

думка, що місце Візантії як II-го Риму повинна зайняти Москва, як III-ій Рим. Для тієї цілі треба було створити московський патріархат, який мав стати головою Вселенської православної Церкви на місце царгородського патріярха, який був під владою турків, отже, таким головою не міг бути.

В пригоді став здетронізований турками патріярх Яремія II, який приїхав до Москви з наміром поселитися там напостійно. Борис Годунов, що був регентом недолугого царя Федора, постановив використати цю нагоду і намовляв Яремію рукоположити митрополита Йова на патріярха Москви. Яремія не хотів зразу погодитися, мотивуючи свою відмову тим, що без згоди інших східних патріярхів не може цього зробити. Але москалі є майстрами в ламанні характерів. За цю справу взявся сам Годунов і нарешті Яремія, зламаний морально, погодився на хіротонію і рукоположив митрополита Йова на патріярха Москви.

Так постала в 1589 р., в типово московський спосіб московська патріярхія. На домагання Годунова Яремія підписав грамоту в імені всіх східних патріярхів (на що не мав права), в якій потверджено Москву як III-ій Рим. Московський історик Церкви Карташев пише, що Яремія порушив церковні канони, бо він не мав права встановлювати московський патріярхат без згоди Собору східних патріярхів. Врешті, завдяки перекупствам та різним інтригам Москві вдалося добитися визнання московського патріярхату, який зайняв п'яте місце між східними патріярхатами. Візія — Москва III-ій Рим — залишилася у сфері побожних бажань, хоч Москва й досі не зрікається цих амбіцій.

Московський патріярхат був два рази скасований. Перший раз скасував його Петро I, заступивши його Синодом, на чолі якого стояв оберпрокурор, що був царським урядовцем. Так постав московський цезаропапізм, що скінчився з вибухом революції. В 1917 році московська ієрархія обрала патріярхом Тихона, але большевики скоро скасували патріярхат. Доперва під час війни Сталін, притиснений до муру німецькими дивізіями, видав наказ відновити патріярхат. Патріярх Алексей сповняв свій уряд до 1970 року, не так на славу Божу, як для добра комуністичної партії.

Московський екуменізм

Справами російської православної церкви завідує партійний оберпрокурор, без відома і згоди якого ні Синод, ані патріярх не мають права зробити важливіших рішень. Він призначає митрополитів (патріярх тільки про форма затверджує) і дбає про те, щоб діяльність церкви йшла по лінії, згідній з партійною та імпе-

ріальною політикою Москви. Московська церква є знаряддям у руках безбожницького режиму, що використовує її для своїх політичних цілей.

Москалі прийняли християнство з Києва, яке спотворили своїм шаманським духом і цезаропапізмом. Залежність московської церкви від світської влади мала для неї фатальні наслідки: формалізм, застій, забобони, нездатність розв'язувати складні проблеми людської душі. Для неї найважливішим був зовнішній формалізм, заховання обрядовості, відчуження від життя. Освіта російського духовенства стояла на низькій рівні, там не було глибокодумних теологічно-філософічних книг. «У нас в Росії, — писав В. Соловйов, — серед псевдо-християнської суспільності з'явився своєрідний іслам, але не у відношенні до Бога, тільки у відношенні до держави. В цю державу вірилося як в абсолютну силу, перед якою зникав чоловік».

Тільки на ґрунті примітивного московського православ'я міг появитися такий феномен, як Гріша Распутін, псевдочернець, пияк, розпусник, який здобув доступ на царський двір і як «Божий чалавек» влаштовував сексуальні оргії з дамами двора. Він використав свій вплив на хворого на гемафілію царевича, завдяки своїй нібито надприродній силі. Це був типовий шаман з темного середньовіччя, з вірою в чари і забобони.

По війні оберпрокурор доручив патріярхові розпочати екуменічні розмови з Католицькою Церквою. І так почався т. зв. московський екуменізм, який є далекий від справи поєднання московської церкви із західною, як небо від землі. То є нова п'ята колона Москви, тим разом в церковних шатах, щоб інфільтрувати Католицьку Церкву зсередини своїми розкладовими баціями. Доводиться з прикрістю ствердити, що це Москві вдалося до певної міри досягнути. Червоний вірус загніздився у Світовій Раді Церков, в Ордені Єзуїтів, а навіть продістався через споживу браму до Ватикану. Польський письменник Мєрошевський написав інтересну книжку *«Ватикан у тіні червоної зірки»*, в якій на підставі фактів доказує це сумне явище.

Ватиканська Остполітік

Папа Пій XII викляв комунізм як атеїстичну доктрину, і заборонив католикам належати до комуністичних партій. Але часи змінилися, у Ватикані повіяло іншим вітром і почалися діалоги з атеїстичним советським режимом. Перші контакти Ватикану з Кремлем почалися за понтифікату Івана XXIII. Таємні розмови з советськими чинниками вів кард. Сірі, про які звітував тільки

папі. Також кард. Віллебрандс їздив до Москви в таємній місії. На Ватиканському Соборі II українські Владики внесли протест проти участі московських обсерваторів на Соборі. Папа радив українським Владикам відтягнути протест, бо йдуть таємні переговори про звільнення митрополита Сліпого з советських концтаборів. То був одинокий успіх цих контактів — звільнення Блаженнішого Патріярха Йосифа з большевицьких млинів смерти.

Кард. Віллебрандс, голова Секретаріату для єдності християн, їздив з делегацією до Загорська на Синод московської православної церкви в 1971 р., на якому був обраний патріярх Пімен. На цій Синоді ухвалено резолюцію про скасування Берестейської унії з 1596 року. Московська православна церква не мала права проголошувати скасування унії, якої вона не заключала. Кард. Віллебрандс ані словом не запротестував проти такого незаконного рішення. Сірі відбув у 1974 році «прощу» до московської Каносси з італійськими прочанами, де вітали їх з парадами представники патріярха й уряду. Павло VI заохочував кард. Сірі продовжувати контакти з советськими чинниками.

В 1969 р. митрополит Ленінграду Нікодим відвідав Ватикан з групою советських «паломників». Їх прийняли з великими почесностями кард. Віллебрандс і кард. Фюрстенберг у папській колегії «Руссікум». Нікодим мав аудієнцію у папи, відвідав численні базилики, монастирі; скрізь вітали його сердечно церковні достойники.

Багато світла на Ватиканську Остполітік кидає стаття «Брама з бронзи — советський енклав», поміщена в журналі «Іль Боргезе», яка виявляє большевицьку роботу в Італії та їх впливи у Ватикані. Колегія «Руссікум» змінила назву, без дозволу папи, на «Русський Дом». Її ректора, єзуїта о. Павла Майло, називають червоним папою, задля його великих впливів у Східній Конгрегації. В Русском Доме живуть три московські духовники, що нібито студіюють латинський обряд, а в дійсності займаються інфільтрацією советських впливів поза споживу браму.

ТЕЛЕГРАМА БЛАЖЕННІШОГО ВЛАДИКИ МИТРОПОЛИТА МСТИСЛАВА ДО ПРЕЗИДЕНТА ІЗРАЇЛЮ

12 березня, 1986 р. Б.

Достойний
Хаїм Герцог,
Президент республіки Ізраїль
Єрусалим, Ізраїль

Достойний Пане Президенте!

З Єрусалимської вулиці облітає сьогодні весь світ грізний галас юрби, яка жадає від тих, що мають владу, — знищити і розтоптати підкинуту тій вулиці жертву. Деякі ізраїльські журналісти і пресові агенції розносять галас тієї юрби по цілому світі і прагнуть переконати, що обрану мафійними силами жертву треба повісити, розп'яти і розтоптати, а до того ще й в ім'я «чоловіколюбів».

За жертву обрано Івана Дем'янюка, побожного вірного Української Православної Церкви, Архипастерем якої Господь суди мені бути ось уже 45 років. Це і причина, чому дозволяю собі усердно просити Вас про належну увагу до цього мого до Вас звернення.

Як наслідок присущої людям недосконалости, судові чинники в США віддали на розправу ізраїльського суду Івана Дем'янюка. Ізраїльський суд прийняв цю жертву, хоч і мав чимало фактів на те, що Іван Дем'янюк не та особа, яку хотіла б бачити сьогодні на Голгофі Єрусалимська вулиця та головний архітектор цієї афери — політично-поліційні чинники ССРСР, які, йдучи слідами своїх попередників — московських царів і імператорів, продовжують копати прірву ненависти між українським і ізраїльським народами.

Даруйте мені, Пане Президенте, коли мої слова немило чути. За нецілий місяць мені сповняться 88 років, з яких 70 років я віддав на службу моему народові, що саме на протязі тих 70 років перебув кілька великих трагедій, які вирвали з організму української нації понад 20 мільйонів людських істот. З тих 70 років треба відрахувати 10 років на мою парламентарну діяльність, а 45 років на

єпископське служіння. Кілька разів присягав бути чесним у слові і ділі. Таким хочу бути і в цій надзвичайно трагічній справі, перебіг якої історія запише в аналах обидвох наших народів-страдників, до яких у минулих віках належав ізраїльський народ і ось уже від кількох віків належить і многострадальний український народ.

Українцям і ізраїльтянам не вільно забувати, що з волі Божого Промислу землі України й Білорусі були довгими віками Богом визначеною землею, на якій ізраїльська нація переховувала і помножувала свою національну субстанцію. Саме тому, в цьому ХХ столітті, суверенний уряд української держави визнав за ізраїльським населенням України повні автономні права на всебічний національний розвиток.

Я особисто глибоко вірю, що спорідненість історичної долі наших народів накладає на їхніх провідників велику відповідальність і обов'язок — вивести наші народи із небезпеки наявності тих самих ворожих сил, що стоять сьогодні над кордонами Ізраїля, а Україну нищать з її середини.

З глибокою вірою у Вашу мудрість та гуманну реакцію на це моє звернення,

Щиро Вам прихильний,

МСТИСЛАВ

Архієпископ Філядельфійський
і Митрополит Української Автокефальної
Православної Церкви в США й Діяспорі

ТРАГЕДІЯ В ЧОРНОБИЛІ

(УПБ, Рим) — В останніх днях місяця квітня цього року потрясла світом трагедія, яка зависла над Україною — вибух атомної електростанції в Чорнобилі, 130 кілометрів на північ від Києва.

Зразу відомості, які до нас дійшли, були малі та дуже скупі. Щойно згодом вийшло наверх, що вибух атомного реактора відбувся вночі з 25 на 26 квітня. Світ про це заговорив щойно два дні пізніше, коли шведські вчені завважили, що рівень радіоактивності у скандинавських країнах значно побільшився.

Советські пресові агенції були покриті незрозумілою мовчанкою, мовляв, усе під контролею і згинули лиш «дві» жертви.

Щойно коли світова публічна опінія усильно вимагала вияснення зі сторони советських властей, на Захід дісталися тривожні вістки. Виселено понад 250,000 народу. Пострадали тисячі невинних людей. Та хто-зна, які будуть дальші наслідки цього великого нещастя. . .

Отець і Глава Української Католицької Церкви, довідавшись про цю трагедію, як рівнож одержавши різні інформації з достовірних джерел, оприлюднив дня 30 квітня 1986 року в українській, італійській, англійській, французькій та німецькій мовах Заяву. (Друкуємо її українською мовою). У ній наш Отець-Глава висловив свою глибоку тривогу з приводу цієї катастрофи і запевнив про свої молитви за сотні тисяч потерпілих.

Блаженніший Мирослав-Іван закликав політичних керманців Советського Союзу до їхньої великої відповідальности за те, що сталося. Водночас апелював до різних організацій католицької Церкви принести й розподілити так дуже необхідну допомогу у формі доставки професійних сил, лікарств і харчів.

Організація о. Веренфріда ван Страатена «Поміч Церкві в потребі» радо погодилася на прохання Блаженнішого Мирослава-Івана і піддержала цей заклик з готовістю допомогти нашим потерпілим братам і сестрам в Україні.

Рівнож «Поміч Церкві в потребі» закликала уряд ССРСР не відхиляти допомоги церковних харитативних організацій і установ, а радше прийняти їх з огляду на людську солідарність у користь потерпілих.

Слова Блаженнішого Мирослава-Івана, як можна було, на жаль, сподіватися, не були вислухані советськими урядовими

чинниками. У тоталітарних державах усе діється «згідно з планом», усе є «під контролею», в усьому держава «самовистачальна».

З полегшою прийняли ми вістку, що запрошено американського лікаря, спеціаліста від костей. Та скільки людей зможуть скористати з його услуг? . .

До Блаженнішого дзвонили різні пресові агенції й організації, заявляючи свою готовість піти назустріч його апелеві допомогти нашим братам і сестрам в Україні. Та згодом стало ясно, що єдине, що можемо зробити — це молитися, щоб Бог поновно дав силу нашому народові перенести цей черговий удар.

ЗАЯВА БЛАЖЕННІШОГО МИРОСЛАВА-ІВАНА З ПРИВОДУ КАТАСТРОФИ В ЧОРНОБИЛІ

Кардинал Мирослав-Іван Любачівський, Отець і Глава Української Католицької Церкви, глибоко стривожений величезною трагедією, що найперше й понад усе навістила український народ у катастрофі атомної електростанції в Чорнобилі, перш усього підносить молитви за упокій душ численних жертв та за сотні тисяч потерпілих.

Водночас, з почуттям глибокої гуманності і християнської солідарності, закликає всіх людей доброї волі приєднатися через різні форми милосердя до діла порятунку й допомоги мученицькому українському народові, до численних страждань і втрат якого тепер додається ця нова трагедія незлічимих наслідків.

Як Пастир українського народу відчуває обов'язок закликати політичних керівників Советського Союзу до їхньої великої відповідальності за те, що сталося, і, водночас, завзивати їх полегшити страждання українців, дозволяючи харитативним організаціям Католицької Церкви принести і своєчасно розподілити так дуже необхідну допомогу.

Рим, 30 квітня 1986

† Мирослав-Іван Кардинал Любачівський

Поезії крайових і закордонних авторів

Юрій ЛИПА

БОГ І НЕПРИМИРИМІСТЬ

(Із збірки «Суворість»)

Ми — нація, сузір'я мільйонів!
Ми — серце воль, ми — буйна кузня сили,
Що сипле блиски скрізь, вони як громи-стріли,
У думці не догнать тих громів перегонів:

Ми — нація, сузір'я мільйонів!
Від нас, здвигаючись, ростуть залізні руки,
Верхів'я торсають, глухі лани зорали,
І дзвінко б'ють Москву у груди мідні, —

Ми — нація! Злились усі хорали,
Ми — нація! Усі — в один побідний!
— Куди завзятих лиць полив'янії лави,
Куди женетесь під прапорами слави?

Ми — нація! Ми килими колоній
Розкидали, йдучи, верховодимі шалом.
Глухі в нас шоломи. Мечі нам — як долоні.
Непримиримість — Бог наш!

Ми є Божим валом!

ТРИЗУБ

Всупереч Азії жаху і всупереч зимній Європі
Впертість, як кров, пливе в жилах людей цих
міцних, тяжкостопих,
Світиться знаком тризуба уся ця земля.
Горнами чорними воль розпалюється знак цей,
І все страшніший, величний, палючий
Сходить над краєм, як дивна планета.

Марта ГАЙ

НЕ ЗДОБУТИ НАМ ВОЛІ ЧУЖИМИ. . .

(Із збірки «До Зорі»)

Не здобути нам волі чужими,
самим нам її треба брать.
Веди швидше у бій, командире,
нам ніколи чекать!

Хай умремо з тобою ми вранці,
ще задовго умрем до зорі —
та на це ми сьогодні повстанці,
в першій ми, бойовій.

Біль не зломить вже нашої сили,
і не змилить кохання нам путь —
веди швидше, у бій, командире,
бо атаки нас ждуть!

Що ж, хотіли б і ми ще пожити,
але суджено нам умирать,
заки дихнемо вранішнім вітром,
заки півні скричать. . .

Сонце будуть вже друзі стрічати
і радітимуть, бавитись, пить —
й не прийдеться їм може згадати,
як хотілось нам жити! . .

Богдан БОРА

ВІРНІСТЬ

(Із збірки «Буремні Дні»)

Тобі, вітчизно, ми покірні
Тобі любов запрягли,
Тобі повіки будем вірні
В добрі і серед хвищ пурги.

Тобі лиш сонцем нашим бути
В добу задушливої тьми,
Коли шаліє плем'я люте,
Що вийшло з лісу Костроми.

Тобі, як посестрі Марії,
Служити будем з роду в рід,
Бо ти свята в народі мрії:
Лицем — до зір, з мечем — на Схід.

Тебе післала Божа воля
Між Схід і Захід, де терни,
Де йдуть розпуття Гуляйполя,
Де тирсу топчуть тарпани.

Переживеш усі злигодні
І чорні тучі лихоліть,
Бо за тобою Крути й Кодні
І дух нескорених століть.

Бо ти душа і плоть народу,
Бо ти його пролита кров;
На грані Заходу і Сходу —
Свободи й Правди хоругов.

30.12.1945

Богдан СТЕФАНІШИН

У ВИРІ ЖОРСТОКИХ РОКІВ

*В пам'ять к-ра УПА св. п. ЯРОСЛАВА ГРИЦАЯ-«ЧОРНОТИ»
нар. 27.9.1921 р. в Осердові пов. Сокаль, помер 24. 8. 1978 р.
в Кіченер, Онт., Канада.*

На Сході рветься фронт за вид новий Європи,
В запіллі «контингент» і лови на людей;
Сибірський «дід-мороз» вкрив льодом шлях, окопи,
Замовкла молотьба могутніх батерей.

Здавалося — Москва не дуже так далеко, —
Лиш руку простягни — то вже її піймав,
Та русская зима, мов змієва пащека —
Її не наситиш — безрадний Гітлер став.

Хоч Польщу в пух розбив і Францію, норвежців,
Ракети випускав на скельний Альбїон,
То ковзатись почав на болотистій стежці, —
«Європа по Урал» — нездійснений був сон.

А край наш між двох сил, спустошений, роздертий,
Безпомічно глядів, як смертна сталь тупа
Спадала в громах бомб, щоб в порох нас розтерти,
Покіль не вийшла з гущ лісів на змаг УПА.

Тим часом ще й ляхи завзялися нас бити;
Палала у вогнях вся Холмщина навкруг.
На німців не ішли ті горді паразити
Лиш українців всіх — хвалились — скинуть в Буг.

Дантейське пекло скрізь. Гуляють шовіністи,
Вирізують людей, грабують їх майно,
Валять святі церкви — незгірше комуністів, —
Ті виродки колись покриють пекла дно.

Так в сорок другий рік впивались банди кров'ю,
Яка спливала їм з хижацьких, грішних рук.
Там гинули брати і сестри в Придніпров'ї;
Над Бабин яром — «парк», над парком кряче крук.

.....

В маленькому селі «Сокальського кордону» —
В Осердові зростав майбутній командир.
Два роки воював, створивши оборону,
Як лев зненацька йшов у терористів вир.

Він стримував їх гін, шалену злість, сваволю,
Хоч вишкіл вояка недавно ще осяг;
За муки, смерть людей, за мордування, болі
Прочищував кордон від лютих банд, ватаг.

Батьки його були побожні, чесні люди.
Таким був Ярослав Грицай-Чорнота теж.
Його повіти три ніколи не забудуть:
Ні Белз, ні Угнів, Холм, люд з бузьких надбереж.

Вінчав батьків його священник-крилошанин,
Хрестив усіх діток, вчив жити їх з Христом.
Іван і Настя все були в сільській пошані —
Середній Ярослав став батьковим крилом.

Дбав патріот-отець, щоб діти йшли все з Богом,
Любили свій нарід — колись славетний край;
В ОУН вступивши, Ярослав жив декалогом
І пам'ятав слова: . . . Державу здобувай! . .

Як вдарив грім війни, помер від рани тато,
Що сотником бував у армії УГА,
Стефанію-сестру та й інших ще багато
Замордувала теж брутальна батярня.

Катруся — ще одна сестриця — залишилась,
Затямила собі в селі пекельний час:
Погроми, зойки, плач — аж кров стиналась в жилах, —
Не змалювать мистцям нелюдськості пейзаж!

Нестерпні вже були всі напади ворожі,
Жорстокість польських банд, твердий новий режим.
Зробити з нас рабів, колонію вельможів,
Хотів безумний вождь і вірні друзі з ним.

В концтабори заслав за маніфест державний
Бандеру і Стецька, весь провід із ОУН,
Від Вірзінга тортур загинув Климів славний, —
Не йшли на Схід із ним ні ЛЕГІОН ні ДУН.

У крематоріях відкрив хемічну силу.
Там спалював жидів, непевний елемент.
Ішло повір'я скрізь, що з них він робить мило, —
Він не любив слов'ян, хотів їх знищити вщент.

Ганебний відворот УПА спиняла рідна,
На фронти два ішла за ворогом услід,
І з рейдів часто так верталася побідно,
Карала двох заброд аж ворог з люті блід.

Під Каровом-селом упівці з німцем бились,
У присілку, що хтось назвав його Ванджін;
Чорноту вороги там тяжко поранили.
В лікарні в Белзі був, ховався і вдома він.

Прийшли більшовики. Попав їм Славко в руки.
Був підступ. Рана ще не згоїлась як слід.
В Дрогобичі був суд і допити і муки —
Заслали на Сибір — аж на п'ятнадцять літ!

Одна лиш ясна мить у згадці Ярослав, —
Одна з найкращих стріч: Серйозний муж на вид,
А поговориш з ним — як батько він ласкавий, —
То Йосиф був — Сліпий — святець-митрополит.

Чорнота перейшов і горезвісне ШІЗО.
Амнестія прийшла — червоний кинув «рай»,
Та рана все пекла розжареним залізом,
А матір і сестру в чужий загнали край.

До Пруссії — на Схід наш каторжник спішився,
Добившись, скоро там покинув вільний стан;
З Паранею з УПА пізнався й оженився
І до її сестри поніс їх океан.

Знедолений, слабкий, він працював нестало,
То ж скоро у житті прийшов нежданий злам.
До п'ятдесят сім літ ще місяць бракувало. . .
Полинула душа до неба щасних брам.

.

Що ж діялось в селі, в околицях родинних
У сорок шостий рік? — Жахіття! Безум! Шал!!
До переселень ще знов напади невинні.
На Перемислів теж напав сусід-шакал.

Порізали селян ненависні бандити.
Не піде в забуття той окаянный чин!
Розбійників тавра — ніколи їм не змити!
Між ними й нами меч, незгоди вічний клин.

Осердівський отець, безсилий, безборонний,
Нікуди не втікав, не побоявся зграй;
Відправив Парастас, весь обряд похоронний
І Господа благав, щоб взяв їх душі в рай.

На другий день прийшли в Осердів ті бандити
І на приходстві там розсілись за столом;
Ще пані-матці всіх казали погостити
Ті Іроди-кати за їх нахабний влом.

Побачивши вітця, що не ставав з постелі,
Всміхнулися, пішли до душогубних праць.
Знайшовши візників, хвалилися веселі, —
Ті ж чули їх слова: . . . «не било кого браць» . . .

У двадцять другий день, а в місяць березневий
Насилля ще зросло. Був сорок шостий рік.
На стійці, де стояв священик той взірцевий,
Знеможений заснув, як праведник навів.

Дванадцятьох отців ховали батька й друга,
Що зерна віри правд посіяв між мирян;
Звалила з ніг його ворожа злість, наруга, —
Скрізь любленим отцем був Голічек Іван.

А в П'ятницю Святу — Велику знов напали
Востанне на село і крали, хто що міг;
Спалили всі хати, людей помордували
Й насильно потім ще переселили всіх.

Червоні москалі, ляхам здавалось — друзі.
Наївники, сліпці. . . Розбещений ведмідь
Між лапи Польщу взяв. Про волю мріють в тузі, —
Даремний кожний рух, ненависти вся їдь.

.

І ти, народе мій, в цупких лабетах ката,
Та з вірою живеш, що згине душогуб.
Єднайтеся, брати! Вже близько волі свято!
Високо підійміть свій Прапор і Тризуб!

Філядельфія, 10-13 березня 1986

Примітка: деякі поправки зробив д-р Р. В. Кухар

Джін МОР

БАЛЯДА ПРО МЕДВЕДЯ

Трагедія українського моряка Мирослава Медведя викликала глибоке зворушення й обурення не тільки серед нас самих, але й у американській народній масі. Виявом цього були характеристичні для американського фолкльору «народні балади», що їх творили й розсилали в мімеографічних відбитках самодіяльні піснетворці з глибокої американської провінції. Для прикладу подаємо у вільному перекладі Ореста Питляра одну таку «баладу», що її написала 71-літня жінка Джін Мор, яка живе в місті Джефферсон у стейті Люїзіана.

Перекладач

Про недолю молодого втікача мої пісні,
Що хотів шукати волі в Вашінгтоновій Землі.

Заховавши документи в скляну баньку, він пірнув
У холодну, каламутну, місісіпську глибину.

Плив до берега сміливо, повний віри і надій,
Що знайде притулок щирий у країні цій вільній.

... Моряки свободолюбні, обминайте Нью Орлінс,
Там знайдете не свободу, а тюрму й повільний скін...

Корабель отой советський віз фермерськеє добро —
Морякові з України вже рятунку не булѳ.

Серп і молот гордовито кплять із нашого орла,
Із протестів сенаторських, з людського добра і зла.

Бо у нас тут справедливість на сліпа лиш, а й глуха,
І страждань вона не бачить молодого моряка.

... Орлінс — місто «Марді-Грасу» і карнавальських машкар,
Не йому про того думать, хто зазнає лютих кар...

Шістдесят миль від кордону, на Марк Твенівій ріці,
Нині править серп і молот, мов на Волзі чи Оці.

І ніхто вже не почує Твоїх стогонів, жалів,
Бо під прапором червоним тут рядяться москалі.

В Україну непокірну шле моряк свої жалі,
Не побачить вже ніколи йому рідної землі.

... Моряки свободолюбні, обминайте Нью Орлінс,
Це для всіх веселе місто, та для вас лиш місто сліз...

Петро КІЗКО

ЗА ҐРАТАМИ

(Спогад)

Щоніч молю, й боюсь молити,
Щоб скорше ранок надійшов,
Бо знов побачу я: не квіти,
А друзів рідних рідну кров.
А ніч яка! Десь, певно, зорі
І місяць, певно, в небі є.
І, де дерева світлокорі,
Зозуля там роки кує...
А тут навкіл, як у безодні,
В яку ні місяць, ні зоря
Не кинуть світла на холодні
Суворі стіни. Догоря
Життя людське тут не одного,
Котрий життя для інших ніс.
Тепер — лиш кроки вартового,
Замок і ґрати, й чорний кріс.
І я молю, й боюсь молити,
Щоб скорше ранок надійшов.
Бо знов побачу я: не квіти,
А рідних друзів рідну кров.

1961

*Наука, досліди**Павлина АНДРІЄНКО-ДАНЧУК***НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ДРАМАТИЧНІЙ ПОЕМІ
«БОЯРИНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ***(Продовження, 2)*

У дядька Лева ми пробули три дні і три ночі, ходили геть скрізь по лісі, в бір, коло озера. Дядько Лев не палив у хаті, а клав огонь ще надворі, там і варив страву, там і грівся вночі, ночуючи надворі біля огню та раз-у-раз наглядаючи свого бидла. Ходячи по лісі та коло озера, або сидючи біля вогнища, почули ми багато, багато оповідань про той ліс, про озеро, про велику «силу» лісову, водяну, польову та про її звичаї і відносини між собою і людьми. . . Коли перечитую «Лісову пісню» або дивлюся на неї на сцені, зараз мені в уяві стає Нечімне з його краєвидом, з тими людьми, що були там з нами. . . «Лісова пісня» пов'язана в моїй уяві з Нечімним і взагалі, з нашим рідним Волинським Поліссям». . . Всі мелодії, що Леся вибрала для «Лісової пісні», то все наші поліські мелодії.

В кінці «Лісової пісні» так само, як і на початку, Лукаш грає на сопілку ту пісню, що так прекрасно співала «Білінка» і Лесю навчила її співати»²⁴.

Треба ствердити, що де б не довелось Лесі Українці перебувати, чи на Криму, чи в Єгипті, в Сан Ремо, чи на Кавказі — скрізь природа, її життя, її краса — глибоко хвилювали її, розбурхували її уяву, підсилювали її творчі поривання. Найсильніші враження залишились в неї з ранніх дитячих років і спогади про ці враження провадили її ціле життя, провадила туга за чаром волинських лісів, що склалося в пізніших роках, коли письменниця перебувала в Грузії, в Кутаїсі, над річкою Ріон, упродовж чотирьох днів, де із великої туги повстала «Лісова пісня».

б) Хвороба

Третім, дуже важливим чинником, що мав вплив на всю творчість Лесі Українки, була її хвороба, яка виробила в неї небуденний характер, сильний дух боротьби до перемоги.

Довідуємося з «Хронології життя і творчості Л. Українки», що

24. О. К. Кривинюк, «Л. У. — Хронологія життя і творчості», Н.І. 1971, стор. 46.

на початку січня 1881 року вперше у Лесі почала боліти права нога. Лікарі вважають, що це «ревматизм». Леся виїхала до Києва, а 1882 року переїхала до Колодяжного. У жовтні, у Лесі з'явився невеликий опух на китиці лівої руки і великий біль, лікарі узнають, що це «ревматичне» або «золотуха».

1883 року, крім руки, почала боліти нога, лікар узнав «недокрівну золотуху». 7-го серпня Леся виїхала до Гадяча на купелі в Пслі. Це нічого не допомогло, лікар радить іти до хірурга, який признав туберкульозу кісток, треба робити операцію.

11-го жовтня о год. 11-ій оперували в Києві Лесі хвору ліву руку (видалили кісточки вражені туберкульозом). Ліва оперована рука в Лесі довго гоїлась і зосталась на все життя з шрами, деформована і трохи менша за здорову праву руку. Леся завжди носила на ній рукавичку без пальців. Деякі рухи цієї руки були обмежені, але все ж Леся могла нею все робити, навіть грати на фортепіані. Грала все дуже гарно, але перестала через біль руки. Найбільш любила грати твори Бетговена, Шумана, Шуберта, Мендельсона, Шопена, Чайківського, композиції Лисенка та свої дуже гарні імпровізації. Сестра Ольга Косач-Кривинюк пише: «Лесина музика була така многогранна як і її душа. Вона боліла за своїм фортепіаном, вона пише, що «не матиме де дітись», бо без свого друга, коли не змогли сісти в «час вечірній»²⁵.

Восени 1884 року почала боліти знову права нога (в кульшевому суглобі) і з того часу боліла то більше, то менше аж до початку 1899 року, коли 26 січня їй зробили операцію в Берліні, всесвітньовідомий хірург, проф. Бергман, і нога після того перестала боліти²⁶.

І то було причиною, що Леся не могла вже ніколи продовжувати систематичної освіти за програмою, тільки набувала освіти самодіяльно. Але в 20 років вже засвоїла була такі знання, що відомий тоді радикальний діяч у Галичині, Михайло Павлик, був здивований її освітою, коли вперше зустрівся з нею, і потім у листі до Драгоманова писав: «Леся так просто оголомила мене своїм образуванням та тонким розумом. Я думав, що вона тільки в крузі своїх поезій, аж воно далеко не так. На свій вік — це геніяльна жінка. Тим більший жаль, що, бідна, не живе, а мучиться. Ми говорили з нею дуже довго, і в кожному її слові я бачив розум та глибоке розуміння поезії, освіти й людського життя»²⁷.

Операція в Берліні не багато допомогла. Недуга вдарила на легені й на нирки і справляла жорстокі болі. Тридцять років літератур-

25. О. К. Кривинюк, «Л. У. — Хронологія життя і творчості», Н.Й. 1971, стор. 46-47.

26. О. К. Кривинюк, «Л. У. — Хронологія життя і творчості», Н.Й. 1971, стор. 46-47.

27. Там же, стор. 131.

ної праці і тридцять років затяжної боротьби за право жити, це тридцять років спалювання себе, щоб світити іншим. Ця тяжка боротьба відбувалась то у затишній садибі батьків, у Колодяжному на Волині, то по клініках Варшави, Києва, Одеси, Відня, Берліну — то по курортних містах Кавказу, Криму, Карпат, Басарабії, Італії і далекого Єгипту.

в) Освіта

Початкову освіту Леся одержала вдома, від матері, разом із старшим братом Михайлом. До школи не ходила, мати хотіла держати дітей далеко від тієї Московщини, яка панувала в школах, і займалася сама початковим вихованням дітей в українському дусі, давала їм читати книжки, які збуджували в дітей національну свідомість. Часто возила їх на село, щоб пізнавали свій нарід та його звичаї. В 1876 року Леся жила ціле літо з братом і матір'ю в селі Жабориці на Звягельщині, там навчилася Леся багато народніх пісень і познайомилася з народніми звичаями. Потім вона довго пам'ятала те літо і згадувала його з великою приємністю. З того часу пам'ятала теж материне оповідання про мавки в Жаборицькому лісі й казала, що образ мавки зачарував її на ціле життя.

Коли дітям прийшла пора починати середню освіту, Лесі було тоді десять років, і мати повезла їх у вересні 1881 року до Києва, де вони почали вчитися з приватними вчителями за шкільною програмою нижчих класів гімназії й училися всіх предметів: історії, математики, грецької й латинської мови тощо. Леся виявила особливий хист до чужих мов і за два роки вивчила латинську і грецьку мови так, що навіть могла перекладати Овідія або Гомера (переклала одну пісню). Вчилася також гри на фортепіані з великим успіхом і навіть думала, що то її покликання й майбутня професія.

Два роки вчилася Леся з братом у Києві (1881-82 і 1882-83), а на літо приїжджала додому, але за цих два роки вона пройшла програму за три гімназійні класи. На цьому й скінчилося її систематичне навчання за шкільною програмою, бо продовжувати його вона не могла, в неї розвинулися сухоти кісток лівої руки, що спричинювало нестерпні болі — лікарі радили операцію. Восени 1883 року, коли до її брата приїхав до Колодяжного студент — учитель, продовжувати програмове навчання, то Лесю батько мусів вивезти до Києва, де її зробили в університетській клініці операцію, вийняли з китиці лівої руки дві сухотні кісточки, через що вона вже не могла пізніше так вільно грати на фортепіані, як перед тим.

Взимі 1884 р. Михайло поїхав знову до Києва продовжувати

програмове навчання в підготовчому пансіоні, а Леся мусіла вже залишитися вдома, бо її рука довго не гоїлася. Та вона не марнувала часу, а вивчила німецьку й французьку мови, перекладала з братом, коли приїздив додому, і з матір'ю Гомера, Овідія й Гоголя «Вечорниці». Народня пісня була тим багатим джерелом, що постійно збагачувала й підсилювала мотивами й формами творчість Лесі Українки.

Уперше чула Леся Українка пісні з уст матері і вони зробили на неї глибоке враження. Вислів цих вражень вона дала в «Місячній легенді»:

«У маленькій хатиночці, у тихім куточку,
Мати спить і дитина маленька.
У віконце одчинене линуть з садочку
Урочисті пісні соловейка.
Мати спить, над колискою сина схилившись,
Певно пісню малому співала,
А тепер, приспала його, утомившись,
Край його і сама задрімала»²⁸.

Висококультурна атмосфера в сім'ї Косачів мала, без сумніву вплив на швидкий інтелектуальний розвиток письменниці. Розказують, що навіть ігри в родині Косачів мали літературний характер. Інсценізовано уривки з Гомерової «Іліади», Леся перебиралась за Андромаху.

В ранніх роках письменниця опанувала також мови: французьку й німецьку, а згодом англійську, болгарську, польську, грецьку, латинську і при кінці італійську, еспанську й єгипетську — всіх знала одинадцять мов.

Коли Косачі виїжджали до Києва на зиму, Леся попадала у творчо-літературну і мистецьку атмосферу: родина Косачів, Старицьких, Лисенків були центром культурного й громадського життя. Організувалися живі дискусії на літературні теми, відбувалися літературні конкурси, в яких брала участь поетка, вона тут закріплювала свої літературні й наукові зацікавлення, тут з'являлися її творчі задуми.

2. ТВОРЧІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

а) Лірика — вірші

Недуга письменниці грізна, тяжка, вперта невблаганно заглянула у вічі письменниці на дванадцятому році життя. Дівчинка захворіла на туберкульозу, що вразила спочатку руку, потім ногу, а

28. «Л. У.» том 1-ий, В-во «Дніпро», Київ 1965.

пізніше спалахнула у легенях і нирках. Так почалася «тридцятилітня війна» Лесі Українки з невилгою, тяжкою недугою, яка затьмарила їй життя, позбавила дитячих і юнацьких радощів, примусила зносити безконечні болючі процедури й тяжкі операції, місяцями лежати непорушно в «липких гіпсових кайданах», невимовно страждати фізично, і морально.

Ніхто не осудив би поетесу, коли б за таких умов вона впала в розпач, втратила надію, почала писати лише про свої муки і жалі. Але тут і виявився незламний характер, могутній розум та високий склад душі й свідомості Лариси Косач — Великої Українки, яка кинула героїчний виклик похмурій навколишній дійсності і своїй особистій долі безсмертною поезією «Контра спем сперо» (1890):

«Так я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!»²⁹.

Що ж давало незламну силу безнадійно хворій поетесі? Що зробило її життя подвигом і зразком для поколінь? Це найвища любов до своєї рідної землі, до знедоленого народу, віра в те, що вона може і повинна принести їм користь і пристрасне прагнення здобути для свого народу кращу долю, вона пише:

«Як допомогти в безмірнім людським горі?
Як світ новий з старого збудувати!»
(«Сім струн», 1890)³⁰.

Відповіді на це складне питання Леся Українка шукає і в житті, і в книгах, вивчає навколишню дійсність, студіює історію різних народів, шукає істини, щоб «помогти в безмірнім людським горі».

Леся Українка почала писати від 1879 р. Перший вірш «Надія» вона написала 1880 року в Луцьку. Сама Леся казала, що це її перший вірш, що написала цього вірша під впливом арешту і заслання її улюбленої тітки Олени, яку обвинувачували в політичному акті замаху на Дретельна 13-го березня 1879 року. Сама тітка казала, що вона не була причетна до того замаху (Хр. стор. 34)³¹.

1884 року були надруковані перші вірші Лесі Українки «Конвалія» й «Сафо». З того часу Леся почала підписуватися псевдонімом «Українка», а брат Михайло — «Обачний». Обидва псевдоніми придумала мати. Ці вірші були надруковані в галицькій газеті «Зоря» (чч. 22, 23). Мати писала до свого брата М. Драгоманова,

29. Л. У. «Вибрані твори», В-во «Молодь», Київ 1957, стор. 37.

30. Л. У. «Вибрані твори», В-во «Молодь», Київ, 1957, стор. 40-43.

31. О. К. Кривинюк, «Л.У. — Хронологія життя і тв.», Н.Й. 1971, стор. 34.

який жив у Женеві (30.11.1885): «Леся пише вірші й, цілком не зле володіючи віршем, може колись то стати справжньою поеткою. Вона тепер ніби переживає загальні фази розвитку української поезії: спочатку писала про «долю», а пізніше вірші її набрали цілком романтичний характер. Щойно написала вона цілу поему «Русалка». Безумовно, поема робить враження чогось трохи старомодного, але написано її так тепло, так навіть художньо, що просто не знаєш чи варто примушувати автора звертати з його тенденційного, вже застарілого шляху?! Нічого й казати, що Леся перейде від «Русалки» до живішої писанини, але чи треба упереджувати цей перехід, настоювати, щоб тепер вона вже кинула своїх «Русалок»?! (Хр., стор. 59.)³²

«Старомодною» «Русалку» Леся Українка написала в той час, коли в літературі ширився реалізм і натуралізм, але вже незабаром той же «старомодний» романтизм відновився і став відомий як неоромантизм, який Леся тим легше сприймала, що й сама була романтиком у своїй природі й мала романтичне світосприймання, тому неоромантизм був у згоді з її природою, що видно з пізніших її творів.

Пекучим болем і нестерпним гнівом пролунали на всю Україну вогненні вірші «Сльози-перли», 1891 року:

«О люде мій бідний, моя ти родино,
Брати мої вбогі, закуті в кайдани!
Палають страшні, незагойні рани
На лоні у тебе, моя Україно!»³³

Леся Українка прийшла до усвідомлення, що «світ» з старого не збудуєш, що треба спочатку знищити цей старий світ.

Іван Франко палкими словами щирого привіту і схвалення відгукнувся на цикл «Сльози-перли», він зазначив: «І в прекраснім циклі «Сльози-перли» вона підіймає важке голосіння вже не над своєю долею, не над долею якогось героя або примховатого артиста, але над цілим рідним краєм, над тим народом, забитим в кайдани. Подібних голосінь було багато в нашій поезії, особливо після Шевченка. Леся Українка, перша і одинока вміє опанувати тут широку скалю почувань, від тихого суму до глибокої розпуки і мужнього, гордого прокляття, що являється природньою реакцією проти холодної зневіри:

«Коли ж се минеться? Чи згинем без долі?
Прокляття рукам, що спадають без сили!
Навіщо родитись і жити в могилі?
Як маємо жити в ганебній неволі,
Хай смертна темнота нам очі застеле!»

32. О. К. Кривинюк, «Хр. ж. і тв. Лесі Українки», Н.Й. 1971, стор. 59.

33. Л. У. «Вибране», В-во «Дніпро», Київ, 1977, стор. 39.

Авторка запитує себе, пощо ті сльози, що палять душу, а не мають сили допомогти рідному краю, і відповідає чудовим віршем:

«Всі наші сльози тугою палкою
Спадуть на серце, серце запалає. . .
Нехай палає, не дає спокою,
Поки душа терпіти силу має.
Коли ж не стане сили, коли туга
Вразить украй те серденько замліле,
Тоді, душа повстане недолуга,
Її розбудить серденько зболіле.
Як вже повстане — їй не буде впину,
Заснути знов, як перш, вона не зможе,
Вона боротись буде до загину:
Або загине, або переможе».

Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини. . . Леся Українка не силується на Шевченків патос, не переживає його термінології; у неї є свій патос, своє власне слово. Коли у «Русалці» вона стоїть під впливом Шевченкового романтизму, то тут вона давно отряслася від нього, не потребує зичити ні від кого поетичного апарату, бо сама має що сказати читачам, у самої наболіло на душі чимало, у самої поетичне слово дозріло і сиплеться, мов золота пшениця»³⁴.

До цього часу Леся Українка була вже автором кількох десятків поезій, трьох поем, багатьох перекладів і оповідань, широко друкувалася в українській періодиці, була постійним співробітником прогресивних журналів: «Народ» і «Хлібороб», що їх видавали Іван Франко і Михайло Павлик.

Найголовніші з них: «Надія», «Конвалія», «Сафо», «Подорож до моря», «В'язень», «До натури», «Напровесні», «Співець», «Вечірня година», «До мого фортепіяна», «Контра спем сперо», «Мій шлях»; збірка «Сім струн»; сонети: «Натура гине — все в оздобах, в золоті», «Дивлюся я на смерть натури і благання. . .».

Від 1884 до 1891 року вийшла також збірка «В дитячому крузі» — найголовніші вірші: «На зеленому горбочку», «Літо краснее минуло», «Мамо, іде вже зима», «Тішся дитино, поки ще маленька».

А також вийшли збірки «Мелодії», «Кримські спогади» та «Невільничі пісні» 1895 р.

В 1892 р. появилася перша лірична збірка Лесі Українки п. з.

34. Іван Франко, том 31, «Літ. крит. праці», «Н.Д.», Київ, 1981, стор. 265-266.

«На крилах пісень». Вже в цій збірці, поруч ніжних мелодій, в яких оспівана краса природи, задзвеніли сильні акорди патріотичної громадської лірики. З цієї пори Леся Українка стала в центрі українського літературного життя.

Про вихід у Львові збірки віршів Лесі Українки «На крилах пісень», Осип Маковей писав: «... сего місяця з друку вийшли поезії молодої письменки нашої Лариси Косач (Леся Українка — то прибране ім'я). Ті поезії суть одні з найкращих, що вийшли послідніми часами у нас. Іменно ліричні пісні Л. Українки визнаються незвичайною силою чуття і прекрасною формою.

В тій збірці «На крилах пісень» маємо кілька низок віршів. Три мотиви, а з них найвизначніші: перший — то сумовитий погляд на свою долю, котрий, наскільки знаємо, зовсім не химерний, а опертий на дійсних фактах; другий мотив — то гаряче бажання поправи долі України й оборона «меншого брата», а третій — то одушевлення природного. Той послідний мотив найсильніший у творах Л. Українки. Таких циклів образків з природи, гарних по формі і по рефлексіях та замітках поетичних, маємо в цій збірці кілька, наприклад, «Зоряне небо», «Подорож до моря» і «Кримські спогади» (котрі суть далеким відгомонам кримських сонетів Міцкевича)³⁵.

«У молодої поетки очевидно помітний розвій поетичного таланту. Коли порівняти поезії ще з року 1884 і з кількох пізніших літ з теперішніми, зараз побачиться значний розвій і то на добре. А треба знати, що авторка дуже вчасно почала писати поезії. Так тепер вона стає поруч своєї матері Олени Пчілки (Ольга Косач) як добра сила на ниві літературній. Додати треба, що Леся Українка, разом з Максимом видала торік переклади «Книги пісень» Гейного. В тій збірці більша частина перекладів — то Лесі Українки, а переклади ті далеко гарніші від наших давніх перекладів Гейного»³⁶.

10-го серпня 1893 року був виданий «Висновок молодшого цензора А. Певницького з Одеси, поданий Головному управлінню у справах друку в Петербурзі, про заборону розповсюджування збірки Лесі Українки «На крилах пісень»³⁷.

Вже в цій першій збірці, поруч ніжних мелодій з мотивами звеличення краси природи, задзвеніли сильні акорди патріотичної громадської лірики. У вірші «Сон» вона пише:

«... З віконця ледве-ледве блисне промінь;
Ті хмари темні далять мою душу,

35. О. К. Кривинюк, «Л. У. — Хронологія життя і творчости», Н.Й. 1971, стор. 175-323.

36. «Л. У. — 1871-1971», В-во «Філядельфія», стор. 321.

37. Леся Українка, «Докум. і матеріали», Київ 1971 р. стор. 31.

А серце палять, мов жерущій племінь.
Ні, гук страшний я видобути мушу!
Хай я загину, та хай сяє мило
Над людьми сонцем правда і надія!
Зважливо простягаю руку, сміло —
І покидаюсь. . . Так! то сон був. . . мрія!³⁸

Розвиток поетичного таланту Л. Українки покривається подекуди з переходом письменниці до щораз то нових жанрів, до щораз то складніших форм вислову,

В 1899 році вийшла її збірка «Думи й мрії», а в 1902 році «Відгуки».

Від дрібних ліричних поезій, крізь довші епічні й драматичні поеми переходить вона до найскладнішої форми — до драми. При тому ідейний підхід її творчості той самий: *глибока віра в краще майбутнє свого народу*. Ідеї залишаються. Вони тільки поширюються, поглиблюються, надходять нові форми вислову. Л. Українка шукає щораз то нових образів, нових символів, нових алегорій для вислову своїх думок. Тут саме в тому шуканні і головне джерело екзотичності її тематики. Прекрасно ознайомлена з літературами світу, письменниця шукає в інших народів розв'язки питань сучасного їй українського громадського національно-політичного життя.

В ліричних поезіях Лесі Українки небагато мотивів чисто особистого характеру. Тільки деколи зрідка в інтимній їй ліриці ніжно й сумовито задзвенять струни самоти, недуги, кохання, природи. Наскільки Леся Українка торкається свого особистого життя, її поезія повна смутку, тихої меланхолії. Недуга, що томила її з ранніх літ і постійно примушувала шукати полегшення в Криму, в Карпатах, на Кавказі, в Італії, в Єгипті, відбилася тривким сумовитим, часто безнадійним настроєм у її інтимній ліриці. Характеристична з цього погляду її поезія «Давня весна»:

«Була весна — весела, щедра, мила.
Промінням грала, сипала квітки
Вона летіла хутко, мов стокрила
За нею вслід співучії пташки.

Все ожило, усе загомоніло,
Зелений шум, веселая луна,
Співало все, сміялось і брєніло, —
А я лежала хвора й самотна.

Я думала: «Весна для всіх настала,
Дарунки всім несе вона ясна,
Для мене тільки дару не придбала,
Мене забула радісна весна».

Ні, не забула! У вікно до мене
Заглянули від яблуні гілки,
Замиготіло листячко зелене,
Посипались білесенькі квітки.

... Моя душа ніколи не забуде
Того дарунку, що весна дала;
Весни такої не було й не буде,
Як та була, що за вікном цвіла»³⁹.

Леся Українка ще в 1890 році писала:

«На шлях я вийшла ранньою весною
І тихий спів несмілий заспівала,
А хто стрічався на шляху зо мною,
Того я щирим серденьком вітала. . .
Самій недовго збитися з путі,
Та трудно з неї збитись у гурті». . .
«Чи тільки терни на шляху знайду,
Чи стріну, може, де і квіт барвистий?
Чи до мети я певної дійду,
Чи без пори скінчу свій шлях тернистий, —
Бажаю так скінчити я свій шлях,
Як починала: з співом на устах!»⁴⁰.

В 1891 році писала:

«В далекій чужині
Я сили наберусь
Служити країні,
Або — не вернусь».

В 1897 році:

«Будь проклята кров ледача
Не за рідний край пролита!»⁴¹.

Звертаючись до Московщини в 1904 році Л. Українка пише такі слова:

«Співай, радій ненависна чужинко,
бий в бубни і лети в танок з нестяму
.....

39. Леся Українка, «Вибране», В-во «Дніпро», Київ, 1977, стор. 55.

40. Л. У., «Вибране», В-во «Дніпро», Київ 1977, стор. 17.

41. «Л. У. Критичні нариси», Р. Задеснянський, «У.К.Д.», стор. 8.

тобі zostався спадок на покраси,
бо зносиш ти України клейноди,
святкуючи над нею перемогу»⁴².

До кінця своїх днів мріяла Л. Українка про боротьбу за визволення України і працювала для того визволення, куючи «гострую зброю».

Громадська лірика

Характер громадської лірики Лесі Українки відмінний від характеру її інтимної лірики. Характеристичною рисою її поетичних творів на громадські теми є сильний, бадьорий тон (наприклад, в «Невільничих піснях» із 1895-1896 рр.), жива віра в кращу майбутність народу.

Дуже сильно цікавило Лесю Українку питання, яка є роль поета серед громадянства та в чому сила поетичного слова, — і цьому питанню присвятила вона багато своїх поетичних творів. Ширше розгорнула його в поемі «Давня казка» (1894). Поетка в них висловлювала вже не плач і нарікання, а визвольні думки й почуття. Вона пише, «що сльози там, де навіть крові мало», бо сліз вже вилито стільки, що вся країна може вже втопитись, але неволя залишилась.

В 1896 році Леся написала коло двадцять різних творів, а між ними такі, як «Місто смутку» — враження від психіатричної лікарні дядька Олександра Драгоманова в Творках к. Варшави, де поетка збирала матеріяли для своєї драми «Блакитна троянда», «Поет під час облоги», «Грішниця», «Слово, чому ти не твердая криця», «Хай буде тьма» та інші.

1897 року, деякі поезії, написані попереднього року, появились друком, між ними й поема «Грішниця», в якій поетка висловила істину, що залишається вічною. Коли вороги здобували місто, героїня поеми каже: «... Колись братня любов була й моя наставниця єдина», та її — «любов ненависти навчила!» Коли побачила, як «гинуло найкраще», та «як високе низько упало», коли побачила, що хто «хилився найнижче, того найбільш топтали люди й коні», — тоді у неї «спалахнула ненависть до тих, що нищили її любов!» Словом своїм хотіла б вона «розтроюдить рани в серцях людей, що мохом поросли... ударити перуном у заспані серця, спокійні чола соромом захмарить і нагадать усім, що зброя жде борця». То були актуальні живі, ніби зняті з натури її образи про ту «війну страшну і невблаганну, без гасел бойових, без гучної му-

42. «Творчість Л. У., крит. нариси», Р. Задеснянський, стор. 8.

зики», коли на «поєдинок там виходили вночі, коли про тих борців ніхто не знав, де й як вони лягли», коли на бій «ішли усі — жінки, чоловіки і навіть діти не сиділи вдома». . . Письменниця знає, що її надія — це подолане місто, а в подоланім місті немає щастя і не може бути. . . що «там панує смерть потайна». . . «Невже ми будем осторонь сидіти й споглядати, як ллється братня кров?» «Не ми уб'єм, то нас вони уб'ють». . . «Наша смерть навчить інших як їм треба жити. . . і за що вмирати». . . «Я б упиалась щастям перемоги, нехай умру та думка не умре!»

Письменницю переслідує гадка про недалеке вже криваве народження нації. Вона виносить твердження, що не є гріхом вбити ворога за Батьківщину, базуючись на словах св. Письма: «Ніхто немає більшої любови, як той, хто душу покладе за друзів своїх». Кульмінаційний пункт поеми «Грішниця» — ідея християнства викристалізовує національну ідею, підпорядкування власних ідеалів національним.

б) Поеми. «Титанічний хід по верхів'ях»

В 1898 році Леся написала вірш «На столітній ювілей української літератури», 1798-1898, і драматичну сцену «Іфігенія в Тавриді», оповідання «Над морем», яке вона читала в Літературному Товаристві, і переклала першу свою драму на російську мову. А надруковані були «Поет під час облоги», «Східня мелодія», «Порвалася нескінчена розмова», «Привіт Франкові» та ще декілька інших. Після операції в Берліні, не зважаючи на різні клопоти з лікуванням, вона написала «Спогади про М. Ковалевського», переклала німецькою мовою оповідання «Голосні струни» і написала дві доповіді — «Два напрями в новішій італійській літературі» й «Українські письменники на Буковині», які були надруковані в російському журналі «Жизнь». Але найважливішою того року подією була поява друком другої її збірки поезій «Думи і мрії».

З найбільшою силою й глибиною талант Лесі Українки виявився в творах останнього періоду її життя у формі драматичної поеми та віршованої драми. Віршована драма — це був перехідний літературний жанр на шляху її творчости, були епічні, чи ліро-еричні поеми в стилі Байрона. До них належать «Русалка», в якій на основі народної легенди Леся Українка розвинула тему про дівчину, що втопилася з причини нещасного кохання, «Подорож до моря», біблійний «Самсон», «Місячна легенда», поема «Роберт Брюс» про народного героя шотландських легенд, сміливого й впертого борця за волю свого народу. Після «Роберта Брюса» пос-

тали поеми: «Давня казка», «Одно слово», «Вілла посестра», «Ізоolda білорука» і остання, написана в 1913 році, «Триптих».

Поеми, написані за часів повного розквіту хисту великої поетки, є найкращі своєю будовою і змістом.

Поет стає борцем і знає, що його життя буде важке щодня і щогодини, на нього чигатиме небезпека, але туга за щастям народнім, за словом-зброєю, за сльозами-пекучим вогнем... «горить моє серце!...» Але навіть найпекучіші сльози не зарадять лихові, бо «що сльози там, де навіть крові мало».

Міт про правдивого титана, що повстав проти земледержця, перейшов у її твір, де у «Сні» розповідає вона про той світовий орган, який видобуде гук страшний і потужний, а від нього перекинеться одвічний «світовий стрій». Поетеса почуває, що в ній і її сучасників «вогонь Титана не погас», вона роздмухує своїми творами цей вогонь і прагне запалити пожежу, що спалить старий лад поневолення, визиску, вона прагне розбудити сумління і вогонь у душах своїх сучасників і товаришів. Що з того, що сміливий нащадок Прометея мав смутну долю свого предка і йшов на вигнання в тюрми, здобував дочасну «смерть у дикій самотині» — це доля борця, що стала до бою темної ночі. Та ця доля незмірно краща за слимаче животіння.

В поемі «Одно слово» (1903) старий якут оповідає про чужинця, який довго жив самотнім серед якутів, з ностальгії за рідним краєм тяжко захворів і хоч намагався в'ясувати темним якутам причину своїх скорбот, але вони його не розуміли; в їх мові не було відповідних слів.

У поемі «Одно слово» вражає витримана від початку до кінця простота мови, образів, міркувань, які разом дають живість оповіданню якута. Також виявляє Леся Українка глибоке знання людської душі. Опис глибокої трагедії: «Часто так якось плакав і сміявся разом».

«Я від того, — казав чужинець, — умираю,
Що у вас ніяк не зветься,
Хоч єсть його без міри у вашім краю.
А те, від чого міг би я ожити,
Не зветься теж ніяк: немає слова (воля)».⁴³

Поема в'яжеться з трагічною смертю поета Павла Грабовського (1864-1902), автора збірок поезій «Пролісок» і «З півночі», який помер на засланні в Сибірі.

Р. Задеснянський пише: «Може було б правильніше нагадати

43. Леся Українка, «Вибране», В-во «Дніпро», Київ, 1977, стор. 273.

собі, що Леся Українка вже й перед написанням цієї поеми шукала відповіді у психіці поневоленого народу, у відношенні його до своїх провідників, у взаєминах між тими провідниками та власними масами, на марні наслідки спроб багатьох народів, а в першу чергу, українського, організувати боротьбу з переможцями за визволення. Рік по написанні цієї поеми, Леся Українка написала драматичну поему «Вавилонський полон», в якій майстерно малює долю й трагічні переживання поневоленого народу, його мрії й віру в визволення; вона писала:

«Народ наш, мов дитя сліпее зроду,
Ніколи світла-сонця не видав.
За ворогів іде в огонь і в воду,
Катам своїх проводирів оддав»⁴⁴.

Отже ці питання не кидали її, вони стояли в осередку її уваги, і вона раз-у-раз до них вертала.

До того слід додати, що є всі підстави уважати Лесю Українку часів написання цієї поеми за прихильницю ідеї відновлення української держави шляхом національної революції.

«Триптих», грецьке слово, що означає образ з трьох різних окремих образів, поєднаних внутрішньо. Ця назва вживається в малярстві — три малюнки поєднані однією ідеєю.

У письменстві ця назва зустрічається дуже рідко. Леся Українка, яка любила вживати оригінальну форму для творення й удосконалення своїх творів, у «Триптиху» поєднує три роди епічних творів: *апокриф*: «Що дасть нам силу; *легенду* — «Орфееве чудо» і *казку* — «Про велета».

(Далі буде)

44. Р. Задеснянський «Т. Л. У.», В-во «У.К.Думка», Мюнхен, стор. 78.

Святослав КАРАВАНСЬКИЙ

ЩО ПЕРЕДАМО НАЩАДКАМ?

Доля української мови хвилює сьогодні кожного щирого українця і в Україні і за її межами. А що ситуація в УРСР виключає будь-які заходи, спрямовані на незалежне унормування нашої мови, уся відповідальність за таке унормування лягає на українську наукову громадськість у вільному світі.

На жаль, при наявності у вільному світі чи не десятка українських наукових установ питання мовного унормування і видання нормативної літератури рідко потрапляють до плянів цих організацій. Навіть більше, деякі з цих установ, полишаючи усякі «мудрування», прийняли, як нормативний, советський окупаційний правопис, котрий сам по собі є свідченням, а разом і засобом, національного приниження.

Як на мене, всяка наукова установа, яка користується советськими мовними нормами, перестає бути вільною українською науковою установою, а стає свого роду еміграційно-советським гібридом, що заявляє про свою лояльність зразу до мовного, а згодом і до ідеологічного диктату Кремлю. Про це свідчить діяльність тих наукових установ, які, схилившись перед советським правописом, починають згодом схилятися і перед советською ідеологією, підтримуючи під різними соусами «культурний (і науковий) обмін» та беручи участь у акціях, запланованих ніде інде, як у Кремлі.

Але й ті наукові установи, які знайшли в собі досить самоповаги, щоб відмовитись від окупаційних правописно-термінологічних норм, тою чи іншою мірою перебувають під впливом цих норм. Наприклад, науково-дослідний Інститут «Пролог», який засадничо у своїх виданнях не користується окупаційним правописом, дотримуючись Харківського правопису 1928 р. (Словник Голооскевича), допускає й собі «реверанси» у бік окупаційних норм. У статті Н. Дюк «Іван Лисяк-Рудницький — дослідник Михайла Драгоманова» (*Сучасність*, ч. 4, квітень 1986) Михайло Драгоманів послідовно виступає як *Драгоманов*. Які підстави для такого іменування? Словник Голооскевича фіксує це прізвище як *Драгоманів*. Правда, советські мовознавці для «зближення» з російськими нормами невідступно передають українські прізвища на *-ів* — *Драгоманів*, *Глібів* та інші — тільки в російському написанні, за-

кріплюючи вікові русифікаційні впливи, що їх мав би усунути процес відродження національних традицій в усіх ділянках нашого життя. Але відродження українських традицій не в інтересах кремлівських «інтернаціоналістів». Які ж були міркування «вільних» мовознавців, які схвалили вікове русифікаційне оформлення наших імен та прізвищ, збагнути годі. Зауважу тільки, що нема кращого засобу відбити охоту у молодого покоління до вивчення мови, як створити кавардак (плутанину — Ред.) у написанні назв, прізвищ, термінів.

Наведений приклад — не єдиний «реверанс» у бік советських норм у згаданому виданні, але я спинився на прізвищі *Драгоманов*, бо такий же «реверанс» дозволяють собі й інші наукові й ненаукові видання. Написання *Глібов*, *Драгоманов* обстоє і «Енциклопедія Українознавства».

У передмові до ЕУ сказано:

«В літературному оформленні другої частини «Енциклопедії Українознавства» ідемо за першою, беручи в основу правопис 1928 р., затверджений Всеукраїнською Академією Наук і Науковим Товариством ім. Шевченка, і термінологію, опрацьовану Всеукраїнською Академією Наук».

Отже, і Драгоманів, і Глібів мали б зайти до ЕУ в українській звуковій одежі, але, на жаль, так не сталося. Не зайшла до ЕУ, як повноправна українська термінологія, і граматична термінологія, скасована антиукраїнськими погромами 30-их років. Цю термінологію використано лише частково. Так, в ЕУ є гасла *приросток* і *наросток*, де пояснено, що це *префікс* та *суфікс*, але нема гасла *дієйменник*. Натомість є гасло *інфінітив*, де лише в дужках згадано український термін *дієйменник*. Позатим, в усіх мовознавчих гаслах автори не вживають терміну *дієйменник*, а лише *інфінітив*. Так само у більшості мовознавчих статей автори віддають перевагу термінам *префікс* та *суфікс*, лише зрідка даючи в дужках українські еквіваленти, котрим, як термінам, затвердженням ВУАН, належало б бути в ЕУ на першому місці. Нема в ЕУ гасла *складня*, а є гасло *синтакса*, де в дужках *складня* поставлено поруч із окупаційним *синтаксисом*. Нема гасел *голосівка*, *приголосівка*, *шелестівка*, а в мовознавчих гаслах послідовно вживано післяпогромні окупаційні терміни *голосна* й *приголосна*.

В ЕУ послідовно зустрічаємо слово *карта*, хоч термінологією 1928 року рекомендовано *мапа*.

Ще більше «реверансів» у бік окупаційної термінології знаходимо в гаслах ЕУ на технічну тематику. Тут ви можете натрапити на *ферросплави* (ферростопи), *флюсоплавний* (флюсотопний) [у гаслі

Никопільський завод ферросплавів]; двоокис титану (титан-двооксид), Сіверодонецький (Сіверсько-донецький), кремнієві сполуки (силіційові сполуки), оптові ціни (гуртові ціни) [у гаслах *Хемічна промисловість, Хемічне машинобудування, Хемічних волокон промисловість, Хемічно-фармацевтична промисловість*]; окисні руди (оксидаційні руди) [у гаслі *Никопільський марганцевий басейн*]; окис заліза (оксид заліза, залізо-оксид) [у гаслі *Підземні води*]; Рубіжанський (Рубіжнський) [у гаслі *Рубіжанський хемічний комбінат*]. Таким чином, цитоване твердження з передмови ЕУ не відповідає дійсності. Навіть у мовознавчих статтях — не кажучи вже про інші галузі — переважає післяпогромна термінологія. Нема у текстах гасел ЕУ українських термінів *відтинок* (лише *відрізок*), *прямовисний*, *рівнобіжний*, *поземний* та багатьох інших, які мали б відбивати семантично-структурну самобутність української термінології.

В одній статті нема як прокоментувати усі «реверанси» наших видань. Окремо спинюся на одному, як на мене, дуже характерному.

Українська мова знає такий зворот: *засуджувати когось на щось*. Наприклад, *засуджувати на смерть, засуджувати на каторгу*. Саме так — з прийменником *на* — його вживали українські письменники: «Біль... і... ушкодження... засудили... жінку на кількатижневе лежання» (О. Кобилянська, *Твори* т. III, Київ, 1956, стор. 189); «... його [Франка] засуджують на 9 місяців тюрми» (П. Козланюк, у *Словнику Української Мови*, т. III, «Наукова Думка», Київ, 1972, стор. 338). Цей зворот — *засуджувати когось на щось* — в наслідок творення української наукової мови на ґрунті живої мови, увійшов і до нашої юридичної лексики, здобувши поширення і в мові, і в документах, наприклад: *засуджувати на 5, 6... 10 років*.

У російській мові юридична термінологія постала всупереч і на противагу народній мові. Коли російський люд говорив, як і українці, *осудить на каторгу, осудить на 5, 6... 10 лет* (форма А), в російській юридичній мові, як знарядді пригноблення й відчуження від усього «простонароднього», запанували форми *присудить к смерти, присудить к 5, 6... 10 годам* (форма Б). Згодом форма Б вплинула і на форму А, котра в юридичних документах стала звучати *осудить к 5, 6... 10 годам*. Форма ця книжна і в живій мові майже не вживана. У російській дисидентській літературі маємо сотні прикладів, коли автори пишуть *осудить на 5, 6... 10 лет*. Але в поліційній державі сила офіційної юридичної термінології велика. Після революції в СРСР винайдено нову формулу для смертної кари: *высца міра покарання*. Тоді ж таки в російській офіційній мові постав вираз *присудить к высшей мере*

наказання. Цю словесну конструкцію переклали на українську мову неправильно: *засудити до вищої міри покарання*, тоді як згідно з нашою мовною традицією мало б бути *засудити на вищу міру покарання*.

Але в колоніях ССРСР не було моди обговорювати офіційні мовні стандарти, тож вираз *засудити до вищої міри* прижився. Але це був виняток, тоді як в інших випадках українці *засуджували на щось*, а не *до чогось*. Так було десятки років. Але час збігав. Старше покоління знавців мови замінила молодь, вихована на традиціях «зближення мов». З'явилися фахівці, що бралися до української мови, не знаючи її, і саме таким «знавцям» окупант відкривав дорогу до моводавчих посад. Саме такі недотепи-мовознавці, до яких слід віднести деяких письменників, як Вадим Собко та інші, запровадили до юридичних документів вираз *засудити до чогось*, замість *засудити на щось*. Вони дослівно переклали *осудить к чему-то* як *засудити до чогось*. Ця здерта живцем з російської мови калька суперечить українській лексиці й семантиці вже тому, що *засудити до 10 років* сприймається по-українському як *засудити не на повних 10 років, а від якоїсь межі до 10 років*. Згадаймо тут кінцівку юридичних статей: «стаття передбачає покарання від 5 до 10 років». Отже, *засудити на 10 років* значить засудити на якийсь термін, але не вище 10 років. В колоніях ССРСР про такі тонкощі ніхто не дбав, бо чим неоковирніше звучатиме український текст, тим краще: на фоні цієї неоковирності-заплутаності яскравітиме чіткість і точність російських зразків. З легкої руки нездари-мовознавця, або й ворога, в офіційній мові УССР закорінився зворот *засудити до N років*, що є неосмисленим дослівним перекладом з російського *присудить к N годам*, який суперечить українській семантичній системі, що вимагає *засуджувати когось на щось*.

І що ж сталося на еміграції? Деякі «мовознавці» підхопили цей виплід неуктва й поліційного калькування і в своїх виданнях *засуджують* політв'язнів у ССРСР *до 5, 6... 10 років*, нещадно виконуючи українську традиційну форму *засуджувати на 5, 6... 10 років* на догоду окупаційній потворі. Той же, хто спробує вказати неофітам советської мовознавчої релігії на безглуздість і неоковирність нової «норми» для української мови, ризикує стати в очах тих неофітів невігласом, бож як можна заперечувати мовні норми, що їх дарують вільним українцям мовознавці-лизоблюди з підсоветського коляборантського смітника?

Сумно, але факт. Накинутий згори поліційним порядком окупаційний штамп *засуджувати до N років* набуває прав громадянства в українських «вільних» виданнях, збираючи по своєму боці усіх симпатиків коляборантства мовного й немовного, котрі забу-

вають, що процес «зближення» української мови з «мовою Леніна» має на меті повне зникнення самобутньої української лексики і злиття її в єдиний «общепонятной» партійно-поліційній лексиці.

Причини цього сумного процесу лежать у відсутності належних мовних довідників, опертих на правописі 1928 року. Для того, щоб давати собі раду з українськими підсоветськими виданнями, потрібна певна методика, яка б дозволяла користуватися ними після критичного розгляду й відповідної коректи. Таку методику мусять розробити наші вільні мовознавці, щоб охоронити нашу мову від повені підсоветських норм. Перший крок у цьому напрямі, мені здається, зроблено.

Канадський Інститут Українських Студій видав «Стилістичний довідник» (1985), де рекомендує таке:

«Тому що харківський правопис, а зокрема словник Голоскевича, не подають цілого ряду модерних слів, що від того часу ввійшли до мови, треба користуватися новішими словниками, наприклад, «Орфографічним словником української мови» (Київ: Наукова думка, 1977), але використовувати його дані згідно з духом харківського правопису, наприклад: магнітофон стає магнетофон, бо Голоскевич подає аналогічне магнетний, чи Нейбранденбург переписується як Нойбрандёнбург, бо маємо Нойман та Гамбург і т. д.»

Дуже слухний і розумний підхід, який треба рекомендувати усім нашим науковим установам. Шкода тільки, що подавши рекомендацію дотримуватися словника Голоскевича, сам «Довідник» не завжди дотримується своєї рекомендації.

Наведу приклади:

Довідник	Голоскевич
<i>циферний</i> (стор. 5)	<i>цифровий</i>
<i>ієрогліф</i> (стор. 25)	<i>гієрогліф</i>
<i>уминати</i> плутанини (стор. 29)	<i>уминати</i> в реєстрі є, але з іншим значенням. Тут треба вжити <i>оминати</i>
Імена. . . <i>голов</i> держав (стор. 30)	<i>голів</i> держав
<i>Округ</i> (стор. 31)	<i>Округа</i>
<i>карти</i> (стор. 35)	<i>мапи</i>

Щодо останнього терміну, мені здається, наші мовознавці помилково приймають наявність слова *карта* у словнику Голоскевича як право прикладати це слово до *географічної мапи*. Слово *карта* в українській мові існує в цілому ряді значень (наприклад,

гральна карта), але для зображення земної поверхні термінологія 1928-1932 рр. усталила слово *мапа*. Навіть якби ці слова були рівноправні синоніми, то чому віддавати перевагу синонімові, згори накинutoму в УСССР диктатом, замість того, щоб вживати традиційний український термін *мапа*?

Такі питання не можна вирішувати формально, забуваючи про історію розвитку нашої мови. Нашу термінологію було розроблено українськими мовознавцями на підставі традицій народного мовлення, збережених в усній мові. Цю термінологію було укладено і схвалено, як наслідок революційних завоювань українського народу, що кров'ю здобув своє право на розвиток національної культури. Цей процес було по-варварськи зупинено накиненням згори окупаційного правопису й окупаційної термінології. Чи ж може українець, що не втратив національної самоповаги, віддавати перевагу цим накинutим нормам перед нормами щиро українськими? Той, хто так робить, фактично санкціонує безприкладне варварство, безприкладний в історії людства диктат, коли окупант розстрілами й судилищами спинив самостійний національний розвиток української мови, обернувши її примусовими нормами на мову-кальку, на тимчасову сурогатну мову для забезпечення «поступового відмирання національних мов», як це передбачають кремлівські ідеологи. Усі оті *карти, паровози, сплави, кремнії, інфінітив* спрямовано на те, щоб забравши в нас державу, забрати й наше право на самостійний розвиток нашої культури. Тому кожен українець мусить, хай це іноді й важко й суперечить прищепленим нам у школах советським канонам, вживати ті слова, вирази й норми, які нам примусово забрано й замінено «общепонятним» сурогатом.

Та й справді, чому слово *префікс* миліше нам від нашого *приростка*? Чому ми здебільша вживаємо слово *народ*, коли існує прекрасний український термін *нарід*? Чому ми віддаємо перевагу *богослуженням* перед українськими *Службами Божими*? Чому ми витискаємо форму *народній* милою окупантові формою *народний*, хоч за словником Голоскевича ми маємо право вибору між першою і другою? Чому нам більше до смаку *духовні багатства*, ніж *духові багатства*, що ближче до української мовної традиції?

Якщо ми не втратили своєї національної гідності, ми не тільки не мусимо йти за течією, виробленою окупаційними нормами, але, навпаки, всюди глядіти, як від них відійти. Ми маємо вироблений на підставі нашої мовної традиції словник Голоскевича. Хай він і має деякі хиби, але в цілому треба *дотримуватися* його рекомендацій, а не лише *заявляти* про це. Якщо Голоскевич радить казати й писати *пергамен* і *конвайер*, то нам не вільно писати *перга-*

мент чи *конвеєр*. Так має дивитися на цю справу кожен вільний українець, поки ми не виробимо у вільному світі кращих нормативів.

Питання мови це питання політичні. Тому хочеться вірити, що для збереження нашої культурної спадщини, при наших організаціях — громадських, релігійних, політичних — постануть мовознавчі комісії, обов'язком котрих має стати піклування про нашу писемну й друковану мову. Ці комісії мусять дбати про вироблення мовних і правописних рекомендацій, обов'язкових для всіх членів тих організацій. Тут можна і треба вдаватись до широких дискусій, навіть і в нібито дрібничкових питаннях, бо ніщо так не шкодить українській культурі, як неправильні мовні рекомендації, зроблені поспіхом і запроваджені безапеляційним диктатом. Кожну мовну рекомендацію треба з усіх боків обмірковувати, перше ніж її висловлювати.

А чи багато у нас відбувається конференцій чи симпозіумів, присвячених мовним проблемам? Такі конференції мають стати головною турботою згаданих мовознавчих комісій. Зараз куди важливіше обговорювати мовні проблеми, ніж майбутні наші відносини з сусідами й несусідами.

Продістання й закорінення советських окупаційних мовних норм серед українців вільного світу це наслідок підступних «акцій впливу», що їх плянують у зашторених кабінетах кремлівських секретних відомств.

Українська вільна громадськість має ці акції поборювати.

Повісті, спогади

Софія НАУМОВИЧ

ОСТАННІ РОКИ ЛЬВОВА

(1939-1944)

(Продовження, 6)

12. Український театр

Раннім ранком у цих липневих днях застукала до Митрополичої палати молода жінка. Атанасій зголосив їй Митрополитові й дістав наказ зразу просити підождати у бібліотеці.

— Щось, мабуть, дуже важливе привело вас, пані Оксано, в таку ранню пору? — запитав, поглянувши на годинник, Митрополит, що його привіз Атанасій. Була 7 година ранку. Приглянувшись їй, здивувався, що така струнка й тоненька постать утримувала високо на голові товсті русяві коси, укладені у формі «гретки».

— Ексцеленції напевно вже відомо, що мого брата забрали. . . Він був на те приготований і не думав тікати. . . Навпаки, бажав, щоб його ув'язнення набрало розголосу. . . Учора була я, разом із Василем Солонинкою, на побаченні. Під час розмови, Ярослав передав мені «грипса» для Ексцеленції. . . Тому я прийшла, і прошу дарувати, що так рано. . . одним духом виголосила Оксана, почервоніла від враження і ще задихана від швидкої ходи.

— Знаю про все. Ми цього і сподівалися, але не думали, що це наступить так швидко. . . І це тільки початок дальшого розгрому. Проте не сміємо падати на душі. Я вже скликав на сьогоднішній вечір Раду сеньйорів, щоб подумати, що нам далі робити. Тож дуже мудро зробив Ярослав, що передав вам якісь вказівки для нас у цьому, як ви кажете, «грипсі». Дозвольте, що я його зразу прочитаю. . . а ви сідайте, будь ласка.

Оксана радо присіла на краєчку фотеля, а Митрополит узявся розкладати вдесятеро складений тоненький листок паперу та відчитувати дрібненьке письмо. Прочитавши, звернувся до Оксани:

— Ваш брат пише саме те, що я й сам думав робити: вести так довго розпочате діло, поки вдасться. Може, вони задовольняться тільки цим уосібленням нашої державности й нам, звичайним послідовникам, не будуть перешкоджати? А втім, побачимо і здамося на Бога. . . Якщо вам пощастить знову побачитися з Ярославом, передайте йому моє благословення. . .

І Митрополит, поклавши на чоло Оксани Стецько знак хреста на прощання, а відтак попросив у о. Климентія течку з написом «Рада сеньйорів».

Вістка про ув'язнення членів Державного Правління сколихнула, але не захитала населення, яке звикло до переслідувань. Тим більше, що на зміну одній фракції ОУН прийшла друга, яка начебто мала кращі зв'язки з німцями, як попередня. Тож у Галичині далі розбудовувалося життя, зокрема ж у ділянці культури. Зате німці поклали свою важку руку на господарство і рільництво, накладаючи на селян непосильні «контингенти». Цим вони виявили свою повну нездатність співжити з «визволеними» народами. Адже українці, віддячуючися за прогнання москалів з наших земель, були б добровільно допомагали німецькій армії чим тільки змогли б. Примушені «контингентами», вони відмовлялися від них, покликаючися на знищене москалями господарство.

Зайняті господарськими справами та вивозом всякого добра до Німеччини й спровадженням своїх родин до цієї багатой української області, старше населення якої ще добре знало німецьку мову, німці покищо не втручалися у культурне життя українців. Що більше, вони радо підтримували різними «бецугшайнами» українські театри і концерти, бо це була велика розвага для їхніх старшин, які радо відбували у Львові свої відпустки та видужування.

Користуючися цією настановою, Володимир Блавацький швидко вихлопотав величавий будинок міського театру для української опери, драми, балету й оперети. Цьому розділові на чотири групи сприяла щаслива обставина, що в цих часах у Львові перебував найкращий і найчисельніший склад акторів, який будь-коли знала історія українського театру. До столиці Західньої України з'їхалися були тоді не тільки всі галицькі мандрівні театри, але й у міру звільнювання української території прибували до Львова, як до Мекки, — цілі театри з Києва, Дніпропетровська, Харкова, Одеси та інших міст, як теж окремі актори, що пробилися з Москви і Ленінграду.

Не легко було Блавацькому визнатися й добрати найкращих у цій різношерстій масі акторів — від побутових до модерних і навіть колишніх «березильців» — та підготувати швидко якийсь репертуар. Тут йому в допомогу прийшла оця прекрасна українська здатність імпровізації, що єдина в цих умовах могла упоратися з непосильним завданням. Упродовж кількох тижнів — і це був справжній рекорд — усі чотири театри були готові настільки, що могли напереміну виповнити щоденну програму, а в неділі та свята — то й подвійну, а то й потрійну. Тут, попри імпровізацію, виявився, у першу чергу великий організаційний хист самого Блавацького та його добре дібраної «екіпи». З другого ж боку, він мав до діла з дуже добрим театральним матеріалом: талановитими галицькими акторами, зіграними й окриленими патріотизмом та зі східньоукраїнськими професіоналами високого ступня. Завдяки цим щасливим обставинам, львівські театри в часі німецької окупації були чи не найкращі в усій тодішній Європі, (за оцінкою чужинецьких відвідувачів та критиків).

Маючи за собою «березільця» Йосипа Гірняка й молодого модерного режисера, Івана Іваницького, з одного боку, а з другого, ще цілий ряд солістів опери й оперети, як Поспієва, Черних, Тисяк, Дольницький, Старицький, та ін., весь склад київського балету з Валентиною Переяславець, Трегубовим, Захарчуком, Ошкампом, а далі Ромою Приймою, Даркою Нижанківською та зіспівані хори і професійну оркестру, Блавацький з великим запалом і умінням розвивав і здійснював ідеї свого колишнього вчителя — Леся Курбаса.

Нові кадри співаків, балерин, акторів спішно готувала українська Музична консерваторія, яка з глухого закутку біля церкви св. Магдалини, де притулився був Музичний Інститут ім. М. Лисенка, перейшла до будинку колишньої польської державної консерваторії на вулиці Хоружини. Там і собі відбувалися симфонічні концерти під орудою диригентів і композиторів В. Барвінського, Н. Нижанківського, С. Людкевича, В. Витвицького, Савицького, Кос-Анатольського та ін.

Спілка українських малярів, поповнена втікачами зі Східної України, виготовляла для театру декорації, доповнюючи фонди львівських театрів новими розв'язками сценічної площі. Для постановки Стефаникової «Землі» дуже модерні декорації виготовив маляр паризької школи Володимир Ласовський, а згодом монополі на театральні декорації майже в цілості перейняв молодий талановитий Мирослав Радиш із дуже оригінальним підходом до сценічної обстановки. Решта членів Спілки підготувала виставку картин.

У колишній профспілці друкарів «Гв'язда», на Францішканській вулиці, примістився театрик «Веселий Львів» — з виставами легкого жанру, які давали хвилини передишки й відпруження львов'янам у неспокійні вечори, коли вікна були заліплені синім папером, а гул літаків заглушували іноді оркестру. У програмах «Веселого Львова» визначалися здібні аматори з хистом, як елегантний і дотепний Zenko Тарнавський, В. Шамаровський, подружжя Лаврівських, ревелерси, співаки, автори й актори скечів та монологів, як «Дуфта» Нижанківський, та багато інших. Згодом, у цій же залі відбувся величний конкурс аматорських хорів, переважно сільських, який zorganizував диригент дрогобицького «Бояна» о. Серверин Сапрун.

У незвичайно гарно обладнаному приміщенні колишньої масонської лжожі при вулиці «3-го травня» ч. 10 діяла ще одна українська культурна установа — «Літературно-мистецький клуб». Науковці й літератори читали там свої твори, поети й письменники свої доповіді та поезії, а на невеличкій сценці відбувалися камерні концерти або й вистави, наприклад, модної на той час італійської комедії «Скампольо» під режисерією Володимира Шашаровського. При клубі була їдальня, тож члени клубу й мистці, зокрема ж прибулі зі східних областей, радо в ній харчувалися, знайомилися з місцевими людьми, обмінювалися вістками та дискутували на різні теми, сперечалися й «політикували». Клубом завідував інж. Володимир Мартинець, а постійними бувальцями були інж. Осип Бойдунник, Аркадій Любченко, д-р Григор Лужницький, Сергій Дубровський,

Юрій Шерех, Марія Цуканова, Володимир Ласовський, д-р Ростислав Єндик, а втім уся театральна, літературна і малярська братія, уся тогочасна «сметанка», громадські діячі, політики й підпільники, зокрема мельниківської фракції, що прибули з Кракова, а також і нова «паскарська» буржуазія, що платила рахунки за честь обідати чи вечеряти у товаристві голосних імен.

Одною з перших прем'єр у театрі драми була п'єса Костя Гупала п. з. «Тріумф прокурора Дальського». Це був теж перший «захальний» твір підсоветського письменника, що дістався на Захід із виразним протимосковським забарвленням. При постановці виникли для Блавацького деякі труднощі через відсутність автора, який виїхав із Похідними Групами до Києва. Блавацький зважився зробити деякі поправки з допомогою д-ра Лужницького й С. Дубровського, щоб не затягати прем'єри. Обсада роль теж не була щаслива, бо всі позитивні, але бліді ролі дісталися молодшим акторам як Курило, Лісенко, Лаврівський, натомість «аси» — Блавацький і Гірняк — взяли негативні, але блискучі ролі прокурора і слідчого Кацнельсона. Не зовсім на місці були ні дуже добра Віра Левицька у ролі Поліни, ні мистецьки-божевільний Паздрій, ні знаменитий — у ролі ката — Яковлів. Але треба було поспішати, щоб на визначений день дати прем'єру.

З почуттям провини перед публікою за несолідну підготовку, Блавацький дав знак для піднесення зависи. З розвитком дії й наростанням катастрофи увага публіки зосереджувалася, і зв'язок з акторами-персонажами ставав чимраз сильніший, поки не обернувся на поголовне переживання трагедії глядачами. Раптом, на перерві, по битком-набитому театрі рознеслася вістка про розстріли українських письменників у Києві, а між ними Олени Теліги й автора незвичайної п'єси — Костя Гупала. Наступна дія — сцена у катівні НКВД, яку глядачі зразу поєднали із щойно почутою вісткою, потрясла публіку до найвищої міри. Плачі, зідхання, втирання очей, зокрема при сцені з голодними дітьми, були тільки зовнішніми проявами того, що діялося у серцях глядачів. «Щасливе» закінчення п'єси — втеча зацілілих ідейних борців закордон — не послабило враження. Тільки смерть лукавого прокурора Дальського з рук батька-емісара, дала невелике, необхідне тут задоволення публіці, що, з розгорілими від сильних переживань обличчями, всіма нервами бажала відпруження.

Успіх п'єси був надзвичайний, а «Тріумф прокурора Дальського» перемінився у справжній тріумф Володимира Блавацького, який своєю майстерною грою холодного «московського гада» переріс у цій п'єсі весь ансамбль. З того часу вигадливі львов'яни так і звали п'єсу нещасного Костя Гупала — «Тріумфом Володимира Блавацького».

Відгомін цієї історії покотився по всій Галичині. Кожна наступна вистава стягала людей із найдальших закутин. Квитки йшли «на пасок», а довкола театру стояли під час вистави селянські вози. . . Це врешті насторожило німців. Вони казали перекласти п'єсу на німецьку мову й, знайшовши в ній небезпечну «ненависть до окупанта», заборонили її ста-

вити. Проте незабаром, уже після заборони, відбувся у Клубі «літературний суд» над цією п'єсою. Це була цікава і перша того роду імпреза. Ролі розділено так: голова трибуналу — д-р Г. Лужницький, прокурор — С. Дубровський, підсудний — В. Блавацький, його оборонець-адвокат — Семен Стефаник. Членами трибуналу і свідками були письменники, психологи, критики і колишні в'язні, а судьями-присяжними — вся публіка.

З «акту обвинувачення» виходило, що властивим підсудним був не Блавацький, але сам твір Костя Гупала. Прокурор Дубровський, з притаманним йому хистом, вирахував усі «прогріхи» п'єси, зокрема ж закидаючи йому, що українські патріоти вийшли у п'єсі надто блідо, не виявили ніякої діяльності і, мов барани, дали себе зловити у пастку провокації. Через те переміг енкаведист Дальський, хоч він і загинув, але це могло привести до провалу вистави, бо симпатії глядачів могли звернутися у його бік, завдяки чудовій грі Блавацького. Стефаникова оборона була дуже «правнича» й дотепна, проте йому важко було застосувати західні правничі догми до московських практик. На кінець дістав слово «підсудний» Блавацький, який виступав у ролі директора театру, але рівночасно й актора, що має здобути публіку. Він із залізною логікою і послідовністю, збивав усі аргументи прокурора й довів, що національний табір, в умовах терору й донощицтва, не міг бути інакший, коли твір мав зберегти мистецьку і життєву правду, а не «лякувати», за прикладом москалів, жахливу дійсність. Проте, на прикладі своїх персонажів, автор таки довів, що українські самостійники здобувалися на вірність ідеї та непохитність навіть під тортурами. Твердження Блавацького підкріпили свідки, недавні в'язні советських тюрем, між ними й Віра, яку прокурор-Лужницький запитав:

— Як ви думаєте, чому найсильнішою постаттю п'єси автор-Гупало, вивів жінку, Поліну, а не когось із чоловіків?

— Я мала змогу бачити скатовану майже до смерті, — як Поліну, — Ігуменю сестер Студиток, яка йшла на видиму смерть від тортур, але не пішла на зраду, ані не видала нікого. . . Але так само героїськи тримали себе наші товариші у цих жахливих московських «слідствах», які для них були напевно ще гіршими. Я мала змогу прочитати «акт обвинувачення» проти 69-ти українських підпільників, в тому Арпада Березовського, скатованого до смерті, і там не було згадки про те, щоб хтось із наших товаришів «подав показання» проти будь-кого. Думаю, що автор дав ролю жінки-героїні Поліні, щоб дати вірну картину московського «правосуддя», яке застосовує тортури навіть до жінок. Проте у ролі божевільного від тортур персонажа — Паздрія, — автор і режисер ясно й виразно показали, що навіть сильні, здорові чоловіки не можуть витримати катівських знущань і радше божевільюють, як заломляться.

Присуд, як можна було сподіватися, публіка винесла у користь Блавацького. Його не тільки звільнили від «вини» й «кари», але й ще вдячно плескали йому за добре заграну ролю.

Відчуваючи, що довго не можна буде користуватися цими, майже ідеальними, умовами для розвитку українського театру, Блавацький на-

магався ставити якнайбільше пра-прем'єр шедеврів світової драматургії, при чому його найбільшою амбіцією було дати українського «Гамлета». З надлюдськими зусиллями цілої трупи і в поспішньому темпі праці це йому врешті вдалося. Шекспірів «Гамлет» — в інтерпретації Блавацького — це була багатогранна модерна постать XX сторіччя, шарпана сумнівами і протиріччями, з багатим внутрішнім життям, але теж і історичний українець, який бореться за правду і справедливість і вимагає кари для винуватців.

Німецькі й італійські старшини приходили на цього подивугнідного «українського Гамлета» зі своїми текстами, й відходили здивовані й за-схочені не тільки майстерністю виконання, але й мистецькою вигадливістю режисера. Такої свіжої, модерної інтерпретації англійської трагедії їм ще ніколи не доводилося бачити, хоч бували вони не в одних театрах. Багато з цих культурних людей у нацистських мундурах приходили до канцелярії Блавацького, щоб висловити йому подив і признання за театральну культуру, якої вони не сподівалися побачити на цьому «дикому» Сході. . . Розмова з геніальним українським режисером бездоганною німецькою мовою, змусила не одного з них соромитися за своє безпідставне «культуртрегерство». . .

На жаль, цю творчу працю над вікопомними творами переривала нецікава з мистецького погляду робота над оперетами, чи, ще гірше, — над «пестрими вечорами» (Бунте Абенде) для німецьких вояків з невибагливою кабареотною програмою, де Стефа Стадниківна стала зрештою чудовою «зіркою». Для того роду імпрез відведено цілі гурми співаків і танцюристів, коли вони не були потрібні в опері. Згодом Блавацький, щоб не знижувати українського театру до «халтури», та все ж догодити військовій команді, заступив ці «пестрі вечори» балетами, які не вимагали від німецьких вояків знання української мови. Цим хитрощам слід завдячувати такі балетні постановки, як «Пер Гінт», «Дон Кіхот», «Копелія», «Серпанок П'єрети» та інші. Їх підготували східно-українські балет-майстри з блискучими солістами як В. Переяславець чи подружжя Гериновичів та із зовсім молодим ще «кордебалетом».

Зовсім окремо й без уваги на німецьку публіку працювали українська драма і комедія. Діставшись на велику сцену, з чудовими декораціями Радиша, зі строями, які стилізувала з колишньої гардероби польського театру майстриня «Труду» Еля Олесницька, українські актори досягли вершка мистецької досконалости, а кількість глядачів переростала найсміливіші мрії. За згодою, а навіть на виразне бажання Митрополита Андрея, деякі тодішні вистави відвідували не тільки священики, але навіть монахи й монахині. Це були зокрема «Голгота» Меріяма-Лужницького та «На полі крові» Лесі Українки. У цій останній п'єсі Блавацький-Ода створив неперевершену крєацію.

Ще під час обговорення цієї драматичної поеми, в цій же залі, в якій недавно відбувалися засідання «Рабмису», виринуло питання для режисера-актора, в якому аспекті слід грати цей шедевр нашого драматурга. Одні вважали, що в ній це саме питання зради, що й у «Боярині», інші

висували погляд, що авторка хотіла виправдати злочинця, тож у глядача слід викликати до нього співчуття. Ще інші розглядали поему ширше: Юдина зрада у Л. Українки очевидна, й її не можна виправдати ніякими «пом'якшуючими» обставинами. Але вона поставила ще інше питання: яка ж реакція суспільства на зраду? І на це вона відповіла картиною здорового суспільства, яке відвертається від зрадника.

Блавацький мовчки прислухався до цих міркувань і врешті, відкинувши перші можливі розв'язки, вибрав останню. Цим він довів, що його театр ішов з духом тогочасної політичної думки. Бо його «Юда» у розмові з «Прочанином» — представником суспільства, Рудакевичем — це не був примітивний, несвідомий грішник, що міг би покаятися і знову ввійти у громаду. «Юда» Блавацького був злочинцем, що вів фальшиву гру, прикидався наївним, брехав, обманював, викручувався і підло відкликався до шляхетних людських почувань. Усіма засобами своєї міміки, модуляцією голосу та зокрема своєю спеціальністю — грою рук — Блавацький підкреслив усі низькі, підлі риси характеру та нікчемної душі зрадника, що так яскраво контрастували до простодушної щирости, внутрішнього супокую і лагідности «Прочанина». Для підкріплення контрасту Блавацький вивів на сцену первісне закінчення поеми — три ясні, світлі постаті жінок: Дичківну, Степову, Шашарівську, — які з «Прочанином» творили оте українське суспільство, що відкидає зраду без слів, самою зоровою різницею поміж світлим добром і темним, понурим злом. Креація Блавацького в «Юді» дала такий зразковий сценічний образ, якого могли йому позаздрити найкращі актори світу. Це й робили зацілілі від фронту німецькі актори, що приїздили до Львова ставити для вояків бульварні п'єси у колишньому «Гмау Скарбека» і які користали з нагоди, щоб з набожною увагою стежити і зафіксувати кожний жест і тон нашого чудового актора Володимира Блавацького. Для цього їм не треба було навіть тексту, — гра українських акторів промовляла досконалим виконанням.

Блавацький був титаном театральної справи, проте, а може, саме тому, він радо давав змогу проявити себе іншим режисерам. Йосип Гірняк поставив з великим успіхом «Мину Мазайла» Миколи Куліша, граючи сам заголовну роль. Він зумів підкреслити у цій класичній комедії ті місця, за які саме й судили її автора: за фальшивість «українізації», за шовінізм «Тьоті Моті з Курська», яку дуже переконливо грала Олімпія Добровольська, за сентиментальний, але «нешкідливий» патріотизм «Дядька Тараса». Публіка, що переповнила залю, — вмиль прирівнявши цю комедію до московського «визволення» західніх земель — викликала на сцену, замість замученого на Соловках батька, його сина Володимира Куліша.

У зовсім іншому стилі ставив п'єси Гальбе «Ріка» та «Любов» молодий випускник берлінської драматичної школи Іван Іваницький. У полоні німецького експресіонізму й символізму, його постановки підкреслювали сум і понурість життя, хоч для цього очевидних причин у цих п'єсах і не було. Проте вдумливі українські глядачі зуміли прирівняти до подібної драми Лесі Українки «Блакитна троянда» й дати їй перевагу за природнішу мотивацію трагічної розв'язки.

Оперні вистави мали свого режисера й диригента в особі Лева Туркевича, а балети ставив Трегубів з Київської опери. З молодого нарібку визначилися у драмі Дичківна і Шашаровська, побіч Віри Левицької та Марії Степової, а з чоловіків — Курило і Залеський, побіч Паздрія, Королика, Геляса, Лісненка, Дубровського. В опері примадоннами були Поспієва і Черних зі Східньої — та Туркевичівна і Карп'якова зі Західньої України, а з молодших — Іра Маланюк і Катря Колянківська та Рейнарович і Старицький, побіч «асів» — Тисяка і Дольницького. Цих молодших, зокрема для драми, підховала Театральна студія Гірняка-Добровольської, хоч небагатьом із них пощастило дебютувати ще в Українському театрі у Львові.

Цей театр, що за німецьких часів дійшов був до свого вершка, був таким чарівним пристановищем від тогочасної, зокрема підмосковської дійсности, а вдячні відвідувачі так захоплено сприймали кожную нову й давню постанову, що Блавацький зважився однієї неділі на «театральне свято». У перерві поміж пополудневою і вечірньою виставою «Гамлета», в елегантному «фойє», дієві особи цієї трагедії зійшли до публіки й підписували свої світлини у театральних костюмах на пам'ятку цієї пра-прем'єри. Мабуть, у деяких львов'ян залишилися цілі комплекти персонажів: «Гамлета» — Блавацького, «Духа-батька» — Курила, «Королеви» — Левицької, «Офелії» — Шашаровської, «Лаерта» — Дубровського, «Короля» — Гірняка, «Гробокопа» — Сороки.

(Продовження буде)

Огляди, рецензії

Д-р Марко ПАВЛИШИН

СВОЄРІДНИЙ ДОКУМЕНТ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Двісті листів Б. Антоненка-Давидовича. Передмова та примітки Д. Чуба. Мельбурн: «Ластівка», 1986.

До численних заслуг Дмитра Чуба перед читачем української діаспори треба тепер зарахувати видання своєрідного документу, цінного як для історії української літератури, так і для пізнання сучасної української дійсності. Йде мова про «Двісті листів Бориса Антоненка-Давидовича» (1899-1984), українського письменника-прозаїка та гідної, чесної людини, «совісті української інтелігенції», як назвав його один із земляків. Листи ці — реліквії седечного, виповненого любов'ю й теплотою шістнадцятирічного листування Антоненка-Давидовича з Дмитром Чубом.

Епістолярна спадщина, вміщена на цих 270 сторінках, становить велику рідкість, бож немає подібного, безпосереднього джерела до біографії будь-котрого з сучасних письменників совєтської України. Є стереотипні біографії, убогі на факти, що їх можна знайти в довідниках. Є спогади таких відомих літературних особистостей, як Довженко й Смолич. Вони майстерні, але обмежені: аджеж призначені для друку. Де шукати автентичні сліди життя — особисті, навіть інтимні — письменника, який повернувся з довголітньої сталінської каторги та до кінця життя залишився під хмарою державної неласки? Здається, тільки в цій збірці.

Тому насамперед слід сказати: подяка Дмитрові Чубові, і за відновлення зв'язку зі знайомим ще з молодих років, і за наполегливість і такт у плеканні листування, яке безупинно натрапляло на перешкоди цензури, і, нарешті, за те, що поділився цими листами з читачем, додавши до них детальні примітки та передмову.

Листи, на перший погляд, хоч і написані природним і простим стилем довершеного майстра слова, своїм змістом ніби не особливі: автор пише про київську погоду, про власне здоров'я, про жінку й сина. Деколи — не часто — описує подорожі в Карпати, над Чорне море, до Кам'янця Подільського. Зустрічі та розмови зі знайомими чи приятелями згадуються рідко, коли не брати під увагу таких гостей, як колядників та шанувальників дня народ-

ження Антоненка-Давидовича. У довших листах бувають спостереження про сучасну літературу, анекдотичні оповідання, спогади з минулого. Є оцінки книжок та інших матеріалів, що їх надсилав Дмитро Чуб; є й багато клопотань про те, чи дійшли до адресата листи й вислані книжки.

Ніби й небагато. Немає філософувань, літературних польотів, узагальнень, навіть широких описів. Але, все ж таки, яке багатство цікавого та значущого! Чи не найпривабливіший елемент змісту книжки — це особистість самого Бориса Антоненка-Давидовича. Основна її риса — стоїчна витривалість. Умови життя письменника скромні, навіть убогі. Його здоров'я аж болізно крихке: лікування та операції хворих очей не зупинюють страшного для людини письма наступу сліпоти; через довгі епізоди в лікарнях та в ліжку кореспонденція завмирає на цілі місяці. Психічний стан дружини та ненадійний життєвий шлях сина Євгена спричинюють смуток та журбу, цькування КГБ дратує та тривожить. Але все це не може перекреслити ні врівноваженого, ясно-го, спокійного настрою Антоненка-Давидовича, ні проблисків характерного для нього гумору. Немає в нього злоби; песимізм йому чужий, і тільки в крайніх умовах відчувається в його тоні ноту відчаю. Для нього питоменні доброзичливість до кожного, бажання бачити в кожній людині її найпозитивніші риси, пошана до людей, невимущена ввічливість до знайомих, а супроти приятелів — палка льюальність. Остання деколи приймає розміри героїчності. Особливо добре пам'ятається шляхетність Антоненка-Давидовича після смерті свого друга, колишнього члена Січових Стрільців Петра Кузика (Б. А-Д називає його останнім «усусом»). Купуючи вінок, 78-річний письменник болоче впав та поранився, але далеку подорож до Коломиї на похорони таки подолав: «Добре, що син дав телеграму до Коломиї про мій стан, і мене зустріли там, на вокзалі, бо вийти з вагону я вже не зміг. Два дебелі вуйки понесли мене на руках до машини. . . Через мене затримали похоронну процесію, бо я просив повезти мене на кладовище, де 'вуйки' понесли мене на руках до могили, і я виголосив прощальне слово» (стор. 181).

Всюди виступає любов Бориса Антоненка-Давидовича до української культури. Це він, разом з письменником Б. Харчуком, організував акцію, завдяки якій 1968 року козацькі могили під Берестечком проголошено державним заповідником. Українська пісня та українське народне мистецтво йому рідні; відвідини колядників приносять йому таку саму радість, як поява доброї української книжки (він особливо тішився «Марусею Чурай» та «Неповторністю» Ліни Костенко). Чистота й краса української мови для нього є чи не найбільшою цінністю. У цьому, однак, Антоненко-Давидович не менш принциповий та «прискіпливий» (його улюблене сло-

во), ніж його партнер у листуванні Дмитро Чуб. У листах вони обговорюють мовні питання, обмінюються стилістичними порадами, і — з якою делікатністю й взаємною пошаною! — звертають один одному увагу на граматичні помилки.

У листах поступово домальовується портрет Антоненка-Давидовича, як письменника. Подекуди крізь скромну неформальність стилю таки проблисне більш «літературна» елегантність вислову: «У Києві літо в розповні: продають уже суниці, полуниці й черешні, цвітуть троянди й жасмин. Частенько буває тепер у червні короткочасний дощ і гроза. Але грозовиці — не такі, що я люблю: якісь миршаві, наче це не вибух грізної стихії, як то полюбляв я дивитись малим в Охтирці, а ніби штучні, мовби експеримент у фізичному кабінеті» (стор. 140). До стилю Антоненка-Давидовича, у листах не менше, ніж у романі «*За ширмою*», належить віртуозність у вживанні медичних термінів — тільки в листах, на жаль, вони відносяться до справжніх, а не до символічних недуг.

Письменникові Антоненкові-Давидовичу близьке й дороге літературне життя. Хоч зір у нього хворий, хоч можливість опублікувати новий твір дуже обмежена, він продовжує писати. Кожне видання, кожен переклад, кожна рецензія його творів палко цікавлять його, як цікавлять і думки українців в Австралії про його книжки. Він особливо хвилюється, одержавши нарешті австралійське перевидання роману «*За ширмою*», коли, після багатьох невдалих спроб Чуба переслати книжку безпосередньо, вона доходить до нього через польського перекладача Рихліцького. Антоненко-Давидович з цікавістю читає твори, написані українською мовою в Австралії; Чуб надсилає йому особливо творчість молодих авторів.

Місцями появляються спогади, цінні зокрема для тих, хто вивчає історію літератури, про двадцять роки й початок тридцятих. Згадуються такі літературні організації, як Марс, Плуг і Аспанфут; Борис Антоненко-Давидович розповідає про Валеріяна Підмогильного, Володимира Гжицького, Степана Васильченка, Миколу Зерова та багатьох інших.

Як можна було б і сподіватися, письменник Антоненко-Давидович виявляється в своїх листах майстром писання поміж рядками. Багато в нього сказано недомовленням, чи просто евфемізмами. У нього ув'язнення та заслання — це «мандри на далекий схід», трус КГБ — «прикросці, про які не хочеться писати», дисидентка Н. Світлична — «наша спільна землячка», Симон Петлюра — «Симон». Можна дивуватися, що пройшло через цензуру все те, що опинилися в цих 200 листах. І хоч немає в Антоненка-Давидовича відвертих коментарів про хід місцевих політичних подій, чи, зокрема, про розквіт і падіння українського правозахисного

руху, все ж таки є шифр, за допомогою якого можна догадатися, чи натиск на українську культуру посилюється, чи легшає. У цьому контексті дуже важливі інформації, які відіграють роль «симптомів»: чи колядують, а головне, чи колядують у публічних місцях? Чи на Шевченківських концертах співають «Заповіт»? Чи пошта ходить швидко, чи з великими запізненнями? Чи друкують Ліну Костенко і, очевидно, Бориса Антоненка-Давидовича?

Своїми субтельними натяками та сигналами, а навіть і тим, що автор так послідовно рахується з неминучістю цензури, ця начебто далека від контroversійності книжка є свідченням свого часу та дзеркалом тяжкої долі України в сімдесятих роках.

Не можна тут не звернути уваги на те, що впродовж листування в Антоненка-Давидовича формується картина Австралії та її українського життя. Дмитро Чуб посилає своєму кореспондентові брошури про австралійські міста, листівки з австралійськими тваринами. З відгуків Бориса Антоненка-Давидовича видно, що Чуб пише про українські свята й концерти, про літературні вечори, про українське шкільництво, про літературні конкурси для молоді. Звичайно, Антоненко-Давидович схвалює такі спроби плекати українське слово й культуру. Зокрема радіє автор, коли до нього заходять гості з Австралії: п-і Леся Ткач та, кількакратно, Юрко Ткач. З вдячністю й ентузіязмом він сприймає те, що в Австралії зроблено, щоб зберегти й спопуляризувати його літературну спадщину: перевидання, з ініціативи Дмитра Чуба, його «Печатки» та «За ширмою», переклад роману «За ширмою» англійською мовою, що його зреалізував Юрко Ткач, книжечка-розвідка Дмитра Чуба «Борис Антоненко-Давидович: життя і творчість», а також і літературні вечори, що були зорганізовані в його честь. Був випадок, коли Австралія в дуже конкретний спосіб допомогла Борисові Антоненкові-Давидовичу. Коли під час трусу 1977 року забрали в нього друкарську машинку, Чуб через фірму покійного тепер п. Василя Фокшана вислав йому в подарунк нову. Хоч машинка не дійшла до адресата, скарги Чуба до пошти мабуть спричинилися до того, що Антоненкові-Давидовичу повернули його власну машинку. Таке закінчення справи коментує Борис Антоненко-Давидович лаконічно: «неймовірно, але факт! . . .» (стор. 186). До речі, з цього, для советської дійсності типового, інциденту довідуємося, що в Києві «придбати нову (друкарську машинку) з українським шрифтом — дуже важко тепер» (стор. 172).

Від 1982 року листів стає дедалі менше, і в них автор пише все більше й більше про занепад здоров'я та вичерпання фізичних та нервових сил. Нарешті надходять вістки від сім'ї та близьких, що Борис Антоненко-Давидович помер 9 травня 1984 року. На останньому місці в збірнику поміщено панегірик Олександра Хахуліна,

в якому згадано ті елементи біографії Антоненка-Давидовича, про які сам письменник у листах писати не міг: роки заслання, кагебістські цькування, погрози психіатричною тюрмою. «Українська література зазнала важкої втрати», — пише Хахулін. «Вічно гнаний, вічно переслідуваний (Борис Антоненко-Давидович), не встиг розповісти світові про свою важу долю... Йому не дали цього зробити» (стор. 263). Але Антоненко-Давидович про себе й про свою долю таки розказав — посмертно, за допомогою далеко віддаленого, але духом близького друга, Дмитра Чуба. І все те, що йому було заборонено сказати прямо й відверто, висловилося тихо, натяком, у підтексті.

Тому цих двісті листів треба прочитати: вони є таємною географією та історією сучасної української духової дійсності, ключ розуміння, який дозволяє інтуїтивно збагнути непримиренність шляхетного й доброго в людині з тягарем форм підсоветського життя!

ПОЕТЕСІ АЛЛІ КОССОВСЬКІЙ 80 РОКІВ

Від Редакції: З нагоди 80-річчя відомої української поетеси і письменниці Алли Коссовської-Давиденко, вдови по бл. п. довголітньому редакторові «Вісника ООЧСУ», подаємо коротку біографію Ювілятки та кілька її творів. Одночасно вітаємо з важливим творчим доробком, з працею для АДУК, та бажаємо Достойній поетесі доброго здоров'я і нових творів, сповнених національного звучання і багатства почуттів!

Біографія

Алла Коссовська (Давиденко по чоловікові), народилася 8-го липня 1906 року (за новим стилем), в м. Севастополі, в Криму (тепер Україна), в родині старшини царської армії Юлія Коссовського. Батько був зрусифікований поляк, мати — українка з Херсонщини.

Малою дитиною Аллу вивезли на північ, у військовий городок Новгород Великий, де стояв полк її батька, а у 8 років, на початку Першої світової війни її родина переїхала у Миколаїв, кол. Херсонської губ., до рідної батькової сестри.

У миколаївській гімназії Алла закінчила лише 3 класи (навчання перервала революція 1917 р.), а пізніше, вже за советської влади, Робфак, робочий факультет, що давав середню освіту. Далі

учитися не могла, бо не мала засобів до існування: батько не повернувся з фронту, а мати померла в 1922 р. на т. зв. голодний тиф. Закінчивши Робфак, Алла виїхала до сестри в Київ і там працювала де і як випало, бо з уваги на безробіття перебирати не доводилося.

В 1925 р. з родиною сестри переїхала до Харкова, де влаштувалася на бюрову роботу. В 1928 році вийшла заміж за Вячеслава Давиденка, тоді ще студента Літ. факультету Інституту Народної Освіти.

Писати вірші почала ще в дитинстві, але друкуватись вже в Харкові, в дитячих журналах «Жовтень», «Піонер» та ін.

У 1934 році Алла з чоловіком переїздить до Києва знову, а під час війни вони, як емігранти, опинилися в Німеччині, де працювали: вона видавала курсантам на аеродромі білизну, а він столяром на тому ж аеродромі. Після капітуляції Німеччини, в таборі ДП в Гайденаві працювала в театрі, в Українському Комітеті, а далі — Америка. Тут праця на фабриці для заробітку; а для душі-писання віршів і прози, і, нарешті, перша книжечка віршів — «Бабине Літо», видана Асоціацією Діячів Української Культури, в якій Алла брала активну участь. В 1967 році У В-ві Ю. Середяка вийшла повість Алли Коссовської «Гірський Вовк», а в 1971 р. — друга книжечка віршів «Паморозь». Тим часом, Алла працює постійною дописувачкою у журналах «Крила», в дитячому журналі СУМ «Крилаті», у «Веселці», «Віснику» ООЧСУ, в «Національній Трибуні», пише рецензії, репортажі в «Свободі» тощо. В 1977 р. виходить її збірка новель «Ціна Душі».

У 1978 році поетеса втратила чоловіка і це важко відбилося на її працездатності, проте, в неї є готові до видання повість «До вищих щаблів», кілька оповідань і віршів, які, сподіваємося, теж скоро побачать світ. Є в неї також кілька драматичних творів: «Вечір св. Андрія», «Її кар'єра», «Дівчина з хатки над річкою» та інші.

Кілька віршів Алли Коссовської покладені на музику композиторами: Шутем, Бородоевським, Я. Ласовським, С. Вожанівським та іншими.

Алла КОССОВСЬКА

ЗВ'ЯЗКОВІЙ УПА

Заходь, сідай. Я не питаю доню,
Хто ти така, й куди твій шлях веде,
Я тільки гляну в очі ці бездонні,

В яких, крізь втому й сум ночей безсонних,
Гаряча думка квіткою цвіте.
Ось, хліб, ось молоко, яєшня ось. . .
Я поділюсь з тобою тим, що маю,
Тебе, як рідну, в хаті привітаю,
Бо я без слів, душею відчуваю:
Тобі багато пережить прийшлося.
Ліси, ліси і ночі, і дороги,
І холод, й заметіль, і розпач самоти,
Промерзлі наскрізь, задубілі ноги. . .
Та в серці прочуття близької перемоги,
В яку так безоглядно віриш ти.
Я відігрію ноги задубілі
В своїх шорстких, спрацьованих долонях,
Твої уста, від холоду зболілі,
Мені слова подяки шепотіли,
Але, не треба, ні, не треба, доню!
Я знаю, ти несеш комусь важливу вістку,
Тому, хто в лісі нам життя боронить,
Тебе я, як улюблену невістку,
Таку для мене дорогу і близьку,
Грудьми своїми від біди заслоню.

ХОВАЮТЬ ВОЯКА

Забитого ховають вояка.
Нещасна мати б'ється у риданні,
Ця смерть, така безжалісна і рання,
Жорстока й приголомшлива така!
Смугастим прапором застелено труну. . .
Чому смугастим? Не блакитно-жовтим?
Хіба не вірний роду своєму
Від нас навіки відійшов ти???
Хіба, коли ти добровільно біг
У пеклі бою за чужі кордони,
Не прагнув ти засвідчити своїх
Антикомуністичних переконань???
Хіба ти не сказав, коли ішов у бій,
Що, де б не був, ти будеш пам'ятати,
Ім'я святе, що з ним у боротьбі
Не страшно буде й умирати?
О, покладіть, скоріше покладіть
На гріб його блакитно-жовтий прапор,
Як символ, що Україна буде жить,
Що не дарма за Неї умірав він!

ВІДДАЙМО ШАНУ. . .

Віддаймо, друзі, шану тим,
Що згинули від зброї ката,
Отим дівчатам молодим,
Що ладні були умирати
За те, в що вірили незмінно,
За честь і славу України!

Вони несли для друзів і братів
Харчі і ліки в пелени завиті,
Крізь хащі непроникливі лісів,
Стежками, від очей ворожих скриті.
І, знаючи, що бавляться зі смертю,
Ішли вперед, рішучі і уперті.

І їх, простеживши в дорозі, вороги
Карали смертю на ринку, на майдані,
Та знову, повні віри і снаги,
Вже інші йшли, можливо, в путь останню,
Поклавши душу й тіло без вагань
На вівтар слави Визвольних Змагань.

Хто знає, хто це був? Марина чи Олена?
Хто їх зберіг, оці святі імена?
Хто ввів їх в слави вічний пантеон?
Ніхто. Лиш тяжко матері ридали
І ворогів жорстоких проклинали,
Поправших людський й Божеський закон.

ПАМ'ЯТІ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ

Її убили. . . смерть і кров,
І труп, замотаний у килим. . .
Її убили. . .
Та за що?
Хіба не ясно?
За любов
До скривджених,
За гордий вияв
Святого гніву!
Надто круто
Вона бажала рвати пута

І закликала до борні
З проклятим злом.
Сокира, а чи лом
Були знаряддям божевілля?
Та це неважне. Темна ніч
Захоронила дику тайну,
Згасила блиск очей брутально.
Мовчання... осінь... ніч...

ПРАПОРЕЦЬ НАД МОГИЛОЮ

В. Д.

Прапорець над твоєю могилою,
Чисто дощами сполосканий...
Хто з нас винний, що не судилося,
Разом вмерти не довелося нам?

Золотисті квіти кульбаби
Оточили плиту гранітну,
Щоб я коло тебе могла би
Їх сльозою гіркою полити.

Їх ніхто тут цвісти не змушував,
Розцвіли вони самі-собою,
І зігріли самотню душу мою
Невибагливою красою.

А малий прапорець той засвідчує
Чорно-червоною барвою,
Що ти краплею був символічною
Тої крові, що впала немарно.

Михайло ЛОЗА

ЛАРИСА МУРОВИЧ: ДЕРЕВО РІДНОГО РОДУ

Поезії, Торонто, 1984, накладом автора

Зібрані у цьому виданні поезії Лариса Мурович розбила на три групи з назвами: «Дерево рідного роду», «Муза в шинелі» і «Любов до вітчизни». На сторінках 193-198 поміщено кілька поезій Лариси Мурович у перекладі на англійську мову. Ці переклади належать перу Тетяни Шевчук, яка — як мені відомо — народилася в Канаді, а тепер проживає в США, у стейті Вашингтон. Володіє українською мовою і в тій мові пише. На дальших сторінках (199-201) поміщені примітки до тексту і думки деяких рецензентів про раніше видані твори авторки. Дуже можливо, що ці думки відносяться теж і до деяких творів, поміщених у збірці, про яку тепер мова, бо у цій збірці знаходяться вірші з різних років: 60-их, 70-их, 80-их, а навіть (незначна кількість) із 40-их і 50-их років.

Хоч збірка має три окремі частини, проте всі вони творять органічну цілість і доцільно поєднані спільною назвою «Дерево рідного роду». Поезії всіх трьох частин справді творять символічне дерево українського народу. Перша частина збірки — це коріння, яке тягне соки з глибокої праісторії українського народу і зроджує та живить ними нові парости того ж народу. Першу частину поетеса закінчила віршем, який носить ту саму назву, що й ціла частина, а то й ціла збірка: «Дерево рідного роду». Тому, що цей вірш займає у збірці ключеву позицію, доцільним є передати тут його в оригіналі:

«Той «напря́м для напра́му» — в творчій напру́зі —
 Ніколи не був ще прина́дний для мене.
 Дійшла я, доцільно пря́муючи в ту́зі,
 До Дерева Роду, що ві́чно зеле́не.

Тут листя на ньому і взимку не в'яне,
 Коріння вросло́ в глибокі глибини,
 Не вирвуть його наймі́цніші тирани;
 Коли б хтось між них нама́гався — сам загине!

Зійшло ві́чне Дерево Роду з на́сіння,
 Яке Боже́ственна рука поса́дила,
 Із кро́ви Герої́в снагу п'є ко́ріння
 І ві́ття, що схо́же на орлі́ї крила.

Та, як в час боїв чи тортур у в'язниці
Член Роду не зрадить Вітчизни свободи,
На Дереві тому, що наче із крищі,
Росте нове листя жемчужної вроди.

Мигтять аметисти, рубіни, сафіри,
А помежи ними сйкі діаманти,
Як символи душ повних сили і віри,
Як свідки, що є на роду в нас гіганти.

Чи «напря́м для напра́му» можна б верстати
Поетам уярмленого народу?
Ні, потом у творчості я підливати
Лиш буду це Дерево Рідного Роду!»

(Стор. 80)

Зацитували ми цей вірш ще й тому, що в ньому поетеса висловила своє літературне «кредо». Вона далека від тих поетів, що (за давнішою фразою) творять мистецтво для мистецтва. Лариса Мурович не йде за модерними літературними направами ради самих напрямів, вона свідомо стала на службу рідному народові, щоб плекати Дерево Рідного Роду.

Кажуть, що з їжею приходить апетит. . . Я дозволю собі нагнути цю приповідку для характеристики творів Лариси Мурович. Її вірші, а особливо вірші першої частини, не сприймаються легко. Щоб їх належно зрозуміти, нерідко треба заглянути й до енциклопедії, треба увійти у світ мітології, треба заглибитися в археологію. Переборовши, однак, труднощі, читач починає відчувати смак поезії, милуватися її красою, розуміти її зміст і спрямування. Прикладів на те можна б підняти доволі, але я обмежусь до одного:

«В цій нещодавно викопаній хаті,
Яку земля тримала досі в заперті,
Спинилась я у культовій кімнаті,
Стаю набожно при південному куті.

Обводжу зором стінку, що — до сходу, —
Округле тут, освітлене вікно.
Саме, вернувшись з небесного походу,
Блищить на ньому соняшне судно.

Вівтар ось на долівці для родини.
Хрестоподібна форма кам'яна його.
На раменах цього хреста — мищини
Для приносу жертовного, також мого.

Чом відчуваю я чиюсь присутність в хаті,
Хоча ніде не бачить зір когось?
Шумлять надворі лиш ряди дубів крислаті
І копитами тупотить рогатий лось.

Упали промені з Дажбожого обличчя
Через вікно на мене, на жертвний звід,
І заповонена передчуттям величчя
Кладу в мищину зерно і рожаний цвіт.

Чи знов мені здалось, чи справді відбулося?
Хтось обійняв мене в ту незабутню мить,
А потім ніжно гладив хтось моє волосся
На знак, либонь, що жертву цю благословить».

У присланім мені до рецензії примірнику закримітив я на 7-ій сторінці, після першого вірша, дописку авторки: «Перший розділ книжки не є пропагандою на сьогоднішній день, але тільки обороною чести й високої культури наших предків».

Це щира правда. Лариса Мурович, як це видно після прочитання її творів, простудіювала епоху, про яку згодом писала, а написане нанизала любов'ю, що більше — пієтизмом і в такій формі передала нам ці свої твори — знаючи, що:

«Без ґрунту нелегко нам сильними стати,
А все ж таки мусимо! В час дуже грізний
Нам треба щоденно можливість кувати,
Щоб жити — снагою Вітчизни!

Історія зближує нам покоління,
Всіх ер покоління — колишні й сучасні,
Показує, де наше рідне коріння,
В пітьмі смолоскипи підносить незгасні».

(Стор. 7)

Друга частина збірки носить назву «Муза в шинелі». Цей цикл творів присвячений найновішій боротьбі українського народу за самостійність, присвячений він збірному героїзмові, як теж і героїзмові окремих постатей. Як і в першій частині, так і в цій Лариса Мурович не вдавалася до пропаганди. Епоху, яку вона оспівувала в цій частині, назвала — зовсім справедливо — лицарською. Синтезою віршів, якими Лариса Мурович оспівувала цю лицарську епоху, може бути вірш «Три сурми»:

«Тут дехто зберіг насіння квіток з верховини,
А ми зберегли три сурми бійців України.
Три срібні сурми тональним споріднені змістом,
Щодня до чинів нас кличуть наснаженим хистом.

Як першу до уст притиснем — Славень Державний грає
І Червень Тридцятий в пам'яті враз оживає.
Та друга сурма вояцькі відлунює тони —
Рейдують, рейдують УПА соборні загони!

Чутно кулеметні сальви, гранат відплатні зриви,
В окопах ворожих зойки і вереск юродивий. . .
Хай знають: Державу рідну вогнем здобувати
Повстанцям своїм веліла Вітчизна-Мати!

Що ж третя сурма вістує у Зброї Світле Свято?
Вона імен жіночих пригадає так багато:
Співають Олени, Анни, Тетяни й Софії,
І досі їх пісня люттю трясє лиходіїв!

«Від рабства ганьби кипить нам кров бунтарська в серці,
Тому ми з бійцями — у спільнім, визвольнім герці!
Якщо б ми упали, не тріумфуйте, тирани,
Бо й наші нащадки будуть зривати кайдани!»

І сталося диво: Три сурми з'єднали акорди.
З Москвою воює нове покоління горде,
Яке навіть під час тортур гримить невгомно:
— Свобода належиться Україні законно!»

(Стор. 125)

Третя частина «Любов до Вітчизни» має, щодо тематики, різноманітний характер. Між віршами тієї частини (а є їх понад 50) є вірші з філософічним забарвленням («Щастя» — стор. 148), є такі, що настроєні на патріотичний тон («Любов до Вітчизни» — стор. 176), є вірші, що відносяться до окремих осіб («Тайниця трьох ключів» — вірш присвячений Павлові Юзикові, — стор. 144, «Матері Івана Овечка» — стор. 146), а є й такі, в яких передаються особисті враження поетеси — пов'язані з певними місцями її перебування («Озеро юности», «Кущ-дивогляд», «Фльоридські сонети» — стор. 186-189). Але не бракує і таких віршів, які пов'язують третю частину з першою. Як приклад візьмемо вірш «Молитва»:

«Створи нас, Боже, знов людьми такими,
Як наші Предки в юних пралісах,
Які жили законами Твоїми,
Бо в весни, літа, осені і зими
Їм душі окриляв свободи стяг.

Та заки вчиниш це, веди путями,
Де лица б'ють бичі Твої вихрів,

Щоб ми ридали ридма за дарами,
Що Ти подарував перед віками,
І дух Арідника їх утопив.

Дай в покайні мить одну-єдину,
Коли роса обмие тьму зі скронь,
Щоб кремнями прозоріння без упину
Кресали ми щодня аж до загину
Із наших душ священний Твій вогонь.

Тоді хай щиро брат обійме брата,
Тоді й незнані досі дива-див
Сотворить дружня лава їх крилата,
І дужих велетів дасть кожна хата,
Щоб стяг свободи знов залопотів!»

На окрему згадку, — мало того, — на розвідку заслуговує справа поетики у Лариси Мурович. Будова віршів у неї різноманітна. Крім клясичної ритміки, використовує вона й народну. Вірш «Сосна і два голубоньки», наприклад, написаний під стиль стародавньої колядки:

«Тоді не було ще землі, ні неба,
Лиш море синє шуміло всюди,
А серед моря — сосна зелена,
А на сосні тій — два голубоньки. . .»
І т.д.

(Стор. 12)

Радісні життєві моменти передані скочним розміром:

«В неоліті ця родина
Цінувала вартість сина,
Що поширить рід у плем'я
Якщо буде там верем'я.

В день освячення хлопчини,
Що тепер зємо «хрестини»,
Радилися батько й мати,
Де б то «хресних» призбирати».
І т.д.

(Стор. 28)

У вірші «Сорок другий славний рік» (а був це рік творення УПА), загальний підйом народу поетеса старалася передати не тільки змістом, але і формою вірша. Ось остання строфа цього вірша:

«Буде вишкіл, буде бій
Одчайдушний, грозовий,

Це ж УПА, наш Рідний Краю,
Вславить прапор волі Твій!»

Щодо поетичних засобів, то з зацитованих тут віршів чи уривків читач має можливість виробити собі вірний погляд на цю справу. Але, щоб цей погляд мав ще краще опертя, зачитую ще один вірш спеціально із метою, щоб звернути увагу на його поетичні вальори:

«Панує тут повір'я,
Що котить надвечір'я
Сосні до рук клубок
Із барвних, соняшних ниток.

Ну, що ж робити з вами,
З небесними нитками?
Пересилю в мої голки
І в небі вишию зірки.

Та як сягнуть до неба?
Стан виструнчити треба!
І вже сосна умить
Торкнулась Божих верховіть.

З душевної спонуки
Працюють пильно руки,
Мережать в неба тло —
Янтар, смарагд, рубін, срібло.

Ось Оріон там сяє,
Меча в руках стискає,
Великий їде Віз —
Для творчих плянів перевіз.

Сосна ще далі й далі
В ясні Плеяд скрижалі
Карбує рій думок
Палким вогнем своїх голок.

Панує тут повір'я,
Що котить надвечір'я. . .
О цить, людино, цить,
В сосни таємну, творчу мить!»

(«Сосна», стор. 47)

Не можна поминути мовчанкою естетично оформленої обкладинки, з якої теж промовляє дух української старовини. На обкладинці, на синьому полотні витиснено золотим візерунок писан-

ки — розписаної символічним взором. До візерунку авторка подала на 200 сторінці таке пояснення: «Стилізований спіральний орнамент на обкладинці взято з твору О. Кандиби «Шипиці», Чернівецька область».

В розділі «Думки деяких рецензентів про твори авторки» (стор. 200-1), між іншим, сказано: О. Гай-Головка в «Канад. Фармер» 2.Х.1981 р.: Після вкорочення життя надзвичайно обдарованої поетичним хистом Теліги, її гідно заступила Мурович. Безперечно, з власною (своєю) ідейною наснаженістю й артистичністю, але з однаковою силою.

Думку О. Гай-Головка я доповнив би своєю: Засяг тем у Лариси Мурович більший, чим у Теліги. Поруч Теліги я поставив би ще Маланюка, Ольжича, а як співця найновішої героїчної епохи нашої історії, Ларису Мурович слід поставити рядом з Марком Боеславом. Тут напрошується, щоб його висловити, — вірш Лариси Мурович «Дружня розмова про музу в шинелі»:

«Кажуть, що громи на полі слави
Творчу Музу змушують мовчати. . .
— Марку ратній, Марку Боеславе,
Як тоді ти міг пісні складати?

— Ой, не вір, Ларисо, в поговори,
Що тікає муза від повстанця,
Таж вона верстає з ним простори,
Де звільнитись треба від займанця.

Я без неї жив би завжди в тузі
І ніде не мав би супокою,
А як з нею — то сурмлять і друзі
Нашою крицевою сурмою.

Муза ця — в шинелі. На тирана
Рать її усе в похід готова,
І чим глибша в ній серцева рана,
Тим гостріша бойова в нас мова.

З Музою зіллялись ми в єдине.
Думкою і цілою душею
Інструментом став я України,
Бож та Муза. . . бож вона є Нею!

— Марку ратній, Марку Боеславе,
Не забуду дружню ту розмову,
Але де ж ти, де ж — поете бравий?
Щойно був — і вже немає знову.

Ти відвідуй нас щодня аж двічі,
Раз від Бога, раз від України,
Щоб думки твої, неначе свічі,
Сяли в пітьмі на шляхах чужини».

Арсен ТУРЦЕВИЧ

ЧЕРГОВА НАПАСТЬ МОСКВИ НА УАПЦ

Коментар до статті Михайла Коваля, доктора історичних наук, лауреат Державної премії Української ССР — під заголовком «УАПЦ — служниця фашистських окупантів», — поміщеної в московсько-большевицькому, українськомовному журналі «Людина і світ», підрозділ «РЕЛІГІЯ І ПОЛІТИКА».

Запізнавшись із статтею згаданого «доктора», читач зайвий раз переконується в параноїдній блекоті московсько-большевицьких писак, коли їм доводиться писати про національно-релігійний спротив поневолених Москвою народів. Зокрема це сильно помітне тоді, коли заторкненою темою являється релігійна й національна суверенність України, як ось тут, у згаданій статті.

І чого ми тільки не знайдемо в цьому дописі «УАПЦ — служниця фашистських окупантів»! Вже із самої назви видно, на що «вдаряє» той, можливо, «хахляцького» походження Михайло Коваль (чейже його прізвище?), але московський по ідеї борзописець.

Українську Автокефальну Православну Церкву (він має тут на увазі передусім часи Другої світової війни), її Ієрархію, священство й всіх наших світських діячів намагається він зобразити як ворожий елемент щодо українського народу. Про це він пише, між іншим, ось так:

«Шлях УАПЦ — це шлях прислужництва найлютішим ворогам українського народу. Кому тільки вона не служила за час свого існування: і Петлюрі, і Пілсудському, і Гітлеру, і, нарешті, американському імперіялізмові. Заснована в 1918 році... Самі ватажки УАПЦ змушені були в 1931 році оголосити про її самоліквідацію...».

«Доктору Ковалю», мабуть, не важне, що УАПЦ була заснована в 1921 році, а не, як він заподає, в 1918 р., і що тоді, в 1921 р., Симона Петлюри вже не було в Україні. Отже, наша Церква не могла бути на якихось послугах у Петлюри, коли Головний Отаман перебував на еміграції. Далі, як відомо, московський агент убив сл. п. Симона Петлюру в 1926 році в Парижі, а на еміграції УАПЦ ще не була в той час відновлена, що довершилось щойно в 1942 році на Соборі Єпископів УАПЦ в Пінську.

Також «не знати», коли-то УАПЦ була на службі Юзефа Пілсудського, який був головою новоповсталі польської держави після Першої світової війни і не мав ніякого відношення до УАПЦ.

Зрештою, УАПЦ завжди була незалежною й не було їй потреби бути на чийсь послугах. Наша національна українська Церква служила й служить лише, згідно з загально християнськими принципами, Богові й Українському Народові!

Коваль, видно, писав це оттак, по-асоціації, знаючи, що московська православна церква завжди була слухняним знаряддям в минулому царського деспотизму, а сьогодні церква Пімена з усією її ієрархією й «кліром» вислугується на всі лади перед безбожною советською комуністичною партією та перед московсько-советським урядом, які таки дуже цупко тримають цю церкву в своїх лабетах. А в тім, це вже лежить в ментальності москаля — бути покірним рабом свого царя, генерального секретаря КПСС тощо.

Але, виходить, що Коваль як науковець не заінтересований в якійсь глибшій аналізі порушеної ним теми. Йому б тільки виляти всю свою їдь і зоологічну ненависть на УАПЦ та опалюжити якомсь українського національного героя (тут Головного Отамана Симона Петлюру), що притаманне кожному москалеві, чи московському поплентачеві, коли справа торкається національної незалежності України, або незалежності Української Церкви. . . , а рівночасно ще й «зачепити» якийсь сповидний «американський імперіялізм», щоб відвернути увагу від справжнього московсько-большевицького імперіялізму, якому якраз він і служить!

І справді, в дальшому трактуванні теми, «товариш» Коваль ролю УАПЦ зводить просто-напросто до служіння гітлерівцям, Гестапо і т.д.

У зв'язку із цим, як, зрештою, треба й сподіватись, натрапимо тут на зливу очорнювань і нахабної брехні під адресою УАПЦ, нашої ієрархії, священства й «ватажків українського буржуазного націоналізму».

Найбільш підло й брехливо намагається він оплюгавити бл. п.

Митрополита УАПЦ Блаженнішого Владику Полікарпа (Сікорського), Владику Мстислава (С. Скрипника), бл. п. Владик Іларіона (д-ра Івана Огієнка), Ніканора (Абрамовича), Ігоря (Губу) й інших священнослужителів нашої православної Церкви.

Найперш твердить Коваль, покликаючись на митрополита «Руської православної церкви Миколая» (слова Ковалю. — Аякже! Он хто його авторитет, митрополит москаль!), що «Призначення Сікорського митрополитом УАПЦ — було самочинним, суперечило церковним канонам». А всім, у цьому й Ковалеві відомо, що митрополит Діонісій Валедінскі, канонічний первоієрарх Православної Автокефальної Церкви довоєнної Польщі, найменував Архієпископа Полікарпа адміністратором Української Православної Церкви рескриптом від 24-го грудня 1941 року.

Далі, щоб як мога більше здискредитувати Митрополита Полікарпа, приписує йому «товариш», автор статті, «льояльне співробітництво з гітлерівцями». Ковалю не бентежить факт, що власне Митрополит Полікарп як Первоієрарх УАПЦ в пастирському Посланню поблагословив новостворений 30-го червня 1941 року Український Уряд, що був покликаний у Львові у зв'язку з проголошенням акту Відновлення Української Державности з 1918 і 1919 років. Він змушений промовчати цей факт, бо якжеж можна б тоді погодити твердження «співробітництва» Митрополита Полікарпа з гітлерівцями, коли Митрополит благословляє Акт відновлення Української Державности з 30-го червня 1941 року, що було здійснене всупереч волі нового окупанта України — нацистської Німеччини.

Наслідки ж тієї історичної події з червня 1941 року повинні бути відомі авторові статті, як «докторові історичних наук УССР», а саме, що Голова Тимчасового Уряду України Ярослав Стецько, Провідник ОУН Степан Бандера й інші чільні постаті Українського Національного Руху були заарештовані Гестапом й заслані до концтабору в Саксенгаузен та в інші табори смерті, де вони каралися, і не всі дожили до закінчення Другої світової війни!

Ми можемо зрозуміти Ковалю, що він, як московський (хоч і україномовний) слуга пера, не може мати іншої настанови, як цього вимагає «генеральна лінія» Москви, тобто мовчати про правду, а писати тільки брехню, тим більше тоді, коли таки дуже впадає у вічі, в зв'язку із вище наведеними фактами, аналогія щодо поступування обох окупантів України — большевицької Москви й гітлерівської Німеччини — супроти українських патріотів і борців за релігійну й національну свободу України.

Блаженнішого Митрополита Української Автокефальної Право-

славної Церкви, Владику Мстислава «товариш доктор» пов'язує безпосередньо з Гестапом.

Які насправді були відносини поміж УАПЦ і німецькими окупантами найкраще може наświetлити оця цитата із «НАРИСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ» Івана Власовського, том IV, частина друга, сторінка 268: «Лютування німців проти УАПЦеркви зросло ще більше в 1943 році, коли Українська Повстанча Армія розгорнула проти них свої збройні операції. Німці посилили переслідування УАПЦ у цілій ширині, ув'язнюючи священників, православну інтелігенцію і вірних та застосовуючи різні брутальні шикани супроти Ієрархів Церкви. На Волині німецькі окупанти спалили більше як 30 церков і розстріляли на Холмщині й Волині 43-ох українських православних священників». Зокрема німці особливо переслідували Єпископа Мстислава С. Скрипника (теперішнього Митрополита УАПЦ).

Як було вже зазначено, УАПЦ заснована була в 1921 році, коли московсько-большевицька влада почала вже закріплюватися на нашій Батьківщині. Ще тоді негайно і пляново приступлено до ліквідації нашої національної Церкви.

До 1931 р., за період її 10-річного тяжкого існування, ГПУ-НКВД виарештували багатьох єпископів і священників УАПЦ. Їх розстрілювано, запроторювано до концтаборів, засуджувано на довголітнє ув'язнення та ліквідовано без вісти, як, наприклад, Митрополита Василя Липківського (що від 1927 року жив у домі своєї сестри під «домашнім» арештом), якого НКВД викликало на переслухання, з якого він вже не повернувся додому.

Трагічною смертю загинув також і Митрополит Миколай Борецький, якого заслано на Соловки. Московсько-большевицький режим ув'язнив і знищив згодом понад 30 єпископів і біля 3000 священників, так, що в 1939 році в Україні не було вже ані одного чинного єпископа УАПЦ. До цього ще треба додати велике число наших світських, церковних діячів, яких зустріла така ж сама доля.

Маючи перед собою оці дані, хоч і в конспектній формі, бачимо ясно, хто фактично зліквідував УАПЦ в Україні. Зовсім не тяжко ствердити, що московсько-большевицький окупант у своєму терорі супроти незалежності нашої Церкви, нашої Батьківщини — нічим не різниться щодо терору під цим оглядом від гітлерівського окупанта. А ця обставина, яка в свою чергу чітко вказує, хто є воюгом українського народу.

І хай як там не висилюються «доктори» різних «московсько-большевицьких наук», щоб причепити нашій Українській Автоке-

фальний Православній Церкві і нашому Українському Визвольному Рухові етикетку «коляборантства» з нацистівським окупантом — це їм не вдасться досягнути.

Не так давня ще історія, живі ще свідки цих подій з часів Другої світової війни, які незаперечно стверджують, що Український Нарід вів, веде і буде вести безкомпромісову боротьбу проти кожного окупанта нашої Батьківщини, аж доки не буде встановлена повна незалежність (автокефалія) Православної Української Церкви в незалежній, Соборній й Самостійній Українській Державі!

ЧИТАЙТЕ — ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ТИЖНЕВИК

«ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ»

«ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» — орган української самостійницької думки та речник українського визвольного руху. Він подає правдиві інформації про події на українських землях а також приносить обширні відомості про міжнародні події, навітлюючи й коментуючи їх в дусі інтересів української справи. «ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» речево дискутує й розяснює всі суспільні політичні й культурні питання української еміграції й постійно містить хроніку українського життя з усіх закутків світу. «ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» — це універсальний часопис української еміграції в усіх країнах поселення, що повинен знайти в руках кожного свідомого українця, якому доля нашої Батьківщини не байдужа.

Передплату у Великій Британії приймає:
Українська Видавнича Спілка
200, Liverpool Road, London, N1 1LF.

Адреса Видавництва:
Verlag Schlach Peremohy
München 8000, Zeppelinstr. 67, Germany.